

ŽIVOT

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS * AUGUST * SIERPIEŃ * 1998 * Č. 8 (483) * CENA 1,50 ZŁ

BISKUPSKÁ
NÁVŠTEVA
V REPISKÁCH

NAJSTARŠÍ
SPIŠIACI

KRAJANIA
O ŽIVOTE

19. júla t.r. navštívil spišskú obec Repiská-Brijev Potok otec biskup ThDr. Dominik Kalata, rodák z Novej Belej, ktorý v tamojšom kostole Božieho milosrdenstva odslúžil sv. omšu. Na snímke moment privítania vzácnego hosta. Podrobnejšie o návšteve pišeme na str. 16-17.
Foto: J. Špernoga

V ČÍSLE:

Najstarší krajania na Spiši	2-3
Prvá predsedníčka	4
Trpké spomienky	5
Lekári zvierat	6
Vôňa chleba	7
Andy Warhol v Krakove	8
Slovenskost nemá v Polsku ustlané na ružiach	9
Jeden deň v Krempachoch	10-11
Čo nám dala Amerika?	12
Pastiersky sviatok	13
Preklady slovenskej krásnej literatúry a iné slovaciká v Poľsku od roku 1989	14-15
Biskupská návšteva v Repiskách	16-17
Poviedka na voľnú chvíľu	18-19
Čitatelia - redakcia	20-22
Poľnohospodárstvo	23
Mladým - mladším - najmladším	24-25
Šport a hudba	26
Móda	27
Naša poradňa	28-29
Psychozábava - humor	30-31
Stáva sa	32

NA OBÁLKE: znamenitý hudobník, harmonikár, organista a vedúci folklórneho súboru Rombaň v Chyžnom - Ján Capiak. Foto: J. Špernoga

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 633-36-88

Wydawca:

TOWARZYSTWO SŁOWAKÓW W POLSCE
ZARZĄD GŁÓWNY

SPOŁOK SLOVÁKOV V POLSKU
ÚSTREDNÝ VÝBOR

31-150 KRAKÓW, ul. św. Filipa 7
tel.: 632-66-04, 633-09-41
tel./fax: 634-11-27

Czasopismo zostało wydane
przy pomocy finansowej
Ministerstwa Kultury i Sztuki

Redaktor naczelny:

JÁN ŠPERNOGA

Zespół:

Peter Kollárik

Społeczne kolegium doradcze:

Augustín Andrašák, Žofia Bogačková,
František Harkabuz, Žofia Chalupková,
Bronislav Knapčík, Lýdia Mšalová,
Anton Pivovarčík

Skład:

Redakcja Život

Łamanie i druk:

Drukarnia TSP

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty:

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje Zarząd Główny w Krakowie w terminach:

do 30 listopada na I kwartał,

I półrocze oraz cały rok następny;

do 15 czerwca na II półrocze

roku bieżącego lub bezpośrednio

wpłatą na konto: BDK w Lublinie

II/O Kraków 10701193-2017-2221-0100

Prenumeratę czasopisma można zacząć w każdej chwili.

Cena prenumeraty dla kół i oddziałów Towarzystwa:

1 miesiąc - 1,50 zł

półrocznie - 9 zł

rocznie - 18 zł

Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa o 100%.

Do ceny prenumeraty indywidualnej dolicza się koszty wysyłki.

Nie zamówionych tekstów, rysunków i fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo skrótów oraz zmian tytułów nadesłanych tekstów.

KRAJANIA O ŽIVOTE

**FRANTIŠEK
CHALUPKA**
z Novej Belej

**EUGEN
PANIÁK**
z Jablonky

- Časopis Život - dobre si to pamätám - som prvýkrát videl krátko po vytlačení prvého čísla v lete 1958. Bolo to na schôdzi krajanského aktív u sídle nášho Spolku na Basztovej ulici v Krakove, ktorú zvolal zakladateľ časopisu i jeho šéfredaktor a súčasne predseda Spolku Adam Chalupec. Hovorilo sa tam práve o spôsoboch vyberania predplatného a rozšírovania Života medzi krajanmi. Všetci sa tešili, že konečne máme svoj časopis a ochotne sa podujímali pomáhať pri zabezpečovaní jeho čitateľskej základne. Aj ja som rád prijal svoju úlohu - zbieranie predplatného v Novej Belej. Musím povedať, že ľudia si radi objednávali časopis, takže v našej obci bolo vyše dvesto stálych odberateľov. Spočiatku ich bolo ešte viac, lebo mnohí krajania si objednávali po viac výtlačkov. Potom, keď už bolo isté, že Život musí vychádzať, sa tento počet stabilizoval na spomínaných vyše dvesto.

Našim poštárom v tomto období bol - podobne ako v Krempachoch - Ján Rusnáčik, ktorý si vzorne plnil svoju povinnosť a Život, ale aj iné zásielky, doručoval načas. Predsedom v tom čase bol František Pultorák, ktorý taktiež pomohol pri kolportovaní časopisu. Musím poznamenať, že ľudia si Život od začiatku veľmi vážili, lebo im do domov prinášal slovenské čítanie. Vtedy totiž boli kontakty so Slovenskom značne sťažené a my sme pocíťovali veľký nedostatok slovenských kníh. Chýbala tiež slovenská tlač, takže Život nám nahradzoval aj jedno, aj druhé. Až neskôr, keď sa rozšírila televízia, mohli sme pozerať slovenské vysielanie. Som veľmi rád, že si naši krajania uchovali slovenské povedomie, k čomu nepochybne prispel aj Život. Musím zdôrazniť, že jeho popularita u nás neklesá, čoho najlepším dôkazom je fakt, že Beľania si aj dnes, tak ako pri jeho vzniku, predplácajú nadalej okolo dvesto kusov Života.

Samozrejme za všetky tie roky sa časopis významne zmenil a teraz, keď je tlačený v našej tlačiarni, veľmi opeknél. Aj obsahová stránka je bohatšia. Môj osobný vzťah k nemu sa však nezmenil. Rovnako rád ako kedysi ho čítam aj dnes.

Tešíme sa, že náš Život oslavuje tak pekné jubileum. Preto k jeho štvrtisťatku chceme reštauráciu a časopisu popriat' mnoho ďalších úspechov a to, aby sa dočkal aspoň storočnice.

Petrášek. Raz na jednej schôdzi našej MS, ktoré sa v tom čase konali skoro každý mesiac, mi pridelili veľmi milú úlohu: označiť krajanom, že už vyšlo prvé číslo Života a zistíť, aký bude ich záujem o časopis. Nikdy nezabudnem na tie radostné pohľady obrátené na mňa, keď som im oznamoval tú dobrú zvest', na ktorú už oddávna čakali. Sám som mal z toho takú veľkú radosť, že som sa podujal dobrovoľne zbierať predplatné. Nebol s tým žiadny problém, lebo v krátkom čase sa mi podarilo získať vyše 180 predplatiteľov časopisu. Našim poštárom bol v tom čase kraján Ján Rusnáčik, ktorý pochádzal z Fridmana. Hoci bol veľmi svedomitý, mali sme však s doručovaním isté problémy. Totiž stávalo sa, že nám asi na pošte v Novom Targu niekoľko čísel zakaždým akosi záhadne zmizlo a poštár náš časopis nemohol doručiť každému. Ľudia si však aj tak poradili. Ak sa niekomu Život neušiel, vždy si ho išiel požičať k susedom, znáymu buď hocikomu inému, čo časopis odoberal. Život bol vtedy pre nás akousi knihou budúcnosti, v ktorej sa skrývala nádej, že sa raz opäť vrátime k Slovensku.

Od vydania prvého čísla už uplynulo celých 40 rokov. Keď porovnávam tie prvé čísla časopisu s dnešnými, už na prvý pohľad viďu, že sa Život veľmi zmenil. Dá sa povedať, že skoro každé nové číslo je krajšie. Dnešný Život je nielen vzhľadom aj obsahovo kvalitnejší. Totiž teraz sa môže písť všetko, čo v minulosti nebolo možné. V Živote vyhľadávam najmä historické články, o minulosti Spiša, našich obcí, dávnych zvykoch a pod. Ale samozrejme prečítam si aj iné príspevky. Časopis je skrátka dobrý a veľmi sa mi páči. Do budúcnosti by som mu prial, aby bol stále krajší a mal čoraz viac odberateľov. Ale bez ohľadu na to, či sa bude meniť alebo nie, pre nás, Slovákov, bude mať vždy vysokú hodnotu.

**ANDREJ
VAKSMANSKÝ**
z Tribša

**JÁN
PETRÁŠEK**
z Krempách

- Pamätám sa, že keď začal vychádzať časopis Život, pôsobil som práve vo funkcii tajomníka Miestnej skupiny SSP v Krempachoch. Predsedom v tom čase bol Michal

O tom, že bude vychádzať časopis Život, som sa dozvedel od môjho otca Valenta Vaksmanského, ktorý mi rozprával všetko, čo sa v Spolku deje. On sa to zase dozvedel na krajanskej schôdzi, ktorej sa zúčastnil aj zakladateľ a vtedajší šéfredaktor Života Adam Chalupec. Hoci odvtedy uplynulo 40 rokov, dobre si pamätám ten deň, keď sme časopis dostali domov. Nahlas sme ho čitali, aby všetci počuli, čo sa v ňom píše. Tú radosť ľudí, keď dostali časopis, sa priam nedá opísť.

V tom čase predsedom našej miestnej skupiny SSP bol Ján Miškovič, jeho zástupcom

Andrej Milon a tajomníkom František Milon. Spočiatku sa práve oni zaoberali získavaním predplatiteľov časopisu. Mali sme ich vyše stovky. Našim doručovateľom bol vtedy Andrej Skorupka, ktorý časopis podľa možnosti pravidelne doručoval. Prinášal celý balík do predsedu, u ktorého si ľudia časopis mohli vyzdvihnuť. Neskôr ho predsedal aj sám roznášal. Musím povedať, že najmä v prvých rokoch nám časopis nahradil chýbajúcu televíziu, ktorá v tom čase robila prvé kroky,

slovenskú tlač, no a chýbajúce slovenské knihy. Bol našim informátorm o Slovensku i Poľsku, našim okienkom do sveta.

Ja som od mladých rokov musel tvrdovo pracovať a pomáhať rodičom na gazdovstve. Času som mal veľmi málo, ale aj tak som každú voľnú chvíľu venoval na čítanie Života. Stávalo sa, že som niektoré čísla prečítal aj niekoľkokrát. Bol pre mňa taký vzácny, že som si každé číslo aj odkladal. Život v tých prvých rokoch bol pomerne jednoduchý, ale na tú

dobu nám to stačilo. Dnes tlačiarenská technika značne pokročila, preto aj sú dnešné čísla Života samozrejme bohatšie, krajsie, kvalitnejšie. Teraz máme sice menej odberateľov, ako kedysi, ale aj tak v porovnaní s inými časopismi a novinami, ktoré si ľudia u nás kupujú, je to najviac. Preto do ďalších rokov želám redakcii a časopisu najmä to, aby sa počet jeho odberateľov neustále zväčšoval.

Zaznamenali: SOŇA ŠENKÁROVÁ
PETER KOLLÁRIK

NAJSTARŠÍ KRAJANIA NA SPIŠI PRED STOROČNICOU **ANNA PAVLICOVÁ**

Sto rokov - úctyhodný vek. Spieva sa o ňom v populárnej poľskej pesničke, prajeme ho každému pri meninách a iných rodinných oslavách. Žiaľ, nie každému je súdené dožiť sa stovky. Dosahuje ju len nevelký zlomok ľudstva. Síce nedávno tlačové agentúry priniesli správu o úmrtí najstaršej obyvatelky sveta, ktorá žila vo Francúzsku a mala takmer 120 rokov, ale to bola výnimka, ktorá - ako sa hovorí - tiež len potvrzuje pravidlo.

Na Spiši taktiež žije niekoľko osôb, ktoré sa pomaly blížia k stovke. K najstarším patrí nepochybne Alžbeta PAVLICOVÁ z Tribša, ktorá onedlho oslávi 98. narodeniny. Narodila sa 17. novembra 1900. Na tento deň pripadá v Tribši odpust sv. Alžbety uhorskej - patrónky miestneho kostola. Preto nečudo, že rodičia dali dieťa meno Alžbeta.

Nedávno som navštívil babičku A. Pavlicovú a bol som veľmi prekvapený jej bohosrstou a dobrou pamäťou. - *Doma sme boli tri deti*, - spomínila. - *Veru ľahko sa vtedy žilo. Aby sme si zabezpečili obživu*,

Babička Anna Pavlicová so svojou pravnucou

museli sme všetci namáhavo pracovať na nevelkom rodičovskom gazdovstve. Do práce sa u nás vstávalo už o tretej hodine ráno. Väčšinu práce sa vtedy robilo ručne, nie tak ako dnes - strojmi. Síce aj dnes sa ľuďom nežije ľahko, ale keď treba, navzájom si pomáhajú, a to je dobré.

Babička Pavlicová začínala svoj dlhý život ešte v časoch Rakúsko-Uhorska. Keď mala sedem rokov, zomrela jej matka. Prežívala to veľmi ľahko. Chodila do ľudovej školy s maďarským vyučovacím jazykom. Ešte aj dnes v tomto jazyku pohotovo ráta do sto, ba pozná aj hodne iných slov. Pamäťa sa tiež na prísnego učiteľa slovenčiny z Hanušovce, ktorý ju učil sice len dva roky, ale aj napriek tomu dobre ovláda slovenský jazyk.

Osud nebol príliš priaznivý pre Alžbetu Pavlicovú. Roku 1945, len čo sa skončila 2. svetová vojna, zomrel jej manžel Ján. Sama musela pracovať na 5-hektárovom gazdovstve a súčasne sa starala o výchovu šiestich detí. Je zaujímavé, že sa druhýkrát už nevydala. Poradila si so všetkými povinnosťami a deti vychovala na statočných a čestných ľudí. Sú roztrúsení po celom svete - na Slovensku, v Poľsku a USA. Dočkala sa už 22 vnukov, 56 pravnukov a

12 praprapravnikov. Priznala sa mi, že všetkých, najmä praprapravnikov, už po mene ani nepozná. Všetci však svoju babičku dobre poznajú, majú ju veľmi radi a keď len môžu, často ju navštievujú.

Ako sme zistili v Gminnom úrade v Nižných Lapšoch, k stovke sa blížia aj ďalší Spišiaci z tejto gminy. Sú to: Vojtech Stronček z Nedelec (nar. 1902); Ján Janos z Nedelec-Zámku (nar. 1903); Valent Kolodej z Vyšných Lápš (nar. 1905); Magdaléna Vavrošková z Kacvínna (nar. 1905); Mária Pojedincová z Nedelec (nar. 1905); Žofia Trybulová z Kacvínna (nar. 1906); Helena Szczecowiczová z Vyšných Lápš (nar. 1906); Andrej Švienty z Nedelec (nar. 1906) a Helena Kurucová z Nižných Lápš (nar. 1906). Všetkým, a najmä najstaršejz nich, krajanke Alžbete Pavlicovej, do ďalších rokov prajeme veľa zdravia, pohody, optimizmu a množstvo pekných slnečných dní.

Na záver ešte jedna otázka, ktorú sme položili babičke Pavlicovej: ako možno dosiahnuť takýto vysoký vek? Podľa nej treba brať život taký, aký je, jest to, na čo máme chuť, zbytočne sa netrápiť, no a veľa sa smiať. Nuž čože, skúsmo.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

KRÁTKO ZO SPIŠA

V dňoch 19.-21. júna t.r. sa v Červenom Kláštore konal XXII. ročník Zamagurských folklórnych slávností. Zúčastnilo sa ho, ako vždy, množstvo folklórnych súborov a hudobných skupín z celého Zamaguria a Podtatranska. Medzi účastníkmi bol aj FS Zelený javor z Krempach pod vedením M. Wněkovej, ktorý vystúpil v osobitnom pásme pre hostí, ako aj v amfiteátri pod Troma Korunami s pestrou paletou starých tancov a piesní zo severného Spiša.

J.P.

JÁN BRIZEK

Svoj život začína na prelome posledných storočí - 19. a 20. Prežil dve najväčšie drámy v dejinách Európy - prvú a druhú svetovú vojnu. Naučený tvrdovo pracovať, ľažko sa prebíjal životom, veľmi dlhým životom. Pred pár mesiacmi oslávili totiž svoje 98. narodeniny, vek, ktorý mu môže azda každý závidieť. Je vobec najstarším Spišiakom. Kde býva tento obdivuhodný človek? Celý svoj život prežil v Krempechoch a volá sa Ján BRIZEK.

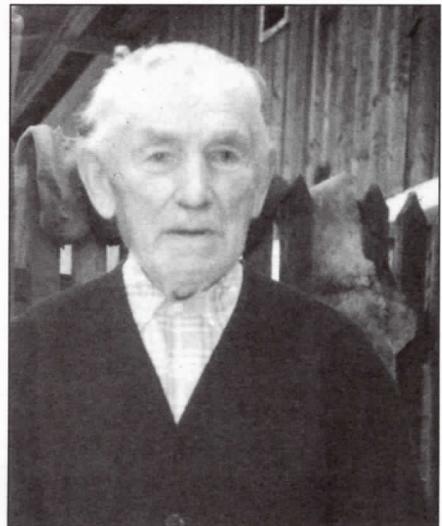
Narodil sa 26. mája 1900 v chudobnej slovenskej rodine Anny a Vojtecha Brizekovcov. Je najmladší zo štyroch súrodencov. Kedže žil v tăžkej dobe a pochádzal z roľníckej rodiny, rodičia ho od malička - ako bolo na dedine zvykom - zaúčali do tvrdej práce na gazdovstve. Napriek tomu mu na detstvo zostali pekné spomienky.

Ako šestročný začal v rodnej obci chodiť do Ľudovej školy s maďarským vyučovacím jazykom, kde sa naučil čítať, písat', počítat', ba aj základy iných predmetov. Hoci to bola maďarská škola - ako J. Brizek spomína - učili sa v nej aj slovenčinu, ba pamäta si aj meno učiteľa, ktorý ho učil. Volal sa Pavol Vaksmanský a pochádzal z Tribša. Po vychodení šiestich tried Ľudovej školy, dopĺňoval si vedomosti v tzv. opakovacej škole, ktorú v priebehu troch rokov absolvovali žiaci s najlepším prospechom. Ukončil ju roku 1915, teda rok po vypuknutí prvej svetovej vojny. Bol naťastie primpladý a do konca vojny nemusel rukovať. Zostal doma a venoval sa

rolníctvu, najmä chovu dobytka, ktorý spolu s otcom chodili predávať do Nového Targu.

Na jeseň 1918 J. Brizekovi ľažko ochorela matka a po krátkom čase chorobe aj podľahla. O rok neskôr, 29. januára 1919, sa Ján Brizek oženil. Jeho životnou družkou sa stala mladá Krempašanka Anna Lojeková. Roku 1920 sa im narodilo prvé dieťa - dcéra Alžbeta. Aby zabezpečil zväčšujúcej sa rodine náležitú obživu, začal si popri roľníctve privyrábať ako pomocný tesársky robotník na stavbách domov. Bol šikovný a robota sa mu darila. Práve pri týchto tesárskych práciach vysvitlo, že má akýsi rezábarsky talent. Dokázal napr. robiť pekne vyrezávané okná, vďaka ktorým sa čoskoro stal známym v celom okolí. Preto sa rozhodol využiť túto svoju záľubu a po čase si zriadil stolársku dielňu. Vyrábal v nej nielen okná či dvere, ale i lavice, stoly a stoličky, ba aj truhly, čo mu umožnilo nejaký ten peniaz si zarobiť. Veľmi sa to zišlo, lebo rodina sa mu zväčšovala. Roku 1925 prišlo na svet druhé dieťa - dcéra Anna, potom roku 1930 Mária a roku 1938 najmladšia Margita. Medzitým, roku 1935 mu zomrel otec, s ktorým bol citovo veľmi zviazaný.

Roky druhej svetovej vojny, keď sa Spiš vrátil k Slovensku, prežil Ján Brizek s rodinou bez väčších otriasov. Bol už vo veku, v ktorom nemusel rukovať, takže šťastne sa dožil dní mieru a s novou nádejou sa pustil do práce. Čas plynul, dcéry sa osamostatnili a založili si vlastné rodiny. Žiaľ, roku 1965 mu ľažko one mocnela manželka Anna a 15. júna toho istého roka aj zomrela. Odvtedy žil ako vdovec. Dnes

býva u svojej dcéry Márie. Dočkal sa 12 vnukov, 20 pravnukov a 10 praprnukov, ktorí ho majú veľmi radi a často ho navštievujú. Nebýť toho, že mu už zrak a sluch neslúžia tak ako voľakedy, je ešte celkom bodrý a - ako žartovne poznamenal - chorobám sa vyhýba. Popri stolársstve jeho veľkou záľubou bolo čítanie. Ako nám prezradil, veľmi rád číta najmä časopis Život, ktorý si veľmi oblíbil.

Čo by sme na záver popriali Jánovi Brizekovi? Predovšetkým veľa zdravia, pohody a milých pokojných chvíľ, no a aby sa mu splnilo jeho najväčšie želanie - dožiť sa a osláviť stárodeniny. Prajeme mu to z celého srdca.

Text a foto: SOŇA ŠENKÁROVÁ

KRÁTKO Z ORAVY

Dňa 18. júna t.r. oslavil 65 rokov krajan Anton Grobarčík z Oravky, bývalý predseda MS SSP v obci a 23. júna t.r. oslávila 65 rokov krajanka a výtvarníčka Lídia Mšalová z Hornej Zubrice. Našim jubilantom k ich sviatku srdečne blahoželáme a želáme veľa zdravia a pohody.

* * *

Futbalisti Oravy Jablonka postúpili do A-skupiny podhalskej futbalovej ligy! Svoj veľký úspech potvrdili aj v poslednom zápase, v ktorom vyhrali nad mužstvom Szczebel Lubień 3:1. V súťaži o najlepšieho strelca skončil ja-

blonský hráč Rutkowski na druhom mieste (17-gólov). Jablonským futbalistom a ich trénerovi B. Jazowskému k úspechu srdečne blahoželáme.

* * *

Pre malú frekvenciu cestujúcich zrušilo riaditeľstvo PKS v Novom Targu autobusové spoje Rabka-Jablonka-Rabka (o 19.10 a 21.00 hod.) a Rabka-Jablonka cez Skawu-Sptykowice Dolne (o 21.10 hod.). Namesto nich bol zavedený nový spoj Rabka-Jablonka (o 20.10 hod.)

* * *

Centrum Jablonky postupne opeknieva. Pred budovou Družstevnej banky bude nový chodník (na snímke sprava). Začalo sa tiež s

prístavbou reštaurácie na jablonskom námestí. Po jej dokončení bude na prízemí nové sociálne zariadenie a na poschodí pribudne veľká spoločenská sála. Výstavbu financuje miestny urbár.

* * *

Gminný úrad v Jablonke vydal nariadenie o udržiavaní čistoty a poriadku v obciach gminy, podľa ktorého sú občania povinní odstraňovať spred domov blato a iné nečistoty.

* * *

V obci Bukovina-Podsklie budujú nový kostolík (na snímke), ktorého múry boli posvätené začiatkom júla.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

PRVÁ PREDSEDNÍČKA

Krajania na Orave a najmä v Podsrní poznajú jej meno už oddávna. Táto obetavá a pracovitá žena, oddávna zapálená pre krajanskú činnosť, bola v 70-ych rokoch predsedníčkou MS SSP v obci, kde funkciu prevzala po prvom predsedovi Albínovi Chovancovi. Hoci sa jej pomaly blíži už ôsmy krížik, nesedí so założenými rukami ani dnes. Nohy sice už neslúžia tak ako kedysi, ale dušou a myslou sa neraz vracia do minulých rokov a k práci v našom Spolku, na ktoré si veľmi rada spomína. Ak ešte neviete o kom hovoríme, je to Mária CHOVANECOVÁ z Podsrnia.

Pracovité detstvo

Narodila sa 19. marca 1920 v Podvlku, v rodine Cecílie a Daniela Kovalčíkovcov ako najstaršia z piatich súrodencov. Detstvo a mladosť prežila v rodnej obci, kde vychodila aj 6 tried ľudovej školy. Už od malička však musela pomáhať na neveľkom rodičovskom gazdovstve a staraf sa o svojich mladších súrodencov.

- *Bola som asi 8-ročná - spomína Mária - keď som po prvýkrát išla pásť dobytok. Veľmi rada som však chodila do školy, kde ma učil Vojtech Lorencovič. Bolo nás asi 50 žiakov a z mojich vtedajších spolužiačok dve ešte žijú. Sú to Mária Varciaková a Cecília Bielaková (rod. Olešáková). Učili sme sa v dvoch skupinách. Druhú skupinu učila učiteľova manželka Olga. Neraz sa stalo, že keď som musela zostať doma pomáhať rodičom pri vykopávaní zemiakov či pasení dobytka, prišiel k nám učiteľ a hovoril: „škoda t'a dieťa doma, dobre sa učiš...“ Keď však videl, koľko mám roboty, len pokrútil hlavou a odišiel.*

To boli aj hlavné dôvody, že výborná žiačka, ako bola Mária, nemohla pokračovať v ďalšom štúdiu, hoci veľmi chcela. Hned po vychodení ZŠ musela pokračovať v práci na hospodárstve. - *U nás sa vtedy totiž hovorilo - pokračuje - že ráno vstávam, kravy dojím a obúvam gumáky, beriem kosák a motyku, idem kopať zemiaky... Práca na hospodárstve bola ťažká odjakživa, takže rodičom museli odmalička pomáhať aj deti a nevela sa v tom u nás zmenilo.*

V rodine Kovalčíkovcov postupne pribudli ďalšie deti. Po Márii prišli na svet jej bratia Ján, Albin a Jozef a sestra Irena, ktorá sa narodila, keď mala Mária už 20 rokov. Medzitým však v roku 1939 vypukla 2. svetová vojna a Orava a Spiš sa vrátili späť ku Slovensku. Ako si spomína na tieto roky dnes?

- *Mala som vtedy 19 rokov - hovorí. - Keď sme sa vrátili ku Slovensku, žilo sa nám oveľa lepšie. Dostávali sme o.i. pravidelné mesačné prídeli múky, cukru a podobne, takže sme sa nesťažovali. Pre lístky sme chodili na úrad, ktorý bol v Podvlku u Fedora. Hoci bola vojna, na Orave sme ju veľmi nepocítovali. Život plynul dosť pokojne. Síce tesne pred koncom vojny musel môj brat Ján narukovať do Dolného Kubína, ale onedlho sa vrátil domov.*

Rodinný život

Po vojne si Mária našla svojho budúceho životného druha, ktorým sa stal Jozef Chovanec z Podsrnia. Svatbu mali 27. júla 1947 v kostole v Podvlku.

- *Na svadbu - hovorí - nás viezlo až 6 vozov, po tri z mojej a manželovej rodiny. Od rodičov som dostala základnú svadobnú výbavu, jednu kravu a obilie, ktoré mi priviezli neskôr. S manželom som sa spoznala na páračkách, na ktoré často prichádzali mládenčí s hudbou. Jozef hral na akordeóne. Spolu s ním v kapeli hrali bratia Jozef a Vendelin Stašákovci.*

Mladí sa po svadbe prestahovali do Podsrnia, kde už stál, zatiaľ však nedokončený dom jej manžela. Preto prvé mesiace bývali u svokrovcovcov. Keď dom ako-tak zariadiли, začali hospodáriť na svojom. V roku 1948 sa im narodila prvá dcérka Mária, ktorá, žiaľ, zomrela ako 7-ročná. Jej zákerňa choroba sa ukázala ako nevyliečiteľná a hoci pochodovali mnohých lekárov, nedalo sa jej pomôcť. Neskôr sa im narodili ďalšie dcérky Štefánia a Kristína. V súčasnosti má pani Mária už štyri vnúčatá (Anetu, Violetu, Mariusa a Andreja).

V roku 1976 jej, žiaľ, zomrel manžel, a tak tri roky sama vychovávala svoje, už dospelivajúce dcéry. Keď sa Kristína vydala, zostala bývať aj so svojím manželom Jozefom Bielakom u nej. Mladí jej pomáhali s hospodárstvom a teraz sa o ňu starajú a spríjemňujú jej súčasné chvíle života.

Krajanská činnosť

Keď nad oravskými chalupami prehrmela 2. svetová vojna, Orava a Spiš boli znova pripojené k Poľsku. Preto sa znepokojení krajania začali organizovať a robiť všetko, aby sa situácia zmenila. Pri kostole v Podvlku došlo dokonca k zrážke s poľskou milíciovou, ale, žiaľ, smutný fakt sa zmeniť už nepodarilo. Mohí Oravci, vtom aj z Podsrnia a iných obcí sa vtedy radšej vystahovali na Slovensko, kde žijú dodnes.

- *Keď sme sa dozvedeli - spomína Mária - že budeme znova patrili k Poľsku, naši krajania zorganizovali protestnú demonštráciu. V Podvlku sa zišli desiatky mladých ľudí, ktorých viedol Vendelin Siarka. Vybrali sme sa smerom do Jablonky, ale onedlho nás zastavila poľská milícia, takže sme sa museli rozísť. Krajana Siarku a niekoľkých ďalších organizátorov zatkli a podrobili vyšetrovaniu. Nezlymilo nás to však, lebo sme sa dozvedeli, že aj v ostatných obciach mocnie krajanské povedomie a robia sa pripravy na založenie našej organizácie.*

V roku 1947 sa naša organizácia na Orave a Spiši stala skutočnosťou. Vznikol Spolok, ktorého 50. výročie vzniku sme si pripomenují koncom minulého roka. V Jablonke bol založený obvodný výbor Spolku a po de-

dinách sa zakladali miestne skupiny, vznikali klubovne, učilo sa v slovenských školách a v roku 1958 vyšlo aj prvé číslo časopisu Život. Krajanka Mária Chovanecová sa zapojila do krajanskej činnosti v podstate od začiatku. Bola o.i. členkou ochotníckeho divadelného krúžku, ktorý založil učiteľ Emil Proni a neskôr ho viedla Emília Kovalčíková a Jozef Bonk. V roku 1966 zaviedli v Podsrni elektrický prúd a v krajanskej klubovni, ktorá bola v ich dome, sa objavil vôbec prvý televízor v obci. Dvere u Chovanecovcov sa vtedy v podstate ani nezatvárali. Každý bol zvedavý na televízny program, žiaci chodili pozerať vtedy veľmi populárny seriál Štyria tankisti a pes, krajania sa stretávali na besedách, čítali Život, nacvičovali tance a spevy.

- *V našej malej obci - pokračuje - sme v tom čase mali asi 40 členov Spolku, bol veľký záujem o časopis Život, rozyjala sa kultúorno-spoločenská činnosť. Jozef Omylak z Hornej Zubrice chodil nacvičovať náš súbor, ktorý poň prevzal Jozef Bonk. Tri obce, t.j. Podsrnie, Harkabuz a Bukovina v tom období spoločne organizovali pastierske sviatky, na ktorých sa náš súbor a MS aktívne zúčastňovali. V kapeli hral na harmonike dnešný podpredseda MS Jozef Kadlubek, ďalej Jozef Kapuščák na base a Stanislav Rapáč a Jozef Bonk na husliach. Mali sme aj tanecné skupiny, ktorá vystupovala na mnohých podujatiach po celej Orave.*

V miestnom súbore niekoľko rokov vystupovali aj dcéry pani Márie, Kristína a Štefánia.

- *Každú nedelu - hovorí Kristína - sme chodili nacvičovať do Jablonky. Skúšky boli obvykle v klubovni u Paniaka. Stretávala sa tam mládež z Podvlka, Hornej Zubrice, Jablonky, no a samozrejme my, z Podsrnia. Súbor viedol J. Omylák a neskôr Emil Kozub, terajší organista v Podvlku. Pamäťám sa, že v roku 1975 sme vystúpili aj na folklórnych slávnostiah v Detve na Slovensku.*

Medzitým v Podsrní zomrel predseda MS Albín Chovanec. Na jeho miesto za predsedníčku MS zvolili krajanu Máriu Chovanecovú. Bola prvou ženou, ktorá zastávala funkciu predsedníčky MS. Dlhé roky potom vie-

TRPKÉ SPOMIENKY

August nám každý rok pripomína jednu z najhrdinskejších kapitol v dejinách Slovenska - Slovenské národné povstanie, v ktorom bojovali i mnohí naši krajania. Od tej doby uplynulo už vyše pol storočia a z vtedajších odbojárov nás už viacerí navždy opustili. V Jurgove však ešte žije očity svedok tých čias, príamy účastník SNP, Ján BACHLEDA.

Mladost

Narodil sa 3. decembra 1910 v chudobnej slovenskej roľníckej rodine Antónie a Andreja Bachledovcov. Detstvo strávilo v rodnej obci, kde už od najmladších rokov - ako bolo na dedine zvykom - pomáhal rodičom na nevelkem gazdovstve. Ked' vychodil ľudovú školu, rozširoval si svoje vedomosti na dodatočnom trojročnom kurze v miestnej škole, zrejme so zreteľom na to, že raz, ked' to podmienky dovolia, bude môcť pokračovať v ďalšom vzdelávaní. Žiaľ, nič z toho nevyšlo a tak J. Bachleda pokračoval v roľníčení na rodičovskom gazdovstve a neskôr si našiel zamestnanie v tatranských lesoch, kde v tom čase pracovala značná časť obyvateľov Jurgova, Čiernej Hory a Repíšku.

V roku 1932 musel J. Bachleda prácu v Tatrách prerušiť, keďže dostal povolávací rozkaz na vojenčinu, ktorú odslúžil v Sanoku. Po skončení základnej vojenskej služby (1934) sa na istý čas vrátil do Jurgova a potom opäť začal pracovať v tatranských lesoch. Tak nadišiel 16. február 1938, ktorý je preňho významným dátumom, keďže vtedy sa J. Bachleda oženil. Jeho životnou družkou sa stala mladá krajanka Helena, rodená Mlynarčíková zo susednej Čiernej Hory. Žiaľ, nebolo im súdené tešiť sa dlho z manželského šťastia. Na Európu sa začali kopíť mraky nemeckej expanzie. 16. augusta 1939, keď vidina vojny - ako čoskoro vysvetlo - bola už celkom blízko, J. Bachledu povolali na vojenské zaškolenie do Nového Sáčza, kde ho zadeľili do 2. podhaľského pluku. Školenie malo trvať dva mesiace, lenže 1. septembra 1939 vypukla druhá svetová vojna, nemecké vojská

dla tunajších krajánov, pomáhala udržovať ich národné povedomie, organizovala krajanskú činnosť, zúčastňovala sa zjazdov Spolku, porád Života a za svoju aktívnu činnosť bola vyznamenaná medailou Za zásluhu pre KSSČaS.

Mária Chovanecová je už vyše dvadsať rokov vdovou, žije spolu so svojou dcérou Kristínou a jej rodinou. Napriek vysokému veku si ešte zájde kostolík. Teší sa na každú návštěvu svojich vnučiek, ktoré to k nej z Bukoviny-sídliska nemajú až tak ďaleko. Do ďalších rokov života jej želáme najmä dobré zdravie a veľa slnečných a spokojných dní.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

napadli na Poľsko, a tak veliteľstvo školenie zrušilo a brancov rozpustilo.

Vojna

Cez vrchy, väčšinou v noci, sa J. Bachleda vraca domov. Vrátil sa už do iného štátu, lebo medzitým sa Jurgov a ďalšie spišské obce po dvadsaťročnej odluke opäť vrátili k Slovensku. Ani si nestačil poriadne oddychnúť, keď ho povolali na ďalšie vojenské školenie, tentoraz do Spišskej Novej Vsi. Po jeho absolvovaní sa vrátil do rodnej obce a spolu s manželkou začali hospodárať. 4. júla 1942 sa mu narodilo prvé dieťa - dcéra Helena. Z dcérky sa Ján však dlho netešil, lebo už o rok, v júli 1943, musel narukovať do Slovenskej armády v Dolnom Kubíne. Odtiaľ ho po dvoch týždňoch prevelili do Novákov, kde slúžil v strážnej jednotke, ktorá strážila tamojšie sklady zbraní a streliiva. Tu ho zastihlo vypuknutie Slovenského národného povstania (29. augusta 1944).

J. Bachleda so svojou jednotkou bol prepravený do okolia Banskej Bystrice, kde sa zúčastnil niekoľkých bojov, o.i. na Skalke. Dnes si už ani presne nepamäta všetky miesta, kde so svojím oddielom bojoval. Pamäť si však obránu Liptovského Mikuláša a Ružomberka, potyčky v Starých Horách a okolí a ďalšie akcie. Po začlenení povstania do hŕača veliteľ rozpustil ich jednotku. J. Bachleda aj s niekoľkými vojakmi sa prebíjal na východ a po istom čase sa ocitol na Kráľovej holi, kde nakoniec nemecké jednotky povstalcov obklúčili a Jána i jeho spolubojovníkov vzali do zajatia. Potom ich natlačili do nákladného vlaku, ktorý sa pohol kdesi na juhozápad, do neznáma...

Ako J. Bachleda dnes spomína, cesta do zájateckého tábora v Jágrí im trvala - s viacerými prestávkami - celých sedem dní. Na miesto došli vyhľadovení a úplne vysilení. Neboli tam sami. V tábore sa nachádzalo spolu vyše šesť tisíc zájatcov rôznych národností, Slovákov, Maďarov, Poliakov, Ukrajincov, no najviac Rusov. Čakala ich tu ľažká práca, predovšetkým v baniach. Ján Bachleda bol zadelený do skupiny, ktorá pracovala pri budovaní koľajníc.

- Pobyty v tábore - hovorí J. Bachleda - to bolo hotové peklo na zemi. Podmienky boli na nevydržanie. Spali sme v nevykurovaných barákoch. Nemali sme čo jest. Na raňajky sme dostali trošku čaju a jeden nevelký chlebík na ôsmich zájatcov, na obed pol litra riedkej polievky a na večeru opäť dve deci čaju a trochu chleba, čo by za normálnych okolností nastačilo ani pre dieťa. Preto nečudo, že pri takejto strave ľažká práca doslova decimovala zájatcov. V takých nelútostných podmienkach vydržali len tí najodolnejší. Každy deň zomierali desiatky zájatcov. Ráno sme chodili po baráku, zbierali mŕtvoly a sami sme ich museli pochovávať.

16. apríla 1945 zasvitol zájatcom, tým, čo prežili, deň slobody. Podľa J. Bachledu bolo práve 10 hodín prepoludním, keď k táboru dorazila skupina amerických tankov a iné oddiely a zájatcov oslobodila. Bol už najvyšší čas, lebo krátko predtým vysilených zájatcov napadla cholera.

Ján Bachleda (sedí) v uniforme slovenskej armády. Foto: archív

Nebyť rýchlej pomoci spojeneckých lekárov by hľadom nikto nezostal nažive. Slovenských zájatcov previezli najprv do Holandska a po týždni ich umiestnili v nemeckých kasárnach, kde sa mohli aspoň trochu zotaviť. Podľa J. Bachledu boli to najkrajšie chvíle v jeho živote. Starostivo ich ošetrovali, dali im nové oblečenie, no a konečne sa mohli najesť dosýta. Z Nemecka bol J. Bachleda a ďalší slovenskí zájatci prepravení na niekoľko dní do Prahy, odkiaľ ich - po vybavení dokladov - previezli do Bratislavu. Potom sa už každý uberal svoju stranou - domov.

Pre J. Bachledu to bola radostná cesta, aj keď ju zo Svitu (kam došiel vlakom a čiastočne vozom) musel vykonať pešo. Ako dnes spomína, cez hory a lesy ho nohy samy niesli. Aby sa však dostať domov, musel opäť prekročiť hranicu, lebo medzitým bol Spiš opäť pripojený k Poľsku. Konečne 5. júla 1945 - tento dátum mu natrvalo utkvel v pamäti - sa ocitol v rodnom Jurgove, kde na neho čakala ustrachaná manželka a malá dcérka.

Dlh trvalo, kým sa pozviechal, nabral síl, aby mohol pokračovať v hospodárení na svojom gazdovstve. Ked' nebolo veľké, manželka Helena si privyrbala ako krajčírka. Rodina sa im postupne zväčšovala. V marci 1947 sa im narodilo druhé dieťa - syn Emil, potom v roku 1952 dcéra Monika a v roku 1958 ďalší syn Marián. V roku 1968, keď deti podrástli a mohli ho na gazdovstve zastúpiť, zamestnal sa v TANAPe, kde pracoval do roku 1972. Odvtedy sa venoval výlučne roľníčeniu, ktorému zostal verný podnes.

Manželia Bachledovci ako praví jurgovskí Slováci sú samozrejme oddávna členmi miestnej skupiny nášho Spolku a odberateľmi Života. Sú tiež členmi obnovenej pobočky Spolku sv. Vojtecha v Jurgove. Od roku 1984 sú na zaslúženom dôchodku a tešia sa v obci všeobecnej úcte. Na vojnu neradi spomínajú. Je to podľa nich najväčšie zlo, aké môže postihnúť ľudí. Keďže sme už niečo také nikdy nemuseli zažiť!

SOŇA ŠENKÁROVÁ

LEKÁRI ZVIERAT

Domáce a hospodárske zvieratá sú s človekom zviazané už od nepamäti. Roľník, hoci neraz sám nemal čo vložiť do úst, nedopustil, aby jeho zviera hľadovalo. Uvedomoval si totiž, že kôň, ovca, koza, krava, ale aj pes mu pomáhajú, živia ho, sú pre neho akoby členmi rodiny. Domáce zvieratá dávajú človeku mäso, mlieko, vlnu a neraz pomáhajú prežiť v tých najtažších časoch. Nie stále si však človek vedel poradiť, keď ochoreli. Odbornú a kvalifikovanú radu a pomoc v súčasnosti poskytuje zverolekár, ktorého služby sú na vidieku nevyhnutné dodnes. Ako to však vyzeralo s liečením zvierat v minulosti?

Z história

Liečenie zvierat, čiže veterinárna medicína, má začiatky už v dávnom roku. Ľudia sa starali o zvieratá v podstate odvtedy, ako si ich začali udomáčňovať. Najznámejším a zrejme prvým domestikovaným zvieratom, ktoré sprevádzalo človeka už v neolite, bol pes.

Prvé písomné správy o liečení zvierat sa zachovali zo 4. tisícročia pred n.l., keď v starovekom Grécku pôsobili tzv. hippiatros (hippos-kôň, iatros-lekár). Najstaršia teória, ako predchádzala chorobám človeka a zvierat je od Hippokrata (460-370 pred n.l.).

Veterinárnej starostlivosti sa neskôr venovali ránhojči a v armáde vojenskí podkúvači - kuršmidi (prvá podkúvačská škola v Európe bola zriadená roku 1767 vo Viedni). Roku 1910 bolo v slovenských župách už 207 veterinárov a do roku 1950 mala veterinárna služba charakter súkromnej praxe. Budúci zverolekári na Slovensku študujú na Vysokej škole veterinárskej v Košiciach, založenej v roku 1949.

V Jablonke

V jablonskej gmine pôsobia dvaja zverolekári, ktorí majú veterinárne stredisko v Jablonke. Liečebňa sa nachádza vo veľkom rodinnom dome už od roku 1963. Prízemie je zariadené ako ambulancia a pracovňa, poschodie obýva veterinárny technik Stanisław Drág so svojou rodinou.

- Na Orave pôsobím už 28 rokov - hovorí - ale pochádzam z Pyzówki pri Novom Targu. Do Jablonky som prišiel pracovať po skončení odbornej školy v Novom Targu. Zvieratá mám rád už od detstva, ved som sa vychoval na dedine. Mali sme psa, koňa, kravy a samozrejme rôznu hydinu. Keď niektoré z nich ochorelo, snažil som sa im pomôcť. Neraz som sa tiež obšmietal okolo veterinára, keď prišiel napr. k teleniu kravy a pod. Neskôr som sa sám rozhadol, že budem zvieratám pomáhať aj ja. Hoci si myslím, že liečenie ľudí je ľahšie, lebo vedia povedať čo ich bolí, rozhadol som sa

Zverolekári Jan Kowal (zľava) a Stanisław Drág

pre liečenie zvierat. Zviera len trpí a mlčky čaká, kedy mu človek príde s pomocou. Aj preto je, myslím si, pomáhanie tzv. nemej tvári také dôležité.

Počas nášho rozhovoru prišiel do strediska aj druhý veterinár, MvDr. Jan Kowal pochádzajúci z Chyžného, ktorý doplnil rozprávanie kolegu.

- Volakedy bolo liečenie zvierat pre roľníka výhodnejšie ako dnes. Ide o to, že posiťovňa mu na základe potvrdenia o liečení zvieratá vrátila peniaze, ktoré zaplatil. Dnes sa neraz stretávame s tým, že ked zdochne povedzme osípaná, ľudia to neoznámia a zviera jednoducho zakopú. Nemusím hovoriť, že to môže byť semenisko rôznych chorôb či epidémií.

V súčasnosti sú veterinárne služby veľmi drahé a poistovňa ich jednoducho neprepláca. Mnoho zvierat nie je totiž ani poistených, ved mnohí na to jednoducho nemajú. Ako som sa dozvedel, vela kráv aj v tomto obvode trpí na zapálenie vemeňa a miestni veterinári majú na starosti zvieratá nielen v jablonskej, ale aj vo veľkolipnickej gmine. Neraz ich volajú aj z Podsrnia či Harkabuza, ba počas mojej návštavy sem prišli so 4-mesačnou dobermannkou Dorou až z Nového Targu.

- V obvode, ktorý máme na starosti - hovorí J. Kowal - je vyše 15 tisíc kusov hovädzieho dobytka, dosť je prasiat, menej oviec a kôz. V posledných rokoch rapídne ubúda počet koní. Dnes ich je v našom obvode asi 500. Kým v minulosti mali ľudia aj po štyri kravy, dnes majú len jednu či dve. Okrem teliacich sa kráv chodíme teraz štepiť prasatá. Pre zaújmavost ešte uvediem, že pred rokom 1990 pracovalo v našom stredisku 6 veterinárov, mali sme sekretárku a upratovačku, a dnes sme na všetko iba dvaja.

Zlá situácia v posledných rokoch je v značnej miere zapríčinená najmä nepriaznivou politikou štátu, ktorý akoby na poľnohospodárov zabudol. Trikrát sa tiež znížil počet cest veterinárov priamo k roľníkom a nebyť ich lásky k zvieratám, asi by si rozmysleli, či majú v tejto práci vôbec pokračovať. Z veterinárnych záクロkov, dnes dotovaných štátom, spomeňme štepenie dobytka proti tuberkulóze. Keď je podozrenie na leukémiu, berie sa od 2-ročnej a staršej kravy na skúšku vzorka krvi. Bezplatné je aj každoročné očkovanie psov, ktoré je súčasťou povinného, ale na dedine veľmi zanedbávané. Taký obyčajný dejdinský havkáč iste ani nepamäta, kedy a či vôbec bol štepený.

Práca poľnohospodárov, chov zvierat, ako aj veterinárska pomoc bude - napriek rôznym problémom a starostiam - nadálej potrebná. Ved napríklad chov hovädzieho dobytka, aj keď je v súčasnosti málo rentabilný kvôli nízkym výkupným cenám mäsa a mlieka, jednoducho zaniknú nemôžete. Potrebujeme tiež bravčové a ovčie mäso, vlnu a podobne. Poľnohospodári teda čakajú na dotácie od štátu, bezúročné pôžičky a ďalšiu pomoc. Pozornosť si zaslúhuje aj náročná práca zverolekára. Ved neraz bez ohľadu na tažké poveternostné podmienky sadá do auta a ide aj desiatky kilometrov k chorému zvieratu. Na prenikavé zvonenie telefónu sa dvíha aj zo spánku a nepozerajúc na to, či je piatok alebo sviatok, ide pomáhať. Hovorí sa predsa, že kto má rád zvieratá, je aj dobrým človekom. Pomáhajme teda zvieratám v nûdzi, opatrujme ich a ony sa nám odmenia za našu lásku a starostlivosť. Vážme si viacej prácu poľnohospodárov, ako aj ľudí, ktorí liečia ich zvieratá. Aj jedni aj druhí sú veľmi potrební.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

Zubrická pekáreň

Vyberanie chleba z pece

VÔŇA CHLEBA

Kedy vznikol prvý chlieb, sa už asi nikdy nedozvieme. Zanikli aj jeho archeologické stopy, vedľ chlieb i zrno sú z jemného organického tkaniva. Chlieb, ktorý je dodnes symbolom sýosti, pochádza asi z doby kamennej a bronzovej, t.j. z čias, keď ľudstvo spoznalo význam ohňa a vedelo ho nielen vzniesť, ale aj udržiavať. Nebol to však ešte chlieb v dnešnom zmysle slova, ale pražené zrnká, ktoré človek ochutnal náhodne niekde na spálenisku. Muselo prejsť mnoho času, kým ľudia zrnká rozomleli, zmiešali s vodou a vznikol prvý prachlieb, zrejme v podobe primitívneho osúcha.

Na území Slovenska a Moravy sa už pred päťtisíc rokmi pestovala dvojzrnná pšenica, jačmeň, proso a zo strukovín šošovica, hrach a bôb. Za domovinu pšenice, z ktorej sa dodnes robí chutný chlieb, sa uvádzajú Predná Ázia a Etiópia. Za najstaršiu ríšu, založenú na chlebe sa považuje najmä Egypt. Neskôr, v starovekom Ríme, za vlády cisára Oktaviana Augusta (r. 63 pred n.l.), bolo už skoro tristo samostatných pekárni. Zachovali sa informácie o tom, že mesto Pompeje, ktoré bolo zničené lávou a popolom z Vezuzu (v roku 79 n.l.), bolo dovtedy zásobované múkou a chlebom až zo štyridsiatich mlynov a pekárni.

Cukrárka Mária Pašová

Oheň, pole, dom a rodina sa odpradávna stali základnými zložkami každej ľudskej kultúry a chlieb sa stal základom života. Dnes nás príťahuje typická vôňa čerstvého, voňajúceho chleba, ktorá sa šíri z pekárni, či z pultov predajní.

V oravskej pekární

Na dnešnej Orave je viacero pekárni, kde sa peče vynikajúci domáci chlieb. Počas mojich cest po Orave mi už mnoho ľudí hovorilo, aby som ochutnal výborný domáci chlieb, ktorý pečú v súkromnej pekárni v Hornej Zubrici. Zašiel som sa teda pozrieť do tohto voňavého kráľovstva, ktoré v obci pred dvomi rokmi otvoril Ignacy Polański.

- Na myšlienku pieciť chlieb - hovorí majiteľ - som prišiel asi pred 10 rokmi. Bolo to počas návštavy môjho priateľa z Kobylic nedaleko Kędzierzyna Koźla. Počas dobrého pohostenia nechýbal samozrejme ani nás domáci chlieb, ktorý som mu pomník. Veľmi mu zachutil a tak som začal myslieť na otvorenie pekárne, kde by sa piekol chutný, domáci chlebik ...

Poznamenajme, že voľakedy bola v obci stará pekáreň, ale už nefungovala. Myšlienka zriadíť novú pekárňu prenasledovala I. Polańskiego na každom kroku. Najskôr sa snažil prenajat' v Studenej Diere budovu bývalého „Konzumu,” patriaceho urbára a družstvu GS,

ale vtedajšie úrady mu súkromné podnikanie nepovolili. Bolo to v roku 1989. Nezmieril sa s tým, a rozhodol sa vystavať si pekárňu sám. Stalo ho to všetky úspory a samozrejme tăžkú prácu celej rodiny. Sen sa mu splnil v máji 1996, keď z pece vyberal prvý, voňavý bochník chleba. Spočiatku upiekli len 50 pecnov chleba, neskôr už 100 a keď ľudia zistili, že ide o chutný chlebik, výroba sa mohla rozbehnuť naplno. Ku klasickej peci pribudla druhá, elektrická a dnes pekárňa denné pečie 800 ks chleba a asi 1500 ks pečiva. Podľa veľkosti objednávky pripravujú z kvalitnej múky cesto, na ktorého miesenie majú jednu miešačku. Dobre rozrobené cesto musí istý čas kysnúť, a až potom sa tvaruje a ukladá do foriem, ktoré putujú do vyhriatej pece. Okolo nich sa šikovne zvŕtajú pekárski majstri Piotr Łukaszczuk z Oravky, Marek Latka, Andrzej Kowalczyk a jeden pomocník.

- Od septembra t.r. - hovorí Bogusław Polański, syn majiteľa - prijmem na prax troch učňov, ktorí budú prichádzať dvakrát v týždni. Pekárskemu remeslu sa budú učiť v škole v Novom Targu. Našou špecialitou, t.j. akýmsi firmovým výrobkom sa stal tzv. vidiecki chleb (wiejski chleb), ktorý pečieme v bochníkoch s hmotnosťou 1kg a 0,65 kg. Spolu pečieme až 10 druhov chleba, o.i. miešaný, pšeničný, ražný, 7-zrnný, sójový, slnečnicový či ovsený a samozrejme viac druhov drobného pečiva.

Anna Polańska predáva výrobky pekárne

Každý deň pečieme všetky druhy chleba a pečiva, hoci len po 10 kusov. Chceme, aby si všetci naši zákazníci mohli vybrať to, čo práve potrebujú.

Pekáreň zásobuje o.i. dva obchody v Jablonke, Podviku, Veľkej Lipnici, Pekelníku a samozrejme v Hornej Zubriči. Čerstvý chlieb a pečivo rozvážajú denne štyri autami. Na rodinnom podnikaní sa podielala celá rodina Polaňských. Dcéra Anna predáva chlieb, pečivo a cukrárske výrobky, Bogusław rozváža chlieb a Danuta sa spolu s otcom zaoberá účtovníctvom. Hlavné suroviny, t.j. múku a droždie, ale aj maslo, cukor, vajcia, hrozienka, čoko-

ládu, olej a iné zložky nakupujú najmä vo velkoobchode „Port“ v Rabke a vo firme „Sovan“ v Lasku pri Novom Targu. Neraď však pre niektoré produkty musia zájsť aj do Kralova.

Od marca t.r. svoje služby rozšírili aj o výrobu cukrárenských výrobkov. Majú neuveriteľne bohatú ponuku zákuskov a iných dobrôt, ktoré vychádzajú z rúk šikovnej cukrárky Márie Pašovej z Jablonky. Denne sa zvráta pri pečení čokoládových, ananásových, orechových či ovocných tort, perníkov, báboviek, makovníkov, rolád, kokosových koláčikov a ďalších dobrôt. Až sa mi nechcelo z tohto

voňavého kráľovstva odchádzať. Bochník chleba zo zubrickej pekárne mi príjemne rozvoňoval počas celej cesty do Krakova, a jeho chut' cítim v ústach až dodnes. Raz darmo, domáci chlieb je úplne iný ako ten „obyčajný.“ Je ozajstnou pochúťkou a preto nikdy nepochopím ľudí, ktorí ním plynvajú. Chlieb a soľ sú predsa dodnes tou najchutnejšou potravou, ktorou Slovania vitali a víťajú svojich hostí. Je v ňom zakliata ľažká práca, ale aj láska pracovitých ľudí.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

ANDY WARHOL V KRAKOVE

Prednedávnom, 12. júla t.r., sa v Krakove skončila výstava prác svetoznámeho amerického umelca slovenského pôvodu - Andyho Warhola, otvorená 19. mája v Národnom múzeu. Do Krakova sa prestahovala z Varšavy, kde bola predtým exponovaná (na jej otvorení sa zúčastnil aj prezident PR A. Kwaśniewski).

Krakovská výstava patrila k najväčším expozíciam tohto umelca - tvorilo ju 248 obrazov, kresieb, grafík, skíc a rezieb z rokov 1950-1986. Doplňovala ich zbierka 30 fotografií blízkeho umelcovho spolupracovníka B. Namea, ktoré sprístupnilo Múzeum moderného umenia A. Warhola v Medzilaborciach.

Vernisáže krakovskej výstavy sa zúčastnil aj mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec SR v Poľsku Dr. Marián Servátka, ktorý vo svojom príhovore vyzdvihol slovenské korene umelca. - Nachádzajú sa na malom, voľakej chudobnom a neznámom Slovensku, ktoré dnes - ako poznámenal - chce pred Európou a svetom objavovať svoje doteraz neznáme hodnoty umenia, vedy a kultúry. Na otvorení výstavy bol prítomný aj jej kurátor Jacob Baal-Teshua z New Yorku, ako aj riaditeľ Warholovho múzea v Medzilaborciach P. Fecura a ďalší hostia.

Andy Warhol sa narodil 6. augusta 1928 v americkom meste Pittsburgh, v rodine slovenských vystáhovalovalcov Andreja a Júlie Varcholovcov, ktorí pochádzali z neveľkej obce Mikova pri Medzilaborciach na východnom Slovensku. Vďaka finančnej podpore svojich dvoch bratov ukončil Andy štúdiá na Carnegie Institute of Technology v Pittsburghu, odbor reklamná grafika. Od roku 1949 začal pracovať ako grafik v New Yorku, kde spolupracoval s takými časopismi ako Vogue, Glamour a The New Yorker, ako aj s veľkými obchodnými domami. Umelec dobre pochopil svoju dobu a vďaka svojmu talantu sa stal najvýznamnejším predstaviteľom rodiaceho sa uměleckého smeru - pop-artu. V roku 1962 pod dojmom leteckej havárie vytvoril sériu Smrt' a katastrofa. V tom istom roku na jednej výstave získal ocenenie za graficky návrh plechovky rajčiakovej polievky Campbell. 60. roky boli výběc obdobím vrcholu reklamy. V tom čase na 47 ulici v New Yorku otvoril neveľký ateliér nazvaný Faktory (Továreň), v ktorom sa schádzali významní vtedajší umelci - Jim Morrison, Jane Fonda, Bob Dylan, Mick Jagger, William Burroughs, David Bowie a ďalší. V tomto ateliéri vznikli medziinými jeho známe serigrafie. Za takmer dva desaťročia vytvoril niekoľko tisíc obrazov, hárkov, nákresov, plánov, grafik, skíc, schém a pod. Spomeňme

niektoré z nich, ktoré dodnes obdivuje celý svet: Polievka Campbell II, Kvety, Motýľ, Elektrické kreslo, Srp a kladivo, séria portrétov, vtom Ingrid Bergmanovej, Marilyn Monroeovej a ďalšie. Poznamenajme, že jeho portrét M. Monroeovej z r. 1964 bol pred pár rokmi predaný za neuveriteľnú sumu 17,3 miliónov dolárov.

Na sklonku svojho života chcel Andy Warhol navštíviť rodnu obec svojich rodičov - Mikovu pri Medzilaborciach. Žiaľ, nestihol. Zomrel v newyorskej nemocnici 22. februára 1987 po nevydarenej operácii žlčníka. Zaujímavé sú jeho životopisné Denníky, ktoré diktovať telefonicky a po jeho smrti sa stali na Západe najlepšie predávanou knihou. O tomto slávnom umelcovi slovenského pôvodu sme do 90. rokov vedeli veľmi málo. Až po nežnej revolúcii sa o A. Warholovi začalo hovoriť viac. Vďační Slováci s pomocou Nadácie rodiny Warholovcov zriadili v Medzilaborciach Múzeum moderného umenia A. Warhola. V Mikovej, odkiaľ pochádzali jeho rodičia, žijú podnes ich príbuzní.

Krakovská výstava určite prispela k lepšiemu poznaniu života a tvorby A. Warhola.

JOZEF PIVOVARČÍK

Warholov portrét Ingrid Bergmanovej

SLOVENSKOSŤ NEMÁ V POŁSKU USTLANÉ NA RUŽIACH

- Salón D. Machalu ma zaujal o to viac, že bol venovaný slovensko-poľským vztahom, a to jednak pohľadom do dávnejšej minulosti (novembrové povstanie 1831 proti cárizmu a účasť slovenského básnika Sama Chalupku na strane poľských povstalcov), a jednak pristavením s aprí neutešenom postavení slovenskej menšiny na Orave a Spiši v Poľsku v súčasnosti, najmä čo sa týka používania slovenčiny v kostoloch a školách. Na ilustráciu spomína z celkového počtu 25 dedín len Jablonku, Novú Belú a „Novú“ Lipnicu (mala byť „Veľká“ Lipnica). Potom sa pristavuje pri výročí „knaza“ Piotra Borowého a jeho patróna „kardinála“ Ferdinanda Machaya, ktorí sa pričinili o pripojenie týchto odvekých slovenských krajov k Poľsku po prvej svetovej vojne.

Mrzí ma, ale autor sa dopustil na základe najmä počutých informácií niekoľkých vecných chýb. Tak Piotr Borowy neboli knáz, ale obyčajný dedinský človek, rodák z Rabčík, ktorý pred prvou svetovou vojnou urputne bojoval v období maďarizácie za slovenské práva, ale potom sa dal - najmä pre svoju prepiatu bigotnosť - získať knazom Ferdinandom Machayom, ktorý ho umne podnecoval strachom pred príchodom „slobodomurárovvoľnomyšlienkov Čechov.“ Zrieckol sa svojej slovenskej národnosti a dal sa plne do služieb organizátorov, ktorí bojovali za pripojenie Oravy a Spiša k Poľsku. Tí ho spolu s Vojtechom Halčínom z Lendaku odviezli potajme do Paríža, kde sa konala mierová konferencia, a usilovali sa ich pomocou vplývať na spojeneckých politikov. Prijal ich dokonca aj prezident USA W. Wilson.

Ked'ža pripravovaný plebiscit sa napokon neuskutočnil (údajne pre poľsko-sovietsku vojnu) a hranicu na Orave a Spiši určila konferencia veľvyslancov v Spa, čiže od zeleného stola, vznikol tak trvalý zdroj napäcia medzi našimi národmi, čo sa potom prejavilo v roku 1938, keď si poľská vláda vynútila pripojenie ďalších území Slovenska - Javorinu s celými vnútornými Tatrami, Lesnicu v Pieninách a územia pri Čadci a na východnom Slovensku, roku 1939 slovenská „odveta“ a späť pripojenie poľských záborov z roku 1920 i 1938, čím boli obnovené hranice spred prvej svetovej vojny, roku 1945 obnovenie predmnochovských hraníc a nasledovalo kruté prenasledovanie Slovákov ...

Farár F. Machay, ináč rodák z Jablonky, dostal od svojej poľskej cirkevnej vrchnosti prebendu ako prelát v Mariánskom kostole v Krakove. Svoje zásluhy o poľskú vec zachytíl v knižke Moja droga do Polski.

Boj proti slovenskému cíteniu poľských občanov slovenskej národnosti na Orave a Spiši je na dennom poriadku. Napríklad pred dvoma rokmi zorganizoval Spolok Slovákov v Poľsku

oslavy 450. výročia založenia obce Jurgov na Spiši. Na oslavách sa zúčastnili aj zástupcovia poľských štátnych orgánov, no samosprávny orgán gminy (administratívny celok, združujúci niekoľko obcí) Bukowina Tatrzańska, do ktorej bola pričlenená aj slovenská obec Jurgov, vyhlásil, že si neželá organizovať spoločenské podujatia, na ktorých by vystupovali slovenské súbory a spievalo by sa po slovensky, keďže je to „zavádzanie cudzej kultúry.“ Toto svoje stanovisko zdôvodňujú títo neprajníci slovenskej menšiny v Poľsku tvrdením, že nejde o Slovákov, ale o „nevedomelych“ Poliakov, ktorých treba uvedomiť a všetko bude v poriadku. Toto je však v príkrom rozpor so zásadami, ku ktorým dospela Európa v priebehu 20. storočia, že národnosť je otázkou individuálnej voľby. Je preto už najvyšší čas, aby sa prestalo ľuďom vnucovať na základe čohokoľvek, akej sú národnosti. Na tomto podklade tzv. vedy, pochádzajúcej z 19. storočia, sa napáchalo v priebehu 20. storočia príliš veľa zla.

V januári 1998 čírali na omšiach v oravských kostoloch list vicekancelára krakovskej kúrie, venovaný hodnoteniu života a tvorby Piotra Borowého (1858-1932), v ktorom sa naňho poukazovalo ako na „príkladného následovníka Krista a neohrozeného ochrancu našich práv na územiaci Oravy a Spiša.“ V súvislosti s blížiacim sa 140. výročím jeho narodenia vymenoval krakovský metropolita kardinál Franciszek Macharski arcidiecéznu komisiu v zložení: biskup Jan Szkodoń, vicekancelár kúrie Jerzy Dziewoński, veľkoplpnický farár Bolesław Kołacz, farár v Malej Lipnici Adam Leśniak a zástupca PAT Krakov Grzegorz Ryś, ktorého úlohou je výs-

kum života P. Borowého. Preto boli občania a inštitúcie požiadani, aby sa zapojili do tohto výskumu. Naši krajania to prijali s nepochopením a roztrpčením. Ako napísala krajanka Johana Janoviaková z Veľkej Lipnice v krajanskom mesačníku Život (máj, 1998): „Piotr Borowy agitoval za to, aby nielen naše obce, ale celá Orava až po Kraľovany patrili k Poľsku ... Čo sa týka domu vo Veľkej Lipnici, v ktorom býval, nie je pravdou, že si ho kúpil sám P. Borowy. Nebol to on, nemal vôbec peniaze, ved' robil za stravu a oblečenie. Dom kúpil od nášho amerického rodáka knáz Buroň a ubytoval v ňom Borowého, lebo ho mrzelo, že sa dovtedy len tak potuľoval po obci ... Ked' sa konalo vmurovanie tabule P. Borowého do steny nášho kostola, bola na slávnosti aj nejaká redaktorka z Krakova, ktorú veľmi prekvapilo, že mnohí občania boli k tomuto aktu nielenže l'ahostajní, ale naď ajsa srdrení a viacerí zo slávnosti predčasne odišli.“

Naši krajania v Poľsku nechápu dôvody úsilia smerujúceho k beatifikácii tejto osoby. Neopodstatňujú to žiadne mimoriadne skutky Borowého. Prekvapuje to tým viac, že správy o domnelej príslušnosti Borowého do III. radu sv. Františka - rozširované knazom F. Machayom - nenachádzajú potvrdenie v archívoch Spišskej Kapituly. Využívanie v tejto situácii faktu, že P. Borowy bol delegátom Oravy na mierovej konferencii v Paríži, je tak tiež nemiestne, keďže sa tam uchádzal nie o božské, ale o typicky pozemské záležitosti. Jeho splnomocníctvo ho politicky využili. To tiž sám nemal vôbec mandát reprezentovať obyvateľov Oravy, lebo bol samozvaným delegátom a z Oravy vydýval potajomky, nahovorený knazom F. Machayom a prof. K. Ruppertom, aby podporil ich propagandistickú činnosť.

JUDR. MATEJ ANDRÁŠ

Slováci pod hranicou ľudskej dôstojnosti

- Som pocetený, že známy slovenský diplomat a osobný tajomník ministra zahraničných vecí ČSR Vladimíra Clementisa - JUDR. Matej Andráš, naslovovzatý odborník na slovensko-poľské vzťahy, napsal túto reakciu na môj Salón. Vždy som si cítil fakty a stanovisko pána M. Andráša spresňovať a precižovať všetky dôležité fakty v súvislosti s Piotrom Borowým. Situácia Slovákov v Poľsku je skutočne pod hranicou ľudskej dôstojnosti. Preto ma ako Slováka uráža, že na večnom pranieri v otázkach menšíň je pravidelné Slovenská republika, ale šovinistický postoj Poľska si dnes nevšimol ani pán van der Stoel, ani pán van der Broek. Potešilo by ma, keby veľký poľský národ, ktorý dobre pozná utrpenie zápasu o národnú slobodu, konečne pochopil Kollárovo „sám kdo svobody hodí, svobodu zná väziti každou. Kto v poutajimá otroky, sám je otrok.“

Nech poľský národ zváži, ako sa má štyridsať miliónový národ správať voči svojim najbližším slovanským bratom - Slovákom.

DRAHOSLAV MACHALA
(Slovenská republika z 30. VI. 1998)

KRÁTKO ZO SPIŠA

Na Spiši neustále pribúdajú nové obchody, gastronomicke a iné objekty poskytujúce služby obyvateľom. Začiatkom júna bola v Tribši otvorená neveľká, ale útulná kaviareň pomenovaná Szarotka (Plesnivec). Jej majiteľ prispôsobil na účely kaviarne starú tribšskú drevenicu. Aj to je dobrý nápad.

J.P.

Nová škola v Krempachoch. Foto: J. Pivovarčík

Knihovníčka A. Klukošovská pri práci

JEDEN DEŇ V KREMPACHOCH

O živote na vidieku existujú často, najmä v mestách, veľmi mylné predstavy. Niektorí dedinu doslova idylizujú, predstavujú si ju ako oázu pokoja, zelene, priezračnej vody a čistého vzduchu, v ktorej život plynne pomalým, ba priam - dalo by sa povedať - ospalým tempom. Ved' sa často aj hovorí, že roľník si doma pokojne spí a v poli mu všetko samo rastie.

Je sice pravdou, že na vidieku je viac zeleno ako v mestách, že vzduch je tam čistejší a život možno o niečo pokojnejší. Ale aj na dedine majú ľudia svoje problémy, starosti i radosti, a kym im niečo v poli začne rást', musia sa predtým poriadne napracovať, nehovoriac o tom, že úroda sa z polí sama nezozbiera. Ja vidím dedinu trochu ináč, tým viac, že som počas tohto leta mala možnosť stráviť jeden deň v Krempachoch.

Boli práve senokosy

a dedina ožívala s prvým kikiríkaním kohútov. Ráno, len čo sa začalo briežiť, zobudilo ma vrčanie traktorov, ktoré - s napojenými rotačnými kosačkami - šli kosiť trávu. Všimla som si však aj ojedinelých koscov s ručnými kosami. Ponáhlali sa, lebo je všeobecne známe, že za rosý sa najlepšie kosí. Spoza kopca na bezoblačnej oblohe vykuklo slniečko, ktoré

slubovalo veľmi pekný deň, akých počas tohoročného daždivého leta bolo málo. Preto v obci vládol akýsi horúčkovitý zhon. Ľudia sa vrteli po dvoroch, ved' ako každý deň, bolo treba najprv oriať dobytok, vyčistiť maštale, podojiť kravy a vyhnati ich na pašu, nakŕmiť ošípané a hydinu, no a niečo aj uvariť. Potom už iba urýchlené raňajky a hajde do poľa. Pekný deň chcel každý čo najlepšie využiť, nasušiť a zvieziť čo najviac sena.

V pekárni

Ja som sa zatiaľ rozhodla pozrieť si obec. Prvá vec, ktorá mi udrela do očí, bola hlavná ulica cez Krempachy (tzv. Dlhá), veľmi čistá, akoby vyzametaná, hoci po nej ráno i večer ženú dobytok, nehovoriac o premávke traktorov a iných vozidiel. Pozdĺž nej sa tiahli úhladné, väčšie i menšie, pekne vybielené domy, s oblokmi plnými črepníkov s muškátkami bud' inými kvetmi. Celá dedina voňala senom, ktoré Krempašania počas zriedkavých slnečných dní stihli usušiť a poukladať do šop a stodôl. Na kraji obce sa do tejto sennej arómy nebadane vkradla d'alšia - vôňa čerstvo upečeného chleba, ktorá ma priviedla do miestnej pekárne.

Nedalo mi, aby som sa nekukla dnu. Na policiach pútali zrak ešte teplé, pekne zhned-

nuté bochníky chleba, ktoré pekári práve vybrali z horúcej pece. Vchádzam do ďalšej miestnosti, kde je taktiež rušno, ved' pekáreň pracuje na plné obrátky. Dozvedám sa, že tento nevel'ký krempašský podnik funguje od marca 1989 a zamestnáva 14 pracovníkov, vtom 6 praktikantov, budúcich pekárov. Vedúcim pekárne je Andrej Bryja a účtovníctvo má na starosti Mária Bizubová. Denne upečú ok. 2500 bochníkov chleba, ktoré dodávajú do obchodov v Novom Targu a okolitých dedinách.

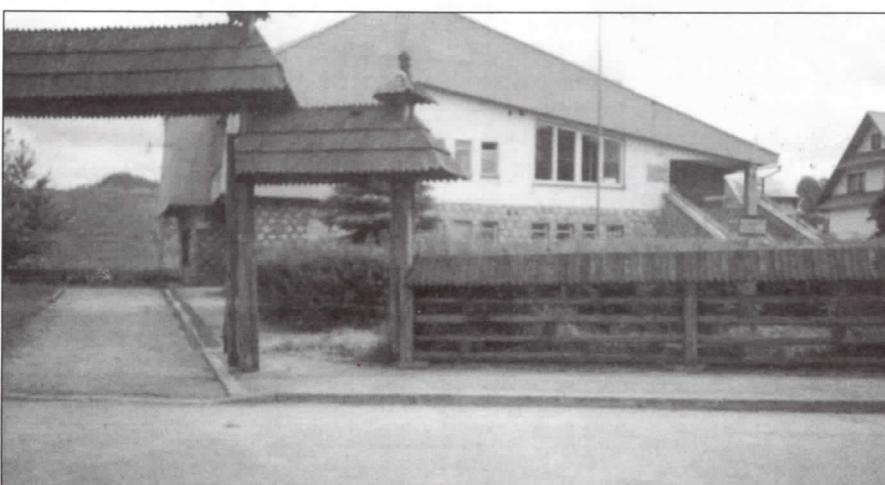
Pekáreň má viac miestností. V jednej sa vo veľkých nádobách, kad'ach, mesi cesto, v ďalšej sa cesto váži na polkilové bochníky ukladané do prútených foriem, v ktorých musia istý čas kysnúť. Až potom, po vykysnutí, sa vkladajú do vopred vykúrennej pece, v ktorej po upečení získajú zlatistú farbu a chut' takmer domáceho chleba. No a potom zo spomínaných políc, nezriedka ešte teplý, putuje k odberateľom.

Nielen roľníčenie

Nedaleko pekárne som si všimla veľký skleník, symbol moderného pestovania, ktorého majiteľom je Andrej Moš. Pestuje v ňom asparágus, ktorý dodáva kvetinárstvam v Novom Targu a Zakopanom. Takýchto príkladov podnikavosti som si v Krempachoch všimla viac. Krempašania si asi potria na dobré jedlo, lebo po ceste som stretla tri menšie obchodíky s potravinami, celkom pekne zásobené. Nedaleko, v poschodovej budove je ďalší, väčší, patriaci družstvu GS, v ktorom sa popri potravinách predáva aj iný tovar. Na poschodi je hostinec Krempašanka, kde sa najmä po večeroch, ale nielen, schádzajú chlapci, aby si po ťažkej práci trochu oddýchli a pobesedovali pri pohári studeného piva. Krempašskí podnikavci nezabudli ani na ženy. Ved' každá chce vyzeráť pekne. V nedalekej drogérii si teda môžu kúpiť kadejaké prostriedky na skrášlenie a iné čačky, čistiace prostriedky a ďalšie potrebné výrobky. Kto si zase chce obohatiť garderóbu a pritom nevydat' príliš veľa peňazí, môže vstúpiť do susedného obchodu, ktorý už zdaleka láka pútavým nápisom Lacné odevy.

Šla som ďalej cez obec popri nevel'kom potôčiku, v ktorom sa pľačkalo niekoľko

Obecný kultúrny dom

kŕdlikov husí a kačic. Nebyť niekoľkých detí hrajúcich sa na priedomí, dedina by vyzerala ako opustená. V tom sa ozval slabý rachot, ktorý postupne silnel, a o chvíľu okolo mňa prefrčal traktor s veľkou vlečkou naloženou voňavým senom. O chvíľu ďalší. Za ním si veselo klusal pekný hnedák s fúrou sena. V Krempachoch sú ešte kone, aj keď je ich čoraz menej. Roľníci sa totiž modernizujú a svoje gázdovstvá vybavujú strojmi. Ako mi povedal miestny richtár Ján Kalata, v obci na 900 ha pôdy pripadá dnes až 150 traktorov a asi 30 kombajnov. Zaujímavé je, že traktory vedia riadiť nielen muži, ale aj viaceré ženy, ba i staršie deti.

Škola

Prechádzam okolo budovy starej školy, v ktorej krempašská mládež získava základné vzdelanie. Už nevyhovuje dnešným potrebám. Je v nej pritesno, má málo tried, chýbajú prieskory pre hygienické zariadenia, nehovoriač o moderných kabinetoch, jedálne a pod. Preto sa vyučovanie uskutočňuje aj mimo školy, na fare či v súkromných domoch.

Našťastie táto ťažká situácia už nebude trvať dlho. Kúsok ďalej za potokom som si totiž všimla veľkú budovu z červenej tehly, ktorá, ako sa ukázalo, je vlastne novou školou. Je to skutočne impozantná školská budova, azda najväčšia na Spiši. Jej výstavba (začatá v r. 1995) rýchlo napreduje. Dá sa povedať, že je ukončená v hrubom stave, má už namontované ústredné kúrenie, dvere i obloky a murári ju práve začínali omietaať. Ak im nič nepríde do cesty, mala by byť

odovzdaná do užívania na prelome rokov 2000-2001.

V takej veľkej budove, ako som sa dozvedela, má byť 11 priestranných tried (každá pre 30 žiakov), osobitné miestnosti na zriadenie kabinetov z rôznych predmetov, zborovňa i pracovne pre učiteľov, knižnica, lekársky kabinet, jedáleň, kuchyňa, hygienické zariadenia, no a - čo je veľmi dôležité - veľká telocvična 30 x 20 m, jedna z najväčších na území celej novotarskej gminy. Krempašské deti a učitelia sa teda majú na čo tešiť.

Zo staveniska, opäť cez potok, som sa pomaly dostala na druhý koniec obce, kde majú Krempašania pekný kultúrny dom. Bolo už popoludní a tak som na prízemí našla otvorenú knižnicu, ktorú vedia krajanka Alžbeta Klukošovská, ináč tajomníčka OV Spolku Slovákov na Spiši, ktorú som si dovolila trochu vyspovedať. Knižnica je, ako mi povedala, okrem nedelí a pondelkov otvorená každý deň od 12. do 20. hod. Má na tunajšie pomery dosť bohatú zbierku slovenských i poľských kníh, ktoré si chodia požičiavať ľudia v rôznom veku. Najmladší čitateľ má tri roky a najstarší a vlastne najstaršia čitateľka dokonca 92 rokov. Najčastejšími návštěvníkmi sú žiaci do 15 rokov, potom dospelí od 25 do 44 rokov, najmenej je ľudí vo veku nad 60 rokov.

V kultúrnom dome som nazrela i do krajanskej, pekne zariadenej klubovne MS SSP, kde je taktiež menšia knižnica, televízor, časopisy, vtom samozrejme Život, a na polici bohatá kolekcia pohárov - trofejí bývalého krempašského volejbalového družstva. Na prízemí, hned vedľa vchodu, je ešte kavia-

reň Markíza, kde voľné chvíle trávi najmä mládež, kým na poschodí je veľká sála so scénou, v ktorej sa konajú obecné schôdze, svadby, zábavy, krajanské stretnutia, kultúrne podujatia (vtom i naše fašiangy) a pod., no a kuchyňa. Takýto pekný kultúrny stánok môžu Krempachom závidieť viaceré spišské obce.

Z kultúrneho domu som sa pobrala - ako sa hovorí - poza humná, kde ma upútal rovný rad stodôl postavených tesne vedľa seba akoby podľa pravítka. S podobným systémom zástavby - spredu domy, potom maštale a na konci pozemku (fundusu) stodoly - som sa stretla len v Novej Belej. Niektoré zo stodôl boli otvorené a ozýval sa z nich šum vyfukovačov, s pomocou ktorých zhadovali ľudia voňavé seno.

Podvečer sa dedina začala opäť zaľudňovať. Z polí sa vracali posledné fúry so senom i ľudia, unavení, ale šťastní, že sa im opäť podarilo urobiť kus dobrej práce a priblížiť sa ku koncu senokosov. Cestou si dôstojne kráčali napasené kravy, poháňané pastierikmi a vo dvoroch, podobne ako ráno, prebiehal zhon pri oriaďovaní dobytka a iných domáčich práciach. Kdesi o desiatej dedina pomaly stíhla, ukladala sa k spánku, aby sa zavčas rána zbudila do nového života.

Končil sa aj môj deň v Krempachoch, neveľkej, ale peknej a ambicioznej spišskej obci, ktorá si plánuje zaviesť do domov plynové kúrenie a možno aj postaviť gymnázium. Obec ako každá iná, a predsa odlišná...

Text a foto: SOŇA ŠENKÁROVÁ

Ako odhadnúť hmotnosť hospodárskych zvierat?

P.č.	Obvod hrudníka (v cm)	Hmotnosť (v kg)	18.	171	408	39.	194	599	60.	215	800
1.	146	248	22.	177	447	43.	198	630	63.	218	832
2.	148	257	23.	178	457	44.	199	640	64.	219	842
3.	150	272	24.	179	466	45.	200	649	65.	220	851
4.	152	280	25.	180	473	46.	201	658	66.	221	861
5.	153	290	26.	181	480	47.	202	669	67.	222	871
6.	154	296	27.	182	487	48.	203	680	68.	223	882
7.	155	303	28.	183	496	49.	204	690	69.	224	893
8.	156	308	29.	184	504	50.	205	702	70.	225	904
9.	158	320	30.	185	512	51.	206	710	71.	226	920
10.	160	330	31.	186	520	52.	207	721	72.	227	933
11.	162	340	32.	187	530	53.	208	731	73.	228	946
12.	163	348	33.	188	540	54.	209	742	74.	229	961
13.	164	358	34.	189	551	55.	210	750	75.	230	972
14.	166	370	35.	190	560	56.	211	759	76.	231	986
15.	167	378	36.	191	568	57.	212	769	77.	232	1000
16.	169	390	37.	192	578	58.	213	779			
17.	170	400	38.	193	587	59.	214	790			

ČO NÁM DALA AMERIKA?

V súčasnosti je v našom živote čoraz viaže cudzích vplyvov. Na mnohé z ich sme si však už zvykli. Neraz ich dokonca mnohí z nás uprednostňujú, a to aj napriek tomu, že samozrejme nepatria k našej tradícii. O čom hovoríme? O prenikaní západného, najmä však amerického spôsobu života do našich podmienok. Hoci americké filmy premietali u nás aj v časoch komunizmu, v posledných rokoch sú naše kiná a televízne obrazovky doslova preplnené filmami tejto produkcie. Každé dieťa vie, čo je to McDonald's, kde sa radi „napchávame“ hranolkami, hamburgermi, cheesesburgermi či hot dogmi, obliekame sa do džínsov a podobne. Povedzme si niečo viacej o týchto amerických „vynálezoch“, ktoré sa už stali našou každodennou samozrejmostou.

McDonald's

História firmy, ktorú založili bratia Mac a Dick McDonaldovci, začala pred 50. rokmi v San Bernardino v Kalifornii. Dvaja podnikavci prišli totiž na zaujímavý nápad otvoriť reštauráciu rýchlej obsluhy. Ako prvé jedlá začali v nej ponúkať práve hamburgery a cheesesburgery. O rok neskôr ponuku rozšírili o pečené zemiakové hranolky. Tento nový - a ako sa ukázalo veľmi úspešný - spôsob obsluhy vymyseli potom, ako zistili, že ich zákazníci nel'ubia ani dlho čakať na jedlo, ani veľa zaň platiť. Vyškolili si preto obsluhu, zjednodušili spôsob prípravy jedál a zaviedli používanie jednorázového kuchynského náradia a príborov. Vďaka tomu boli obedy nielen lepšie, ale najmä lacnejšie a oveľa rýchlejšie podávané ako v iných reštauráciach. Rozvoj firmy sa ešte viac zintenzívnil po roku 1955, t.j. potom, ako istý Ray Kroc navštívil reštauráciu McDonald's. Zapáčil sa mu

spôsob obsluhy a spýtal sa bratov, prečo by nemohlo byť takých reštaurácií aj viacej. Nečakalo dlho a podpisali dohodu, na základe ktorej získal R. Kroc právo otvárať ďalšie reštaurácie rýchlej obsluhy. Odvtedy firma McDonald's každoročne otvára niekoľko nových reštaurácií v ďalších štátach. Dnes pôsobí vo viac ako 109 krajinách na celom svete a vlastní okolo 22 tisíc reštaurácií. Asi polovica z nich sa samozrejme nachádza v USA. V roku 1968 zaviedla firma do predaja okrem hamburgerov a cheesesburgerov „Big mac“ a jablkový koláč. Pečené kúsky kurčaťa „McNugetts“ sa v tejto sieti objavili v roku 1983. V Poľsku pôsobí firma McDonald's od roku 1992, má tu 98 reštaurácií (len v Krakove päť) a zamestnáva okolo 7 tisíc osôb.

Modrá planéta

Len veľmi ľažko by sme v súčasnosti našli nejaký iný druh oblečenia, ktorý by sa svojou popularitou vyrovnal rifliam (džínsam). Už niekoľko generácií mladých, ale aj starších ľudí, mužov i žien obľubuje tieto modré, „nezniciteľné“ nohavice. Deje sa tak aj napriek tomu, že ich zdravotníci pokladajú za nezdravé, že mnohí v nich vidia prejav „amerikanzácie“ a ďalší ich vinia z vyzývavosti. Nič to však nemení na fakte, že sú na svete už 145 rokov. Ich otcom je obchodník s látkami Levis Strauss, pôvodom nemecký Žid z Bavorska, ktorý ich vyrábal z bavlnenej látky pochádzajúcej z francúzskeho mesta Nimes, a aj preto sa im hovorilo de Nimes, čiže denim.

Ked' v polovici minulého storočia vypukla v Kalifornii zlatá horúčka, aj on vycítil svoju šancu. Ponúkol zlatokopom nohavice z celtoviny, z akej boli ušité stany a plachty na vozy a zafarbil ich modrým farbivom -

indigom. Tieto pracovné nohavice si veľmi rýchlo získali obrovskú popularitu najmä kvôli svojej trvácnosti. - Látku je výborná - hovorili mu zlatokopi - len by bolo potrebné zosilniť stehy a vrecká. Levi Strauss ich vypočul a veru dobre urobil. Zaviedol dvojité stehy a na vrecká pridal kovové nity. To bolo v roku 1853 a o dvadsať rokov neskôr mal na svoj vynález aj patent. Nohavice sa stali, najmä pre svoju nebývalú trvanlivosť a praktické použitie oblečením kovbojov, farmárov, ba dostali sa aj do armády. Do Európy ich priniesli z Ameriky práve vojaci. Ovtedy sa rifle neuveriteľne rýchlo rozšírili medzi ľudí doslova v každom veku. Spočiatku ich nosili najmä mladí ľudia, čo bývalé vlády považovali za akýsi znak avantgardy, vychvaľovania západného štýlu života, protestu, takže sa ich nosenie zakazovalo. Kritizovala sa aj uniformita tohto oblečenia, ale nič nepomohlo. Nečudo teda, že zohnať v tom období džínsové nohavice bol veľký problém. Situácia sa zmenila potom, keď vznikol predaj v Tuzexoch (špeciálnych obchodoch so západným tovarom). V Poľsku sa tieto obchody nazývali Pevexy. Za tovar v nich sa platilo dolárimi alebo tzv. bonmi (peňažnými poukážkami).

V súčasnosti si môžeme doslova preberať v nespočetných ponukách džínsového oblečenia špecializovaných predajní. Existujú snáď desiatky druhov džínsových nohavíc, ktoré viac alebo menej úspešne napodobňujú značku Levis. Sú to napríklad: Wrangler, Lee, Super rifle, HiS, Winchester, Big Star, Cowboy atď. Z rifloviny sa šijú tiež košelete, bundy, ženské šaty, sukne ... Hoci je móda vrtkavá, nohavice z džínsoviny pretrvávajú nadálej. Kto vie, či nie aj preto volajú našu Zem modrou planétou?

Spracoval: PETER KOLLÁRIK

Z krajanskej tvorby

K Svetovému roku Slovákov

Slovač naša rozpíchnutá po širokom svete, hľadá cestu k domovine, srdce pieseň šepce. Leneme k tebe, Mati naša, rodička jediná, z našej hrude sa ozýva modlitba úprimná.

Každý večer sa zdravasky do neba vznášajú, sadajú si k noham tvojim, za nás orodujú. Spočítaj ich za našu vlast slovenskú, nám drahú, aby sme ju vždy mohli mať slobodnú, príchylnú.

Všetci domov sa vraciame aspoň myšlienkami, aj z cudziny, kde sme za chlieb boli otrokami. Tu korene naše boli, tam sme zakotvili, veru, Mati naša, veru, zle sme pochodili.

Nanič sú nám, nanič cudzie dobroty, bohatstvá, odpútaným od rodiska, kde pramení láska. Myšlienkami sme vždy s tebou, Mati naša drahá, za teba i život svoj dat sa nikto nezdráha.

Naše túžby po domove sa stretli s ponukou, Svetový rok Slovákov je ich pevnou zárukou. Vrátime sa z končín sveta ku svojim koreňom, Ku Slovensku, ktoré je našim pravým domovom.

Stará mama

Naše kvety

Za cestičkou, pri lesíčku, nájdeš krásnu fialôčku. Rastie si tam celkom sama, vravela mi moja mama.

Útla biela snežienočka, komu ta dám do vienočka? Uvijem vienok, kytičku, pre našu drahú mamičku.

V záhradočke, tam na stráni, rastú krásne tulipány. Žltú, bielu farbu majú, vľúdne sa nám usmievajú.

Nezábuska hlávku dvíha, v modrom očku slzu skrýva. Ej, nie je to slzička, ale rosa, rosička.

Snehobiela konvalinka, zvončekami stále cinká, a príjemnú vôňu šíri. Nervite ju moji milí!

Pastierka

KRÁTKO Z ORAVY

23. júna t.r. počas odpustu v Jablonke-Boroch biskup Kazimerz Nycz posvätil zvony, ktoré boli pomenované po sv. Albertovi, Jánovi Pavlovi II. a Panne Márii Jaworzanianskej. Finančné prostriedky na kúpenie zvonov venovali rodáci z Ameriky.

* * *

24. júna t.r. sa v kostole sv. Jána Krstiteľa v Oravke konala slávnostná sv. omša, ktorú celebrovali tohtoroční primicianti z oravského dekanátu. Po omši sa v obci po prvýkrát konal Pastiersky odpust, t.j. ľudová slávnosť, na ktorej mládež z Jablonky, Oravky, Podsrnia a Zubrie predvedla starodávne pastierske obyčaje, o.i. stavanie koliby, výrobu syra, pečenie praženice na ohni a podobne.

* * *

28. júna t.r. došlo vo Veľkej Lipnici-Kyčoroch k nehode, zavinenej vodičom motocykla Jawa 350, ktorý zrazil 11-ročného Jaka S. Chlapca bol so zlomeninou ramena prevezený do nemocnice v Novom Targu.

* * *

Parkoviská a odpočívadlá vedľa cest motoristi hojne využívajú na krátke zastavenie a občerstvenie sa. Tak je to aj na odpočívadle pri Podvlku, kde sa končí oravská časť Poľska a za Slovenského štátu sa tu nachádzala budova colnice.

* * *

27. júna t.r. sa vo Vyšszej škole biznisu v Nowom Sączi konala poľsko-slovenská konferencia o prihraničnej spolupráci, na ktorej sa zúčastnil veľvyslanec SR v Poľsku Marián Šervátko, rektor školy K. Pawłowski a predstavitelia rádia ECHO R. Fryc a S. Mlyński. Ako uviedol M. Šervátko, hospodárska výmena medzi Poľskom a Slovenskom vzrástla za posledných päť rokov o skoro 500 miliónov dolárov.

* * *

Počas tohoročnej letnej sezóny, t.j. od 1. júla do 31. augusta, zdalaťi lístky na vstup do Tatranského národného parku. Celý lístok stojí 3 zl. a polovičný 1, 50 zl. Týmto opatrením chce riaditeľstvo parku znížiť obrovský nával turistov a zabrániť devastácii chránenej prírody.

Dražšie sú tiež lístky na lanovky v Zakopanom. Na Kasprový vrch stojí spätný lístok 23 zl. a na Gubaľku 12 zl.

* * *

V Podvlku ukradli zloději osobný automobil Fiat 1500, ktorý po krátkej jazde nechal i v Zawoji. Páchatelia auto po opustení zapálili, čím majiteľovi spôsobili značnú škodu.

* * *

Na budove požiarnej zbrojnice v Podvlku je odnedávna umiestnená historická ručná striekačka z roku 1892 (na snímke), ktorá príhľahuje pohľady okoloidúcich. Miestni požiarnici čerpali inšpiráciu asi od Dolnozubričanov, ktorí už dávnejšie umiestnili na balkóne svojej zbrojnice starodávnu striekačku.

* * *

Bicykle (na snímke), sa stávajú čoraz populárnejším dopravným prostriedkom aj na Orave. Pre tunajších občanov sú však aj istým východiskom z nádze. Mnohé oravské dediny majú totiž niekoľkokilometrovú dĺžku a tak bicykel neraz „šetri“ ľudské nohy.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

PASTIERSKY SVIATOK

Organizátori tohto tradičného kultúrneho podujatia, ktorého XXIV. ročník sa konal 5. júla t.r. vo Veľkej Lipnici-Privarovke, nemajú v posledných rokoch šťastie na počasie. Aj tentoraz Orava privítala účastníkov neprijemným dažďom a chladným vetrom. Ani sa nechcelo veriť, že je leto. Napriek tomu sa na lúke pod Babiou Horou, v blízkosti známeho strediska Horský prístav zhromaždili viacerí hudobníci, folklórne súbory i jednotlivci, ktorí predvedli pekné, starodávne oravské zvyky a obrady, súvisiace s pastierstvom. Spolu s divákmami zápolenie súťažiacich sledovali aj viacerí hostia, medzi nimi: poslaneč a vojt Czarnego Dunajca K. Dzielski, jablonský vojt J. Stopka s manželkou, kurátorka osvety z Nowego Sącza B. Wiatrová, vedúci oddelenia folklóru v Nowom Sączu B. Kafel, predsedu nowosąckého sejmiku E. Paszek, vedúci Úradu práce v Novom Targu W. Solecki, veliteľ po-

hraničnej stráže v Nowom Sączi por. K. Synowiec, deti zo strediska Horský prístav, zástupcovia tlače a iní. Prišli aj hostia zo Slovenska, o.i. primátor Námestova Ivan Krušinský a riaditeľka tamojšieho osvetového strediska Eva Mušáková.

Podujatie otvoril predseda gminnej rady vo Veľkej Lipnici E. Kowalczyk, ktorý v úvode o.i. povedal: *hoci pastierstvo na Orave v podstate už neexistuje, jeho tradícia žije aj nadálej ...*

V tomto roku sa sice nekonala súťažná prehliadka hudobných súborov a jednotlivcov, ale diváci zato videli viaceré iné disciplíny. V súťaži dojenia kráv vyhrali, čo je iste zaujímavé, muži a nie ženy. Prvé miesto a odmenu 120 zl. získal P. Surowczyk, pred Z. Skoczykom (100 zl.) a v streľaní z pastierskeho biča sa najviac darilo M. Węgrzynovi a K. Wareszakovi - všetci z Veľkej Lipnice.

Diváci boli zvedaví aj na to, ako si v daždivom počasí poradia súťažiaci v šplhu na „máj.“ Na mokrý, hladký kmeň stromu sa najrýchlejšie vyšplhali Veľkolipničania K.

Bandyk, M. Bandyk a M. Bialoń. S kapelou L. Mlynarczyka si zahral i nás krajan, výborný huslista a bývalý člen známej oravskej kapely Vengrinovcov Eugen Bandyk z Pravarovky.

V hudobnej, nesúťažnej časti programu sa divákom predstavili viaceré folklórne súbory a kapely, ktoré prezentovali hudbu, tanec a spev z okolitých regiónov. Vystúpili dva veľkolipnické súbory, t.j. Orava a Heródki. Ukážky z beskydského folklóru predvedli členovia súboru Pod Ochocitou z Koniačkova a Podhalské zvyky prezentovali členovia súboru Skalni z Krakova. Všetkých zaujalo tiež vystúpenie súboru Skorušina z Liesku na Slovensku, ako aj známeho kabaretu Truteň.

Podujatie sa skončilo vo večerných hodinách posedením pri vatre, opekaním klobások a popijaním dobrého vína. Do ďalšieho, jubilejného XXV. ročníka Pastierskeho sviatku treba jeho organizátorom zaželať lepšie počasie a program obohatený o viacet typických zvykov, súvisiacich s pastierstvom.

PETER KOLLÁRIK

Preklady slovenskej krásnej literatúry a iné slovaciká v Poľsku od roku 1989 v neperiodických publikáciach

V dňoch od 10. do 12. júna 1998 Národné literárne centrum v Bratislave usporiadalo seminár Medzinárodné kontexty slovenskej literatúry, na ktorom odznelo viacero referátov reflektujúcich vzťahy slovenskej literatúry s inonárodnými literatúrami. O kontextoch slovenskej a poľskej literatúry referát predniesol Vlastimil Kovalčík, a keďže sa v ňom hovorí aj o knihách, ktoré vydal Spolok Slovákov v Poľsku, väčšiu časť z neho publikujeme.

Chápat' rok 1989 ako medzník považujem za opodstatnené, pretože v novembri uvedeného roka došlo u nás k prevratu či tzv. nežnej revolúcii, t. j. k pádu totalitného zriadenia, ktoré bolo späť s marxistickou ideológiou a neobmedzenou vládou komunistickej strany. Systém metaforicky symbolizovaný „železnou oponou“ sa zrútil v celej strednej a východnej Európe. Odvtedy vo všetkých postkomunistických krajinách prebieha proces transformácie, ktorá zasahuje každú oblasť života, vrátane kultúry.

Nechcem vás zaťažovať štatistikami z predchádzajúceho obdobia, iba poviem, že od roku 1950 preklady z poľskej literatúry do slovenčiny boli v absolútном rebríčku preložených titulov na 2. mieste (po Sovietskom zväze), no ak by sme brali do úvahy počet preložených titulov pomerne k počtu obyvateľstva, preklady z poľštiny by boli dokonca na 1. mieste. A to už má svoju výrečnosť.

Udaje pre tento elaborát som čerpal preovšetkým z vlastných pozorovaní a výskumov, no na overovanie a konfrontáciu som využil aj poznatky, ktoré má k dispozícii Národné literárne centrum - Dom slovenskej literatúry.

V kategórii „slovenská beletrie v poľských prekladoch“ (vrátane titulov pre mládež) za celé 20. storočie až do dnešných dní je 183 jednotiek či jednotlivých vydanií z pera 93 autorov (sem sú zarátané aj ďalšie vydania tej istej knihy) a 27 antológií a zborníkov (od kolektívov autorov - ich počet sa nedal presne zistíť), t. j. celkove 210 jednotiek či vydanií (Na porovnanie: je to vlastne len zlomok v pomere k počtu vyše 1200 vydanií prekladov z poľštiny do slovenčiny).

Najstaršími prekladmi zo slovenčiny do poľštiny sú knihy Kristíny Royovej s náboženským zameraním, a to medzi rokmi 1911 až 1918, ktoré vyšli v sliezskom Cieszyne, teda na území rakúskeho Sliezska ako súčasti Rakúsko-Uhorska.

Potom štatistiky na dlho mlčia, lebo až po druhej svetovej vojne ako prví slovenskí autori boli do poľštiny preložení: Jozef Horák - *Lasy milcza* (1949), Peter Jilemnický - *Kronika a Kawalek cukru* (1950). V druhej polovici 20. storočia najprekladanejšou slovenskou spisovateľkou do poľštiny je Klára Jarunková (9 jednotiek), nasledujú Vincent Šikula a Miroslav Válek.

Od roku 1990 až podnes - ak nezohľadníme 13 jednotiek literatúry pre mládež (ide o viacnásobné vydanie neveľkých titulov) - vyšli len štyri samostatné vydania slovenských autorov a dve antológie. Menovite Martin Kukučin: *Obrazki i nowele* (1990), no zdá sa, že v tomto prípade ide o „dobiehajúci titul“ (zaiste pripravený skôr); Dušan Dušek: *Powietrze pełne ptaków* (1992); Dušan Mitan: *Nocne wiadomości* (1994) a Milan Rúfus: *Wyznanie miłości* (1995); antológia poézie *Nacięcia w miodzie* (1994) a antológia poviedok *Miejsce w zdarzeniu* (1998). V tlači je výber z poézie Vlastimila Kovalčíka: *Klucz światła* (vyjde v roku 1998). V každom prípade ide doslova o nelichotivú bilanciu poľských prekladov zo slovenčiny za posledné (takmer) desaťročie (i ked' do konca storočia azda dva tri tituly ešte vyjdú). Na porovnanie: Ja sám ako prekladateľ poľskej poézie som od roku 1990 preložil štyroch poľských básnikov v piatich samostatných vydaniach (Karola Wojtylu dvakrát), pritom tri z nich sú podstatným výberom z celoživotnej tvorby autorov. Určiť príčiny nepriaznivého stavu prekladov zo slovenčiny do poľštiny nie je ľažké (spôsobil to „trhový mechanizmus“, pri ktorom ide preovšetkým o rýchly zisk), no bolo by to na samostatnú stat.

Podľa bibliografických údajov poľské vydanie Dušana Dušeka sa opiera o originál pod názvom Dvere od klúčovej dierky. Ide o 98 strán, ktoré preložila Cecylia Dmochowska. Žiaľ, tento preklad sa mi nedostal do rúk, no nepozná ho ani sám Dušek, ba vyslovil sa, že taký preklad možno vôbec nevyšiel.

Výber z poviedkovej tvorby Dušana Mitana bol pripravený seriôzne v „prekladateľskej dielni“ Andreja Sławomira Jagodzińskiego, Józefa Waczkówa a Jacka Burowského. Toto poľské vydanie zahŕňa deväť poviedok z autorových Nočných správ, ako aj šesť poviedok z knihy Psie dni. Translácia do poľštiny je jazykovo korektná, štýlisticky výstižná, ba v určitom zmysle reprezentatívna pre tvorbu nášho popredného

prozaika, ktorý by si zaslúžil aj ďalšie poľské preklady.

Preklad z poézie Milana Rúfusa, ktorý vyšiel roku 1995, je v poradí druhým knižným vydaním (po preklade Danuty Abrahamicovej z roku 1978 v zrkadlovej slovensko-poľskej verzií) od prekladateľov: J. Bukowski, Andrzej Czibor-Piotrowski, Stanisław Grochowiak (v jazykovej spolupráci s Witoldem Rutkiewiczom), Michał Sprusiński a J. Waczków. Ich preklad sa realizoval ako chronologický prierez celou Rúfusovou tvorbou (pravdaže, len na „vzorku“ 90 strán menšieho formátu). Podľa môjho názoru najmä preklady J. Waczkówa sa bližia k vystihnutiu biblickej či profetickej dílcie Rúfusových versetov v slovenskom origináli, ktoré prezentujú charakteristicky vypracovaný jazyk autora na pozadí prirodzenej slovenčiny, pri tom jeho „jednoduchosť“ je len zdanlivá (ako výsledok zložitých procesov). Tento výber pozitívne hodnotila aj poľská literárna kritika (Stanisław Rogala v mesačníku *Nowe Książki* 4/1964).

Jediným prekladateľom výberu z básní slovenských autorov - Jozef Gerbók, Peter Gregor, Erik Groch, Mila Haugová, Vlastimil Kovalčík, Štefan Moravčík, Kamil Peteraj, Dana Podracká, Vladimír Pokorný, Viera Prokešová, Jaroslav Rezník, Štefan Strážaj - v uvedenej antológii bol dnes už nežijúci poľský prozaik, básnik a prekladateľ Zygmunt Wójcik, ktorý sa dlhodobo a intenzívne zaujal o slovenskú literatúru, o Slovensko ako také. Dobre ovládal náš jazyk, reálne, a to boli náležité predpoklady, ako translátorský úspešne realizoval svoju viac-menej osobno-generačnú antológiju z tvorby básnikov, ku ktorým mal vzťah.

Vydanie Rúfusa a antológie poézie vyšli (navyše neveľký výber *Po drugiej stronie Tatr; Bajki i opowieści slowackie* z tvorby Pavla Dobšinského, Boženy Nemcové, Eleny Chmelovej, Antona Habovštiaka a Antona Marca v preklade Waldemara Oszczedę; už takáto zostava autorov naznačuje, že z editorského hľadiska ide o nesúrodý zámer, pri tom ani preklad nemá potrebné kvality) s finančnou pomocou slovenskej strany v oficiíne Staszowskie Towarzystwo Kulturalne, ktoré nepatrí k poľským vydavateľstvám centrálneho významu, a tak ani nemá príslušné rešnomé vážneho vydavateľského domu (týmto tvrdením však nechcem znížiť jeho doterajšie zásluhy). Preto z viacerých dôvodov považujem za správnejšie, ak preklady z našej literatúry, ktoré finančne podporujú slovenské inštitúcie, vydáva Spolok Slovákov v Poľsku, ktorý má vo svojom krakovskom sídle po technickej stránke dobre vybavenú tlačiareň a schopný manažment, takže oprávnený je predpoklad, že slovenskú literatúru nebude vydávať a rozširovať len z finančných dôvodov.

Vyšie uvedené po prvý raz spĺňa vydanie antológie poviedok slovenských autorov, ktorú zostavil Peter Darovec, a to v preklade

poľských poslucháčov slovakistiky z Jagełovskej univerzity. Antológia vydaná spomínaným Spolkom obsahuje reprezentačný výber od klasikov (Ján Hrušovský, Gejza Vámoš, Milo Urban, František Švantner atď.) cez protagonistov súčasnej slovenskej literatúry (Vincent Šíkula, Peter Jaroš, Dušan Mitana atď.) až po mladých spisovateľov (Ján Litvák, Vladimír Balla atď.). Budúcnosť ukáže, či moje predpoklady sa uskutočnia.

2

Ak som v názve elaborátu popri prekladoch slovenskej krásnej literatúry osobitne zdôraznil *iné slovaciká*, urobil som to zámerne, lebo po roku 1998, ale najmä od 1. 1. 1993 Slovensko v medzinárodnom meraadle naozaj vstúpilo z tieňa, nadalej už nezostalo takmer nič nehovoriacim „sémantickým suffixom“, vedľ svetové spoločenstvo ho uznalo a začalo si všímať ako samostatný subjekt, a tak do nového sveta vstúpili dokonca reedicie diel s tematikou Slovenska, hoci ich prvé vydania vyšli už dávnejšie. No vznikali aj nové diela. Budem ich sledovať v „kategóriách“: reedicie, literárnovedné práce, jazykové práce a slovníky, ostatné práce s rozličným odborným zameraním.

Ako prvú z reedícii chcem spomenúť knihu memoárov Ferdynanda Machaya: *Moja droga do Polski*, ktorá po prvý raz vyšla roku 1923; a v 3. vydaniu roku 1992. V autorovom rozhodujúcom pláne súvisí s odtrhnutím severozápadného Spiša a hornej Oravy od Slovenska a ich pripojením proti vôli obyvateľstva k Poľsku po spore v rokoch 1918-1920, čo sa zároveň viazalo na poľsko-česko-slovenský spor o Tešínsko v tom istom čase. Pražská vláda mala oň eminentný záujem, a tak vyvinula diplomatickú aj vojenskú aktivitu, aby získala najbohatšiu časť Tešínska (s veľkým počtom autochtonného poľského obyvateľstva, s baňami bohatými na uhlie a vyspelým priemyslom), ktorá pripadla prvej Česko-slovenskej republike, pravda, v konečnom dôsledku účet zaplatilo Slovensko, lebo utrpelo úbytok obyvateľstva (vyše 22.000) a straty častí svojho historického územia (porušením hranice, ktorá sa od svojho konstituovania fakticky nemenila 700 rokov). Ferdynand Machay (1889-1967) sa narodil v Jablonke (jeho predkovia sa však hlásili za Slovákov), teológiu študoval na Spišskej Kapitule (1. ročník) a v Budapešti (2.-4. ročník) za čias tujej maďarizácie, najprv sa cítil Uhrom, t.j. Maďarom, neskôr ho fascinovala poľská história a kultúra, po roku 1910 sa už otvorené hlásil za Poliaka a vyvial veľkú aktivitu s cieľom pripojiť značné časti Spiša a Oravy k Poľsku. Za spomínaného sporu bol poradcом poľskej vlády; o svojej úlohe, skúsenostiach a postrechoch, svedectvách a zámeroch píše v uvedenej memoárovej knihe. Tá má pre historikov pramennú hodnotu a pre poľských čitateľov je dodnes príťažlivá. O problematike súvisiacej s našimi

odtrhnutými severnými územiami som podrobne písal v stati *Zaostrené na severozápadný Spiš* (Literárny týždenník 29-30/1996 a 32/96, prel. Život č. 8-11/97).

Dôležitá je reedícia diela Mieczysława Semkowicza *Polacy i Słowacy w dziejowym stosunku*, ktoré najprv vyšlo ako súčasť dvojzväzkovej práce *Slowacja i Słowacy* v rokoch 1937-1938, o rok neskôr v samostatnom vydani, a roku 1995 ako reprint v Krakove. Názov dostatočne signalizuje, že autor traktuje naše vzájomné vzťahy v historickej perspektíve od „piastovských čias“ až po súčasnosť (t.j. roky druhého decenia po prvej svetovej vojne). Práca je napísaná so žičlivosťou voči Slovákom, vzájomné poznanie chápe ako predpoklad dobrej spolupráce. Jerzy Wyrozumski, autor predhovoru k reprintu, však správne podčiarkuje, že i keď svoju prácu profesor Semkowicz napísal s veľkou vedeckou kompetenciou, v reáliah, faktoch a konklúziách odráža vtedajší stav poznania svojho predmetu; výskum v súčasnosti postúpil už oveľa ďalej.

Za najvýznamnejšie pôvodné odborné dielo, ktoré vyšlo počas skúmaného obdobia, považujem prácu kolektív poľských slovakistov *Literatury zachodniosłowiańskie czasu przełomów 1890-1990; Literatura lużycka i słowacka; Przewodnik encyklopedyczny pod redakcją Haliny Janaszek-Iwanickowej*, Katowice 1994.

Podrobny výklad koncepcie celej publikácie a hesiel obsahuje úvodná stať z pera hlavnej iniciátorky H. Janaszek-Iwanickovej; celá časť venovaná slovenskej literatúre ráta 416 strán.

Trinásti autori hesiel tu podávajú informácie v rozličných prierezoch a podobách; cez medailóny spisovateľov a vecné heslá približujúce literárny život, sústredujúci sa okolo časopisov, literárnych organizácií a podobných inštitúcií. Ďalej venujú pozornosť západoslovanským literárnym iniciatívam, prúdom a smerom v kontexte svetovej literatúry, ako aj mutáciám vybraných literárnych žánrov, ktoré majú spoločný európsky rodokmeň, no v jednotlivých západoslovenských literatúrach získali osobitné postavenie. Navyše informujú o recepcii vynikajúcich diel západoslovenských autorov v Poľsku, prípadne o ich čitatel'skom ohlase. Okrem toho približujú vybrané literárne a folklórne posťavy (napr. Jánošíka), ktoré považujú za pojmy a symboly v širších súvislostiach. Nechýbajú historické prehľady západoslovenských literatúr za posledných sto rokov (vrátane literárnej vedy a kritiky, ako aj literatúry pre deti a mládež).

Z hľadiska rozsahu ide o rozdielne typy hesiel: od krátkych v charaktere poznámky po obširne texty s inonárodnou i poľskou bibliografiou. S osobitným zreteľom sa podávajú výsledky poľskej slavistiky. Spomedzi všetkých dve tretiny zaberajú osobné heslá (tzv. biografie). Podarilo sa zaradiť aj autorov, ktorí

na Slovensku boli dlho zakrytí „bielymi mestami“ (niektorí z nich vydávali svoje diela „samizdatom“), alebo žili v emigrácii.

Tento encyklopédický sprievodca je určený širokému okruhu záujemcov, teda nie len profesionálne vyškoleným slavistom a filológom, ale aj historikom, bádateľom kultúry, prekladateľom, redaktorom, učiteľom i študentom: slovom všetkým záujemcom o západoslovanské (vrátane slovenskej) literatúry.

Sumárne ide o úctyhodné dielo, ktoré si zo slovenskej strany zaslúži pochvalu (na Slovensku po roku 1989 ešte nevyšla príručka podobného typu). Prirodzene, pri dielach s podobným zameraním sa narába s takým množstvom faktov, že sa nemožno vyhnúť určitému množstvu chýb a omylov, ktoré však v základe prínos diela nespochybňujú, no v prípadnom ďalšom vydani by ich bolo treba korigovať. Toto poľské dielo malo pozoruhodný ohlas v slovenských odborných kruhoch.

Zdzisław Niedziela je autorom knihy monografického typu *Slowacja znana i nieznana* s podtitulom *Szkice z dziejów literatury słowackiej*, ktorá vyšla v Krakove roku 1995.

Uvádzaju príznakové motto z už spomínaného W. Semkowicza, ktoré hodno odcítovať, lebo vlastne vyjadruje ducha Niedzielovej popularizátorskej práce: „Chceme siaháť do najhlbších tajomstiev slovenského ducha, vydolovať z nich to, čo sa skladá na chválu tohto národa, počtom nevel'kého, no výtvarne svojho ducha smelo súperiaceho so značne početnejšími národmi.“

Profesor Z. Niedziela, prvý vedúci Katedry slovenského jazyka a literatúry na Jagełovskej univerzite v Krakove, ktorý nedávno náhle zomrel, tu v sérii skíc približuje poľskému recipientovi fenomén slovenskej literatúry od najstarších čias po súčasnosť. V závere publikácie uvádzia cennú bibliografiu všetkých poľských kníh a brožúr venovaných Slovensku v chronologickom usporiadaní. Nezahŕňa však práce, ktoré traktujú Čechov a Slovákov spoločne.

Za podnetnú a pregnantne napísanú považujem monografickú prácu Barbary Suchoń (-Chmielovej): *Dzieje sielanki słowackiej na tle europejskim*, Krakov 1994. Predstavila v nej výsledky svojho bádania o evolúcii selanky, ktorá sa vyskytuje v celej Európe západného (latinského) okruhu, a doň patrí aj Slovensko. To, čo doteraz chýbalo alebo bolo nedostatočne zdôraznené v slovenskom odbornom prístupe vo vytýčenom predmete, urobila práve Suchoń-Chmielová, totiž zviditeľnila európskost' onej väčnej časti starej slovenskej literatúry.

VLASTIMIL KOVALČÍK

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

Biskup D. Kalata pri oltári

Veriaci pozorne počúvajú homíliu

BISKUPSKÁ NÁVŠTEVA V REPISKÁCH

Ako sme v Živote písali, 12. júla minulého roka sa konala slávnostná posviacka nového svätostánku na Spiši - kostola Božieho milosrdenstva v Repiskách-Brijovom Potoku. Na túto významnú slávnosť pozvali Repišťania i veľkého syna spišského ľudu, vysokého cirkevného hodnostára a súčasne štedrého sponzora výstavby repišského kostola, J.E. biskupa Dr. Dominika Kalatu, rodáka z Novej Belej. Žiaľ, pre veľkú zaneprázdnosť sa otec biskup posviacky nemohol zúčastniť. Napísal však, že by na budúci rok v novom kostole veľmi rád odsúžil sv. omšu.

Ako slúbil, tak sa aj stalo. 19. júla t.r., teda presne o rok a jeden týždeň od vlaňajšej posviacky, sa otec biskup zjavil v Repiskách. Pri kostole ho už čakali predstaviteľia MS SSP i ríchtárka obce a spolu s nimi sa pobral rovno do kostola, v ktorom sa zhromaždili veriaci, nielen z Repísk, ale aj z okolitých obcí -

Čiernej Hory, Jurgova, Novej Belej a ďalších. Prišli aj viacerí hostia, vtom o.i. bývalý riaditeľ jurgovskej meštianky Michal Griger s manželkou Emou zo Sp. Belej i učiteľ tejto meštianky Ladislav Kudzbel s manželkou Margitou z Kežmarku, Mgr. Ján Horník z Kežmarku, ing. Gustáv Dobák zo Sp. Belej, tajomník ÚV SSP Ludomír Molitoris, šéfredaktor Života Ján Šternoga a ďalší.

Presne o 12. hod. sa začala slávnostná sv. omša. - *V mene Otca i Syna i Ducha Svätého* - zaznel v čírej slovenčine zvučný hlas otca biskupa, potom *Milost' nášho Pána Ježiška Krista...* a ďalšie modlitby. Hoci v Repiskách ešte neboli zavedené slovenské bohoslužby, veriaci, podporení farníkmi z Jurgova a iných obcí, odpovedali taktiež pekne po slovensky. Mimoriadne vrúcone zaznela i úvodná pieseň *Tu skrušení v prach padáme...*, ktorú predhrávala jurgovská dychovka.

K oltáru podišli - oblečení v krojoch - Helena Šišková i Andrej Jurgovian a v mene repišských veriacich srdečne uvítali biskupa J. Kalatu a odovzdali mu peknú kyticu kvetov. Zároveň mu vrele podčakovali za jeho štedrú pomoc pri výstavbe svojho svätostánku.

Po prečítaní sv. evanjelia predniesol otec biskup homíliu venovanú kresťanskému zmyslu práce, ktorý nám ukázal sám Kristus. Teda žijeme nie preto, aby sme pracovali, ale pracujeme, aby sme žili, ináč povedané - práca nie je cieľom, ale prostriedkom k cieľu. Túto pravú súvraťnosť i jednotu vyjadruje tiež zásada kresťanského sveta: „Modli sa a pracuj!“ Na záver homílie pochválil biskup J. Kalata obetavosť a pracovitosť Repišťanov, vďaka ktorej mohol v Repiskách vzniknúť taký krásny kostol, na ktorý môžu byť právom hrdí. - *Dobre je, že vznikol, - zdôraznil - najmä preto, aby v ňom počúvali, ako majú žiť a pracovať, aby v ňom počúvali Božie slovo.*

Pri konci sv. omše, po biskupskom požehnaní veriacich, sa k oltáru priblížili krojané dievčatá, Mária a Kristína Jurgovianové, a otcovi biskupovi srdečne podčakovali za

KRÁTKO ZO SPIŠA

Spišiaci oddávna očakávajú predĺžené prevádzky hraničného priehodu Nedeca - Lysá nad Dunajcom do 24 hodín. Žiaľ, polovica leta je už za nami a príchod je nadáľ otvorený od 6. hod ráno do 19. večer. V zimnom období je to ešte kratšie - od 7. hod do 18. hod.

Novou riaditeľkou Základnej školy v Nedeči sa stala mladá učiteľka Mgr. Maria Waniczková. Nedečania majú odnedávna aj nového správcu svojej farnosti. Je ním kňaz Marian Wanat.

Zdá sa, že v tomto roku sa splní staré ľudové porekadlo: Medardova kvapka štyridsať dní kvapká. Postihlo to najmä roľníkov, ktorí počas dlhodobých dažďov mali veľké ťažkosti

so zberom sena. Čažko predvídať, aká bude žatva. Verme, že sa počasie umúdry a roľníci ľahšie zozbierajú tohoročnú úrodu.

V poslednom čase sa na Spiši zlepšil príjem slovenských televíznych programov. Slovenský jazyk z obrazovky možno počúvať i ďaleko za Novým Targom. Tešia sa tomu najmä krajania, ktorí sa nám viačkrát stažovali na slabý odber STV. Zhoršil sa však príjem programov poľskej televízie. V súvislosti s tým, ako sme sa dozvedeli, sa plánuje výstavba silnej retranslačnej televíznej stanice na Gubałówke pri Zakopanom. Poznamenajme ešte, že v každej obci pribúda čoraz viac satelitných antén.

4.-5. júla sa na Mariánskej hore v Levoči stretli davy pútnikov z celého Slovenska, ale

aj okolitých štátov. Odhaduje sa, že v tomto roku do Levoče prišlo takmer pol milióna pútnikov. Medzi nimi súme zbadali aj viacerých veriacich zo severného Spiša a hornej Oravy. Na záver slávnosti zaslali pútnici z Levoče pozdravný list pápežovi Jánovi Pavlovi II.

Pred vážnym problémom sa prednedávnom ocitli Kacvínčania, prekvapenie nečakane viačdňovým mlčaním zvonov na kostolnej veži. Dôvod? Vážne onemocnenie kacvínskeho zvonára. Situáciu sa snažil vyriešiť mestny farský výbor, žiaľ, nenašiel kandidáta na zvonára a tak Kacvínčania uvažujú o zavedení zvonenia na elektrický pohon.

11. júna t.r. vystúpila v nedeckom diskotékovanom klube Happy Cook (Šťastný kuchár) známa poľská kapela Pawła Kukiza (na snímke sprava) so skupinou Piersi. Koncert prilákal

Otec biskup udeľuje sv. prijímanie

Na rozlúčku kyticu kvetov od repišskej mládež

návštěvu Repisk, bohoslužbu i jeho vzácnou podporu tohto svätostánku. Repišskú poobožnosť ukončila pápežská hymna *V sedmobrežnom kruhu Ríma...*

Po výjdení z kostola veriaci ešte neodchádzali domov. Postávali po skupinkách pred kostolom a počúvali jurgovskú dychovku, ktorá opäť začala vyhľávať. Čakali tiež na vzácného hosta, aby sa mohli s ním porozprávať a rozlúčiť sa. O chvíľu vyšiel z kostola aj otec biskup a zastavil sa medzi krajanmi. Pre každého našiel milé slovo, odpovedal na otázky, prial Repiščanom lepšie počasie na dokončenie senokosov, žartoval, stískal pravice, ba i pózoval s veriacimi a hľadou k spoločnej snímke na pamiatku svojej návštěvy a prvej slovenskej omše v tejto obci.

Po tejto priateľskej a vrelej rozlúčke sa nakoniec pobral otec biskup v sprievode richtárky, predsedu výboru pre výstavbu kostola J. Jurgošiana, predsedu MS SSP v Repiškach J. Repiščáka a ďalších hostí na obed, pri ktorom sa v besede pokračovalo, spomínalo mladé roky, dojednávalo ďalšiu návštěvu na Spiši... Nebyť toho, že čas značne pokročil,

Jurgovská dychovka

beseda by trvala veľmi dlho. Nakoniec sa, vrele pozdravovaný, vrátil otec biskup do rodnej Novej Belej, kde mal stráviť nasle-

dujúce dni. Repiščanom jeho návštěva iste nadľho utkvie v pamäti.

Text a foto: J. Š.

do Nedece stovky mladých ľudí z vicerých spišských obcí a ďalšieho okolia. Ako nám povedal majiteľ klubu E. Milaniak, do konca prázdnin chystá pre mladých ešte ďalšie prekvapenia.

* * *

12. júna sa pri Nedeckom zámku uskutočnil 3. ročník tzv. Spišskej vatry, počas ktorej vystúpilo takmer desať detských a mládežníckych folklórnych skupín. Podujatia sa o.i. zúčastnili niekoľkí poslanci poľského parlamentu, námestník ministra kultúry a umenia S. Żurowski (predtým riaditeľ Nedeckého zámku), nowosądzský vojvoda L. Tabaka, bývalý podpredseda vlády P. Łączkowski. Organizátori ani tentoraz nepozvali naše súbory. Na snímke: členovia súboru Zelený javor z Krempáčov.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

TALMADGE POWEL

DVOJIČKY

Na vyriešení tohto prípadu mal detektív Shapiro osobný záujem. Samého ho to prekvapilo. Po dvadsiatich rokoch práce na polícii si človek v sebe vybuduje akýsi ochranný štít, ktorý ho chráni pred zbytočnými emóciami. V svojej praxi sa stretol so všetkými formami násilia, aké len ľudský mozog dokáže vymyslieť, a tak bol až do tejto vraždy skalopevne presvedčený, že si pri vyšetrovaní akéhokoľvek prípadu dokáže udržať profesionálny odstup.

Pravdepodobne si ho podmanila stačnosť a hrdinské sebaovládanie sedemdesiatpäťročnej Natty Cooksovej, dvojičky, ktorá ostala nažive. Pred necelou hodinou skonala v nemocnici jej sestra. Neznámy násilník jej rozobil hlavu. Natty Cooksová bývala v peknej dvojposchodovej vilke. Otec dvojčiat, nebohý doktor Cook, býval v minulosti veľmi úspešným lekárom. Ani jedna z dvojčiek sa nevydala a po smrti rodičov ostali spolu bývať v tomto veľkom dome. Slečna Natty mala na svoj vek obdivuhodne štíhlú postavu a pružné pohyby. Keď jej Shapiro zazvonil pri dverách, privítivo ho pozvala dalej. Jej tvár, posiata pavučinou drobných vrások, niesla stopy niekdajšej krásy a nebovomodré oči priponímalu dve smutné jazierka. Dokázala sa zázračne ovládať.

- Môžem odložiť váš klobúk, pán Shapiro? Sadnite si prosím. Vypijete si so mnou šálku čaju?

Shapiro holdoval káve a keď neboli v službe, dával prednosť chladenému pivu. Náhle si uvedomil tiaživé ticho i bezútešnú prázdnosť v tomto pustom dome, rovnako ako aj ženino odhodlanie pokračovať v normálnom

živote. Preto prikývol:

- Áno, šálka čaju mi dobre padne.

Stará pani sa očividne potešila príležitostí na chvíľu sa niečim zamestnať. Onedlho sa vrátila so starým čajovým servisom na striebornom podnose. Položila podnos na stôl, sadla si a zložila ruky do lona.

- Viem, že mi musíte klásiť otázky, - povedala pokojne. - Nech sa páči, pýtajte sa.

Jej odpovede boli presne také, aké detektív očakával. Od smrti rodičov žili spolu so sestrou Letty v dome samotné. Raz za dva týždne k nim prichádzal záhradník. Málokedy vychádzali z domu. Občas sa stretávali so starými priateľkami pri šálke čaju alebo partii bridžu.

- Väčšina z dievčat, s ktorými sme spolu vyrazilí, už pomrela, - vysvetlovala. - Ostatné odišli do starobincov, alebo sa odstahovali. Dáte si cukor, pán Shapiro?

Shapiro odpil niekoľko dúškov zo šálky a s potešením zistil, že mu čaj pani Netty celkom chutí:

- A teraz mi, prosím, povedzte, ako sa to všetko včera stalo.

- Moja sestra bola taká milá, taká dobrosrdečná ... Ako jej len mohol ktosi tak ubližiť, - starej panej sa zachvela ruka a šálka zazvonila o tanierik. Po chvíli sa zhlobka nadýchla a znova pokračovala:

- Popoludní som pripravovala kokosové bombóny. To je moja oblúbená špecialita. Na konci tejto ulice býva istá veľmi chudobná rodina, mladá matka so štyrmi deťmi. Otec od nich prednedávnom odišiel. Dve dievčatká sú dvojičky ... tak ako Letty a ja. S rodičmi sme sa zoznámili prostredníctvom dievčat, ktoré sme videli v obchode, alebo sa hrávali na ulici. Včera som sa dopočula, že jedna z dvojčiek dostala chriplku, a tak som sa tam hned vybral. Dievčatko sa už cítilo lepšie, ale z mojej návštevy bolo očividne sklamané. Napokon sa hanbivo priznalo: myslelo si, že som mu priniesla kokosové bonbóny.

- Preto ste sa ponáhľali domov, aby ste ich urobili ...

- Áno.

- Keď boli hotové, Letty ich ich išla zaniesť.

Stará pani bez slova prikývla. Do očí sa jej nahrnuli slzy.

- Vonku sa už celkom zotmelo a Letty sa nevracala. Spočiatku som si nerobila nijaké starosti. Nazdávala som sa, že sa zarozprávala s deťmi zabudla na čas. Potom som zatelefonovala správcovi domu, kde býva tá rodina. Povedal mi, že Letty tam vôbec neprišla.

- Tak ste sa ju vybrali hľadať a našli ste ju v tmavej uličke za pekárňou, - dopovedal Shapiro namiesto nej.

- Áno, - šálka znovu zazvonila o tanierik, - možno by som ju v tej tme ani nebola zbadala. Šla som dalej, keď som začula slabé zastenanie. Vrátila som sa ... a potom som ju uvidela. Vrah ju najprv ovalil po hlave a potom ju tam odvliekol. Kým jej prehľadával kabelku, prežúval kokosové bonbóny. Aké príšerné zvieria, pán Shapiro! - hlas sa jej zlomil.

- Napcháva sa bonbónmi, keď mu pri nohách zomiera nevinná obeť!

- Mohol by to byť narkoman, - uvažoval Shapiro nahlas. - Myslím, že tá neprekonateľná chut' na sladké poukazuje na tiažkého narkomana.

- Bol to mladý, pomerne vysoký chlap, chudej postavy a na tvári má jazvu v tvare písmena V. Toto mi Letty stihla povedať skôr, než stratila vedomie. A ešte ma poprosila, aby som sa starala o jej ruže, - zavzlykala stará pani a odmlčala sa.

Shapiro jej položil ruku na rameno. Priomínila mu krehké krídlo raneného vtáčaťa.

- Je to už štvrté hlásené prepadnutie za posledných šest týždňov, - povedal. - Vaša sestra je prvý prípad, ktorý sa skončil smrteľne.

- Ide o toho istého páchateľa?

- Nie sme si tým celkom istí. Ešte jednej žene sa podarilo, skôr než omdlela, zazrieť jeho tvár. Dala nám ten istý popis, ako vaša sestra.

- To ale znamená, že sa ho už dávnejšie pokúšať dolapíť ...

- Zatiaľ, ziaľ, bezúspešne, - priznal Shapiro.

Natty ho jemne potľapkala po ruke, ako by ho tým chcela utešiť:

- Dobrú noc, pán Shapiro a vďaka za vašu láskavosť a trpežlivosť so starou ženou ...

V nasledujúcich dňoch Shapiro často navštievoval obvod, v ktorom bývala slečna Natty. To, čo onedlho zistil, sa mu však ani trochu nepáčilo. Každý deň po zotmení vyšla z domu a prešla tmavou uličkou vedľa pekárne až celkom na koniec. O chvíľu sa tou istou cestou vracala späť. Taká krehká a bezmocná. Vychádzala von za každého počasia, v daždi, vetre i pri mesačnom svite. Akoby ju zármutok neprestajne nútí vracať sa na miesto, kadiaľ kráčala jej sestra naposledy.

Shapiro si namrzené uvedomoval svoju chybu. Dovolil, aby slečna Natty porušila ten ochranný štít, ktorý si za dlhé roky policajnej služby vybudoval vo svojom vnútri. Za každým, keď ju uvidel, skryl sa do tieňa stromu alebo pod bránu a dával na ňu pozor. Dúfal, že ju táto posadnutosť časom prejde. A ak neprejde? Potom bude musieť požiadať o pomoc policijského psychiatra.

Uplynuli tri týždne, keď slečna Natty po prvýkrát porušila svoj časový rozvrh. Shapiro na ňu čakal ako zvyčajne, tentoraz skrytý v tieni reklamnej tabule. Bola tmavá noc, oblaky viseli nízko nad zemou. Pozrel sa na hodinky. Meškala už dvadsať minút. Napokon sa objavila. Známa krehká postavička sa vynorila z tmy. Pozoroval ju, ako kráča smerom k pekárni. Vzdychoľ si. Už to tráva pridlhlo. Nech mu to bude akokoľvek nepríjemné, zdá sa, že pomoc psychiatra je nevyhnutná. Práve sa rozhodoval, či sa jej má prihovoriť, keď si všimol, že sa za ňou zakráda vysoký, chudý mladík. V nasledujúcom okamihu neznámy zdrapil Natty za krk a vyrhol jej z ruky kableku.

- Stoj! - vykrikol Shapiro a rozbehol sa k ním.

Násilník odhodil slečnu Natty na chodník a zmizol v tme. Žena sa s námahou pokúšala vstať zo zeme.

- Pán Shapiro! - oblapila ho okolo kolien a div, že ho nezhodila. Detektív stratal rovnováhu a ramenom narazil do mýru.

- Ostaňte tu, - prikázal jej zadýchane. - Nesmie mi ujsť!

Žena ho však držala zo všetkých sín.

- Preboha, slečna Natty, pustite ma, lebo mi ujde!

- Neriskujte kvôli mne život, pán Shapiro. Možno je ozbrojený.

Shapiro musle vynaložiť nemalé úsilie, aby sa jej vymanil. Kde sa v takom krehkom

tele nabralo toľko sily? Napokom s tichým vzlykaním klesla na chodník.

- Slečna Natty, prepáčte, nechcel som ..., - bolo mu jasné, že teraz je už ďalšie prenasledovanie zbytočné. Objal starenku okolo plieč a pomohol jej vstat.

- Videli ste ho?

- Áno. Vysoký, chudý, s jazvou ...

Stála pred ním so sklonenou hlavou, priomíňajúc previnilé dieťa.

- Som rada, že ste si neublížili, - doložila potichu.

- Je to vaša zásluha, lebo ste ma držali zo všetkých sil.

Rozpačito pokrútila hlavou: - Už sa, prosím, na mňa toľko nehnevajte. Keby ste aj riskovali život a chytili ho, na čo by to bolo dobré? Pár rokov by pobudol vo väzení a onedlho by bol znova na ulici a číhal na ďalšie obete ...

Krátko pred polnocou vychádzal Shapiro zo svojej kancelárie. Bolela ho hlava a oči mal od únavy podliať krvou. Na chodbe ho pristavil kolega.

- Dobre, že vás vidím. Práve sme dostali hlásenie. Myslím, že našli vášho násilníka s jazvou.

Shapiro ihned ožil: - Kde?

- V dome na River Street 16. Našla ho tam jeho priateľka. Mŕtveho ...

O päť minút bol na mieste. Laborant a fotograf práve skončili svoju prácu. Okrem nich boli v byte dvaja policajní vyšetrovatelia a súdny lekár Jefferson.

- Zistili ste jeho totožnosť?

- Je to akýsi Pitt Farley. Často menil miesto pobytu, - policajt ukázal rukou na ošarpanú skriňu, - je tam hromada dámskych kabeliek. Shapiro otvoril skriňu. Ktorá z kabeliek asi patrí jej? Áno, mohla by to byť táto. Dávno vyšla z módy. Vzal kabelku do rúk a nazrel do nej. Na chvíľu sa mu zastavil dych. V jednom rožku kabelky bol bonbón zakrútený v ozdobnom papieriku.

- Čo bolo podľa vás príčinou smrti, doktor? - obrátil sa k Jeffersonovi.

- S istotou vám to môžem povedať až po súdnej pitve, ale očividne ide o otravu. Pravdepodobne arzén.

- Chlapci z laboratória našli v izbe veľa papierikov od bonbónov, - zamiešal sa do rozhovoru policajný vyšetrovateľ, - takých, aké sa dajú bežne kúpiť v cukrárni ...

Slečna Natty ho prijala veľmi vľúdne. Bola oblečená v domáčich flanelových šatách, na nohách mala papuče a na sivých vlasoch sieťku.

- Je mi l'uto, že vás budím v túto neskorú nočnú hodinu, - povedal Shapiro - ale je to nevuhnutné.

- To nič. Nech sa páči ďalej. Vypijete si trochu čaju?

- Ďakujem, tentoraz nie. Chcel som sa vás iba spýtať, či by to mohla byť vaša kabelka ... tmavá s bielou ozdobou ...

- Áno, je to ona. Z vašej otázky usudzujem, že ste ju našli.

- Našli ... v izbe istého mŕtveho mladíka s jazvou na lícii ...

Zdalo sa mu, že sa jej na tvári mihol slabý úsmev.

- Slečna Cooksová, urobili ste zo mňa poriadneho hlupáka! - vybuchol podráždené.

- Pán Shapiro ...

Nechajte ma dohovoriť! Povedal som vám, že sme mali nahlásené prepadnutia už aj predtým, než sa to stalo vašej sestre. Z toho ste usúdili, že násilník príde a zaútočí znova. Preto ste každý večer vychádzali z domu a čakali, kedy vás prepadne. A keď k tomu napokon došlo, urobili ste všetko, aby ste mi zabránili dostať ho. Veľmi vám záležalo na tom, aby ušiel aj s vašou kabelkou a jej obsahom. Mali ste v nej možno zopár drobných a okrem nich celkom určite vrecúško bonbónov, v ktorých neboli iba kokos!

Detektív sa na chvíľu odmlčal a potom miernejším hlasom doložil: - Dokonalá práca, slečna Natty. Zjedol takmer všetky.

Po týchto slovách vopchal ruku do vrecka a vybral bonbón v ozdobnom papieriku: - Tento jediný ostal. Zachytil sa v záhybe kabelky, preto ho nezjedol. Slečna Natty, chcete poprijet', že bonbóny ste pripravovali vy?

Stará paní vstala a graciózne natiahla ukazovák, akoby sa checela bonbónu iba dotknúť.

Potom ho bleskurýchle schmatla, vhodila do úst a skôr, než si Shapiro stačil uvedomiť, čo sa deje, prehľta ho aj s papierikom. Milo sa na neho usmiala:

- Vari si nemyslite, pán Shapiro, že by som zjedla bonbón, o ktorom viem, že je otrávený?

- Ale áno. Som presvedčený, že ak by si to situácia vyžadovala, bez vähania by ste to urobili. Množstvo arzénu v jednom bonbóne však nestačí na zabitie človeka. Čo mám s vami urobiť, slečna Natty? - povedal vyčítavo Shapiro.

- Mohli by ste ma zaistiť a obviniť zo zničenia dôkazového materiálu.

- Veľmi pochybujem, že by sa mi o tom podarilo presvedčiť porotu. Napokon keby som aj dokázal, že ste bonbóny otrávili, vy ste ich predsa nikomu neponúkali.

Vyprevadila ho ku dverám:

- Zájdete niekedy ku mne na šálku čaju, pán Shapiro?

Chvíľu sa na ňu mlčky díval a potom povedal: - Nie, slečna Natty, myslím, že neprišem ...

Stará paní prikývla a na znak porozumenia ho jemne potľapkala po ruke.

ELLERY GUEEN'S MYSTERY MAGAZINE, Londýn

ZLATÍ JUBILANTI

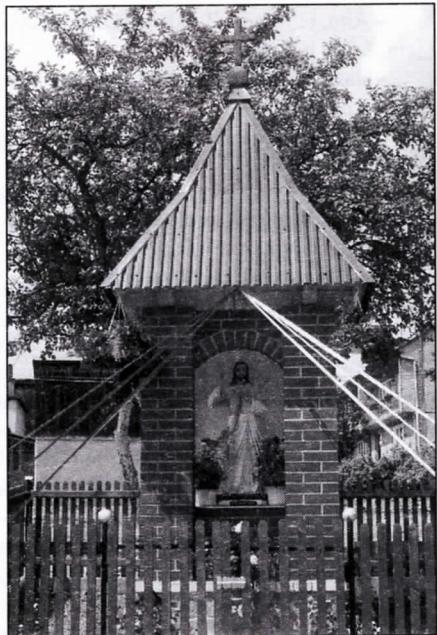
Okrúhle výročia narodenín a svadieb sú vhodnou príležitosťou na to, aby sa stretla celá rodina. Mimoriadne slávnostne a veselo býva najmä pri strieborných, zlatých a diamantových svadbách. Tie stále boli a sú najdôstojnejšie. Dnes si pripomíname 50. výročie spoločného života niekoľkých manželských párov žijúcich na Orave, ktoré svoje jubileum oslavili v prvom polroku t.r. Sú to: Jozefina (nar. 1918) a Alojzy (1924) JABLOŇSKOVCI - z Jablonky – svadba 31. januára 1948, v Malej Lipnici Irena (nar. 1921) a Štefan (1920) ZAJÁCOVCI - svadba 3. februára 1948, v Hornej Zubrici Anastazja (nar. 1920) a Alojzy (1924) KUBALOVCI - svadba 20. apríla 1948, v Dolnej Zubrici Karolina (nar. 1926) a Jan (1924) ZUBRZYCKOVCI - svadba 27. apríla 1948 a v Oravke Evelina (nar. 1925) a Juraj (1922) ČISČOŇOVCI - svadba 16. júna 1948.

K tomuto prekrásnemu jubileu oslávencom blahoželali najbližší príbuzní a priatelia, ktorí im do ďalšej päťdesiatky priali mnoho zdravia, lásky a pokoja. Ako sa stalo už pekným zvykom, gminný úrad v Jablonke usporiadal na počesť oslavencov peknú slávnosť, ktorá sa konala začiatkom augusta t.r. K blahoželaniam sa pripája aj redakcia Života.

PETER KOLLÁRIK

BISKUP J. SZKODOŃ V NIŽNÝCH LAPŠOCH

V predošom čísle Života sme podrobne písali o kanonickej vizitácii krakovského biskupa Jana Szkođoňa na Spiši. Ešte raz sa vraciame k tejto téme v súvislosti s návštavou otca biskupa v Nižných Lapšoch, ktorá sa uskutočnila v dňoch 27.-28. júna t.r. Lapšania - ako je zvykom - sa na príchod biskupa sta-

Nová kaplnka Božieho milosrdenstva v Nižných Lapšoch

rostliovo pripravovali. Najprv sa pustili do obnovy miestnych kaplniek a božích múk. Zreštaurovali všetky a jednu z nich, božiu múku Ježiš tretí raz padá pod krížom, dokonca nanovo prestavali na inom, bezpečnejšom mieste. Počas týchto prác zrenovovali aj dvojkriže, ktoré sa na nich nachádzali. Navyše pri Novej ulici pribudla nová kaplnka Božieho milosrdenstva. Týždeň pred biskupsou návštavou kaplnky vysvätil miestny knaz J. Kowalski.

Počas vizitácie biskupa J. Szkođoňa Lapšania vyzdobili stužkami a stromkami celú obec. V mnohých oknach boli vyložené sväté obrázky. Pripravili aj veľkú drevenú, pekne vyzdobenú uvítaciu bránu. Počas dvojdňového pobytu v Nižných Lapšoch sa otec biskup stretol s učiteľmi, nemocnými, deťmi

Biskupské požehnanie lapšanskej mládeži

a mládežou. Navštívil miestny cintorín a zúčastnil sa všetkých tamoxých pobožností. Na záver svojej návštevy udeliť mládeži sviatosť birmovania. Počas slávnosti boli Lapšania vyobliekaní v krojoch. Prihrávala aj miestna dychovka. Vo večerných hodinách otec biskup, vyprevádzaný skoro celou obcou, odcestoval späť do Krakova.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

HASIČSKÁ SPOLUPRÁCA VEĽKÁ LIPNICA - ŠTEFANOV

Mnohí členovia požiarnych jednotiek na Orave či Spiši už oddávna spolupracujú so svojimi priateľmi na Slovensku. Neraz hasiči zo slovenských prihraničných obcí prichádzajú na požiarnické súťaže, hrávajú spolu futbal, zúčastňujú sa na oslavách a podobne. Na oplátku pozývajú svojich priateľov zase k nim. Často sú to však len neoficiálne stretnutia a návštevy. Ako teda takéto stretnutia zrealizovať aj oficiálne? Už dávnejšie sa nad tým zamýšľal predseda požiarneho zboru vo Veľkej Lipnici Franciszek Pindziak.

- *V Štefanove mám blízku rodinu a sám možrime veľa priateľov - hovorí. - Žije tam o.i. môj ujo Karol Pindziak. Keď ma na jeseň 1995 pozval do Štefanova na svadbu, napadol ma, že by bolo dobré nadviazať užšiu poluprácu našich požiarnych zborov. Veril som, že sa to podarí uskutočniť, ved' by to bolo výhodné pre obidve strany. Po nejakom čase sa to podarilo ...*

Záujem o spoluprácu sa zapáčil všetkým. Pretože súhlas vyjadrili aj zástupcovia oboch obcí, netrvalo dlho a zmluva o spolupráci požiarnych zborov Veľkej Lipnice a Štefanova mohla byť podpísaná. Stalo sa tak 7. júla 1996. Za Štefanov zmluvu podpisali: prednosta obecného úradu Ivan Furdek a predsedu požiarneho zboru Ján Buček, zase za Veľkú Lipnicu - vojt Franciszek Adamczyk a predsedu požiarneho zboru Fr. Pindziak.

Za dva roky, ktoré odvtedy uplynuli, sa uskutočnilo už najmenej 20 stretnutí. V septembri 1997 sa požiarinci z Dolného Štefanova, ktorým velí Daniel Brunčák, zúčastnili gminných požiarnych pretekov vo Veľkej Lipnici a dokonca vyhrali jednu z najťažších disciplín, prekážkový beh. So svojimi priateľmi sa Štefanovčania stretávajú aj na rôznych kultúrnych podujatiach. Veľkolipničania ich pozývajú na pastiersky sviatok, ktorý sa koná obvykle v prvý júlový nedeľu. Stretnávajú sa tiež v poslednú nedeľu augusta, kedy sa na školskom ihrisku vo Veľkej Lipnici - Murovanici koná už tradičný futbalový turnaj. Každoročne v polovici septembra si zase svoje futbalové schopnosti skúšajú Veľkolipničania na ihrisku v Štefanove. Súťažia tiež v iných, silových buď zábavných disciplínach, ako napríklad v preťahovaní lanom alebo v šplhu na žrd'.

Predsedu lipnických hasičov F. Pindziak

Desať požiarnikov z Veľkej Lipnice-Murovance sa 3. mája t.r. zúčastnilo v Dolnom Štefanove na oslavách 75. výročia založenia miestneho požiarneho zboru a dňa požiarnikov. Po slávnostnej sv. omši, ktorú odslúžil miestny farár, odovzdala veľkolipnická delegácia svojim hostiteľom rôzne pamiatkové predmety, vtom obraz sv. Floriána, patróna požiarnikov. Veliťovi hasičov, starostovi obce a miestnemu farárovi podarovali Lipničania pekné pamiatkové poháre. Už teraz sa tešia na najbližšie stretnutie v septembri t.r. vo Veľkej Lipnici, kde sa budú konať gminné požiarne preteky. Ako mi na záver povedal Fr. Pindziak, verí, že spolupráca požiarnych zborov, ako aj oboch obcí sa bude nadálej úspešne rozvíjať.

PETER KOLLÁRIK

NEBEZPEČNÝ NÁLEZ V LAPŠANKE

Hoci od druhej svetovej vojny uplynulo už vyše pol storočia, ešte stále sa stretávame s pozostatkami tejto jednej z najhrozivejších vojen v dejinách ľudstva. Na začiatku júna t.r. sa takýto prípad vyskytol v Lapšanke, kde boli v miest-

nom potoku celkom náhodne objavené dve nevybuchnuté delostrelecké strely (76 mm).

- Trčali v zemi celkom nevinne - povedal S. Kania. - Nadľabil som na ne, keď som hnal kravy na pašu. Spočiatku som si nebol istý, či sú to strely, preto som okolo nich odhrnul trochu zeminy. Či som sa bál? Ani veľmi nie, veď som bol na vojenčine, kde som s podobnými vecami už mal do činenia. O náleze som hned telefonicky informoval vojakov v Jurgove. Prišla aj polícia z Nového Targu a celý terén so strelami zabezpečila. Na druhý deň sa dostavili mineri z Děbice, strely rozbrijili a vyviezli z Lapšanky.

A. Kania sa domnieva, že to nie je jediná výbušnina z obdobia druhej svetovej vojny, ktorá sa zachovala v Lapšanke. Predpokladá, že strely, ktoré našiel jeho brat, boli nájdené už skôr a prenesené i zakopané v potoku. Podľa neho nemohli tam ležať dlho, lebo počas vlaňajších dažďov by ich iste vyplavila voda z rozvodneného potoka. A keby aj nie, našiel by ich bagrista, ktorý tam po povodni upravoval koryto potoka. Škoda však, že mineri nepreskúmali okolitý terén, možno by vysvetlili všetky pochybnosti Lapšančanov (jp).

ORAVA SA MOTORIZUJE

Dávno už minuli časy, keď jediným dopravným prostriedkom na Orave bol voz ľaháný koňmi, či dokonca volmi. Motorizácia nezadržateľne prenikla už aj do tej najmenšej oravskej dedinky a nemať dnes osobný automobil pokladajú mnohí ľudia za niečo nepredstaviteľné. Kone sú na Orave v posledných rokoch čoraz viac vytláčané traktormi, ktorým stačí naliať naftu do nádrže a už si veselo „pukajú“ hore dedinou a navyše utiahnu oveľa ľahší náklad ako pári silných koní či dokonca volov.

Na dedinách je však čoraz viac aj osobných automobilov. Mnoho áut, najmä tých ojazdených, si priviezli občania hlavne zo Západu, ale čoraz viac je aj nových. Ľahko zarobené a roky odkladané peniažky nejedného roľníka idú teda často na nového

štvrkolesového „tátóša“, ktorým je najčastejšie oblúbený „maluch“, čiže Fiat 126 P. Hoci príjmy z poľnohospodárstva nie sú vysoké, postupne sa predsa len podarí odložiť si potrebnú sumu.

Rozvoj motorizácie má však aj negatívnu stránku. Svedčí o tom stále rastúci počet dopravných nehôd s ľahkými zraneniami a nezriedka i smrteľnými následkami, nehovoriac o značných hmotných škodách. Nebezpečné sú najmä víkendové dni, kedy sú mnohé cesty doslova preplnené. V prvom polroku 1998 došlo napríklad na území nowosączského vojvodstva už k vyše 1820 dopravným nehodám, ale ľudí to nijako neodradzuje.

Každoročne rastie počet rôznych dopravných prostriedkov aj v jablonskej gmine. Ako sme sa dozvedeli na Odbore dopravy gminného úradu v Jablonke, občania vlastnia 2535 osobných automobilov (vlani 2349), 1695 traktorov (1537), 218 motocyklov (212), 209 nákladných áut (187), 261 prívesov (273), 80 univerzálnych nákladných automobilov určených aj na prepravu osôb (vlani 63) a 11 návesov. Motorizácia, ktorá tu má v poslednom období zelenú, svedčí o raste životnej úrovne obyvateľov.

PETER KOLLÁRIK

VTIENI POSVÄTNEJ LIPY

Niet vari stromu bližšieho Slovanom, ako je lípa. Právom je chránená, uctievana, posvätná. Už v dávnej minulosti ju obklopovala posvätná úcta. Ľudia kedysi verili, že lípa je stromom oblúbeným bohmi. Lípa bola opatrovníkom osôb i celých rodov. Dnes, keď nielen Európa, ale i ostatný svet sa znova vračia k prírode, začínajú mnohí hľadať v lípe stratené zdravie a silu.

S lípou sa spájal kult Panny Márie, najmä u Slovanov - tak stredoeurópskych, ako aj juhovýchodných. Boli presvedčení, že lípa je preto posvätným stromom, lebo v ňom býva Matka Božia. Známy je zvyk (u nás, ale napr. aj na Istrii) obklopať lípami chrámy, svätyne a kaplnky.

Lípy patrili aj sv. Vojtechovi. Zelenými lípovými halúzkami očistovali dom na Božie telo, lípové konáriky dávali za obrazy, lebo mali zabezpečiť pokoj v dome. Lípa tiež chránila dom pred bleskmi a lejakmi. Ľudia totiž verili, že do lípy blesk neudrie. I pri narodení dieťaťa sa pri dome sadila lípka.

Popri osike, klene či hlochu bola lípa tým druhom dreva, z ktorého sa mohlo vyrobiť kolíky proti upírom. Lípový kyjak sa dokonca považoval za ochranný amulet. Medzi Slovanmi boli rozšírené lyžice z lípového dreva, pretože jedlo, ktoré sa nimi naberalo, nemohlo uškodiť. Lípové drevo sa tiež často používalo na výrobu kolísok.

Spánok v tieni lípy poskytuje človeku dokonalý odpočinok a prináša vraj prorocké sny, ba chráni i pred chorobami. Podľa snára,

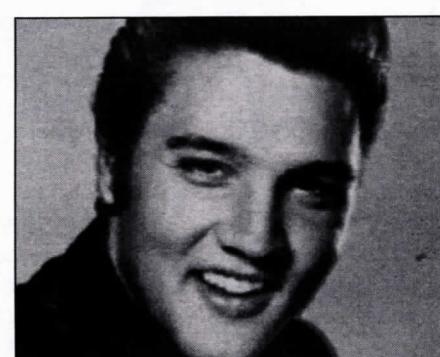
Naša fotohádanka

Naša snímka predstavuje známeho amerického speváka, nazývaného často kráľom rock and rolla. Zahral aj niekoľko pekných úloh v rôznych hudobných filmoch, napr. Kráľ Kreol a pod. Zomrel pred mnohými rokmi. Napište nám jeho meno a pošlite do redakcie. Spomedzi autorov správnych odpovedí vyžrebueme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 6/98 sme uverejnili fotografiu herca Cezaryho Pazuru. Knihy vy-

žrebovali: M. Nováková z Jablonky, J. Šternogá z Kacvína, T. Rosák z Rabky.

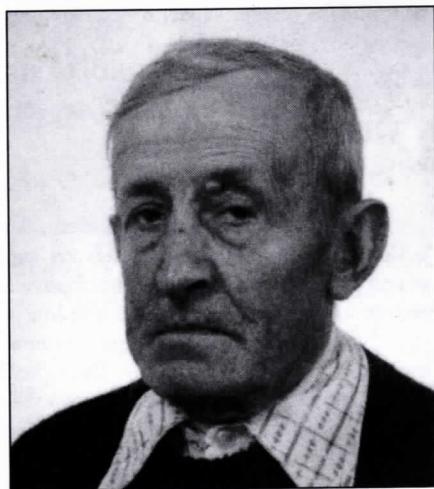

ked' sa človeku sníva o lipe, znamená to preňho budúcnosť bez obáv, zase vidieť kvitnúcu lipu - veľké šťastie a škriabať sa vo sne na lipu - splnenie túžob. O lipe by sa toho dalo ešte veľa napísat'. Spomeňme len, že mäkké lipové drevo využívajú rezbári, zase lipový kvet je veľmi účinným prostriedkom v ľudovom liečiteľstve - používa sa o.i. proti chrípke, angíne, zápalom plúc, obličiek a pod. Písali sme o tom v Živote č. 6/98. (jš)

SPOMIENKA NA VOJTECHA PETRÁŠKA

Z roka na rok nám ubúda čoraz viac krajanov, ktorí si pamäťajú roky druhej svetovej vojny a po nej rušné časy, ked' vznikala naša organizácia - Spolok Slovákov v Poľsku. Neúprosná smrť nepozerá na to, či je niekto chudobný alebo bohatý, starší či mladší. Žiaľ, každý sa jej musí podvolať. Prednedávnom, 25. apríla t.r., zobraza z našich radosť i krajanova Vojtecha PETRÁŠKA z Tribša, nenápadného,

skromného, ale poctivého a dobrosrdečného človeka. Patril k ľuďom, o ktorých sa zvyklo hovoriť, že v živote všeličo zakúsili a z nejednej pece chlieb jedli.

Narodil sa 23. apríla 1919 v chudobnej slovenskej roľníckej rodine v Tribši, kde vychadol i ľudovú školu. Bol nadaný, chcel sa ďalej učiť, ale skromné rodinné pomery mu to nedovolili. Preto musel zostať doma a od najmladších rokov pomáhať na neveľkom rodičovskom gazdovstve. Tu ho ako dorastajúceho mládenca zastihlo vypuknutie druhej svetovej vojny a súčasne návrat rodnej obce i ďalších spišských dedín k Slovensku. Vojne sa, žiaľ, nevyhol. Musel narukovať do armády a po niekoľkomesačnom zaškolení ho veliteľstvo, spolu s ďalšími príslušníkmi jeho jednotky, vyslalo na východný front. Zažil všetky hrôzy a útrapy frontového vojaka, no mal šťastie a zostal nažive. Ked' sa vrátil na Slovensko, spolu so svojou jednotkou sa zúčastnil viacerých bojov Slovenského národného povstania. Po zatlačení povstania do hôr a rozpustení jeho oddielu sa šťastne vrátil do rodnej obce, kde sa

dočkal konca vojny. Hoci bojoval s nacistickými vatrelnami, nikdy ho neprijali do zväzu odbojárov, ba ani v starobe nedostal žiadnu pomoc.

Po vojne, ked' Spiš opäť pripojili k Poľsku, Vojtech Petrášek, ako pravý Slovák, ktorý svoju národnosť nikdy netajil, zažil hodne utrpenia, najmä v prvých rokoch. Svojho pre-svedčenia sa však nikdy nevzadal. Ked' sa na Spiši začal organizovať nás Spolok, plne chápal jeho význam a preto patril k prvým, ktorí sa vtedy zapojili do krajanského hnutia. Stretával sa s krajanmi, zúčastňoval sa tajných schôdzí a spolu s J. Miškovičom, V. Vaksmanškým, F. a A. Milonovcami, Pavlom Hušim a ďalšími patril k spoluzakladateľom Miestnej skupiny Spolku Čechov a Slovákov v Tribši. Veľa úsilia venoval najmä rozširovaniu jej členskej základne.

Ked' sa na schôdzzi MS - krátko po zlučovacom zjazde (v 1957) Spolku v Krakove - dozvedel, že budeme mať aj svoj časopis, bol od radosti celý bez seba. Prvého čísla sa priam nemohol dočkať. Vtedy - pamäťam si to ako dnes - mi povedal: „Človek musel prežiť až

hrôzy vojny, aby sa dočkal tejto radostnej chvíle. Som veľmi šťastný, že budeme mať otvorené okno do sveta. Naše vlastné“. Život si predplácal a čítal od prvého čísla a dlhé roky bol jeho horlivým propagátorm.

Pokial' mu zdravie slúžilo, živo sa zaujímal o krajanské otázky. Ešte vlane si zúčastnil autobusového zájazdu našich odbojárov do Slovenskej republiky, ktorí putovali po stopách slovenského odboja od Banskej Bystrice po Svidník. Bol veľmi dojatý, že mohol ešte raz - a ako sa ukázalo, poslednýkrát - navštíviť miesta, kde kedysi spolu s ďalšími Spišiakmi a Oravcami bojoval „za našu a vašu slobodu“. Dožil sa 79 rokov. Opustil nás vzorný krajan, ktorý svojím konaním a pevným národným cítením môže slúžiť iným ako príklad. Odišiel od nás starostlivý manžel a otec a dobrý človek. Nech odpočíva v pokoji!

**Za OV SSP na Spiši
ANTON PIVOVARČÍK**
**Za MS SSP v Tribši
ANDREJ VAKSMANSKÝ**

ODIŠLI OD NÁS

Dňa 8. júna 1998 zomrela v Tribši vo veku 51 rokov krajanka

**MARGITA
PAVLICOVÁ**

Zosnulá bola dlhoročnou členkou MS a neúnavnou čitateľkou Života. Odišla od nás vzorná krajanka a príkladná mamička. Nech odpočíva v pokoji!

Rodine zosnulej vyjadrujeme uprímnu sústrast'

MS SSP v Tribši

* * *

Dňa 13. júla 1998 zomrela v Čiernej Hore-Záhore vo veku 74 rokov krajanka

**ALŽBETA HELDÁKOVÁ
rodená Hudáčková**

Zosnulá bola aktívnu členkou Spolku sv. Vojtecha i Spolku Slovákov v Poľsku a horlivou propagátorkou a čitateľkou Života nielen doma, ale aj v USA, kde strávila ok. 25 rokov svojho života. Bola veľmi obetavá a ochotná pomáhať, podporovala všetky dobré podujatia v našej dedinke. Vďačíme jej veľa. Odišla od nás vzorná krajanka, dobrá občianka našej obce, príkladná manželka a starostlivá matka, babička a prababička. Nech odpočíva v pokoji!

Rodine zosnulej vyjadrujeme uprímnu sústrast'

**MS SSP v Čiernej Hore-Záhore
a celá obec**

Z KALENDÁRA NA AUGUST

Záhradkári

August je aj v našej oblasti obdobím zberu viacerých druhov zeleniny, vtom o.i. mrkví, cibule, zeleru, špargle, šalátu, uhoriek, karfiolu, tekvice, petržlenu a pod.

Koreňovú zeleninu, teda mrkvu, petržlen a zeler, zberáme postupne, aby sme ju rovnomerne preriedovali. Keďže ich zber trvá dlhšie, treba ju zároveň odburiniť a zeler aj zavlažovať. Cibul'u vyberáme vtedy, keď väčšina vñate na záhone zožltla a poľahlala. Po vybratí ju necháme dlhší čas preschnúť a až potom pripravujeme na uskladňovanie. Opatrne odrezeme koriencu a vñat' odtrhneme rukou, pričom treba davať pozor, aby sme cibuľu nepoškodili a stiahli čo najmenej šupín. Pravidelne (každý 2.-3. deň) treba zberať uhorky a zelené fazuľkové struky, lebo prezrievajúce plody brzdia nasadzovanie nových a zvädnuté horknú. Teraz dozrievajú nízke odrody rajčiakov. S ich zberom nemusíme čakať, až keď sa zafarbia do sýtočervená; v teplom prostredí rýchlo dozrejú aj bez slnka. Po nich prídu na rad vysoké rajčiaky, pripravené na žrdkach, ktoré prinášajú plody a súčasne kvitnú. Predpoklad na dozretie do príchodu mrazov majú len plody založené do polovice augusta. Preto je vhodné v druhej polovici mesiaca skrátiť hlavnú stonku odrezaním za prvým listom nad posledným rozkvitnutým súkvetím. Podporí sa tým rast a dozrievanie nasadených plodov.

Treba venovať pozornosť aj hlúbovinám, ktorých čas zberu je v jeseni. Dobrú úrodu dajú len vtedy, keď sú odburinené, pravidelne zásobované vlahou, dobre hnojené a chránené pred škodcami a chorobami. Záhony po vybranej zelenine treba zryšľovať a pripraviť pre sejbu neskorej, jesennej zeleniny.

Ovocinári

Po zbere višní a čerešni Oberajú plody letných odrôd jabĺk a hrušiek. Treba ich obereť niekoľko dní pred plnou zrelosťou. Avšak pozor, predčasne obraté plody vädnu a nikdy nedosahujú také chuťové kvality ako plody dozreté na strome. Nezabúdajme na stromy preťažené ovocím (neskoršie odrody) a podopierajme im konáre, aby sa pod tarchou nepolámali. Obdobie druhej rastovej miazgy (od augusta do polovice septembra) možno využiť na štepenie a očkovanie za kôru na spiacie očko. Štepí sa ríbezle a egreše, ale aj čerešne, višne, slivky a iné kôstkoviny. Po navrúblovaní miesto s vrublom zavoskujeme a obalíme na dva týždne papierom. Keď sme na viazanie použili lyko, treba ho uvoľniť, len čo sa začne zarezávať.

Pri týchto práciach netreba zabúdať na ochranu ovocných stromov (postreky) pred škodcami, no a na zavlažovanie a prihnojovanie stromov najmä draselými a fosforečnými hnojivami. Vyhýbajme sa však dusíkatým hnojivám, lebo predlžujú vegetačné obdobie a spôsobujú nevyzretosť výhonkov, ktoré potom namŕzajú.

Chovatelia

V tomto mesiaci väčšina sliepok - ale aj kačice - začína prichnutiť (nepřichnu iba mládky v prvom roku svojho života), v dôsledku čoho dochádza k značnému zníženiu znášky. Preto je v našom záujme, aby sme čas prichnutia čo najviac skrátili vhodnou úpravou kŕmenia, najmä pridávaním jadrových krmív a vôbec krmív s vyšším obsahom bielkovín, ktoré priznivo ovplyvňujú narastanie nového peria. V auguste je tiež čas druhého podšklbávania husí, odrástených húsat, ale aj kačíc, aby zbytočne

nestrácali perie, ktoré je hľadaným artiklom. Ako sme už o tom viackrát písali, husí treba pred podšklbaním poriadne vykúpať, aby mali čisté perie, a neskôr aspoň týždeň chrániť pred prípadným prechladnutím, no a vhodne kŕmiť (zväčšiť množstvo dusíkatých látok a tukov).

Keďže sa blíži čas žatvy upozorňujeme, že čerstvé zrno, najmä ražné, škodí mladej hydine a plesnivé - všetkým druhom hydiny. Teraz je tiež vhodný čas na generálne čistenie kurínoch a na súčasnú dezifikáciu celého chovateľského zariadenia.

Včelári

Po slnovrate sa včelstvá začínajú pripravovať na zazimovanie. Správne zazimovanie predpokladá: 1. prevahu mladých, zdravých a neopotrebovaných včiel v úli; 2. zúženie plodiska na mieru primeranú sile včelstva; 3. doplnenie zásob tak, aby vystačili nielen na zimu, ale až do prvej jarnej znášky.

Ak už niet znášky, odstránime z úľov medníky a plásty so zaviečkovaným medom uschováme pre jarnú potrebu, kym nezaviečkované - vytocíme. Včelstvám teraz dávame cukrový roztok, aby sme ich podnetili k intenzívnejšiemu plodovaniu. Treba davať pozor na rabovku, preto roztok predkladáme len večer. Tým dosiahneme, že koncom augusta až začiatkom septembra sa lihnu v úľoch silné kádre mladých včiel, ktoré sú zárukou dobrého zimovania. Zároveň robíme dôkladnú prehliadku všetkých včelstiev. Staré, nevystavané, ako aj vystavané, ale plodom ešte neobsadené plásty odstránime. Ponecháme len toľko plástov, ktoré včely husto obsadajú. Za posledný plást vložíme tepelne izolovanú priečradku. Odhadneme zásoby na plástoch a doplníme ich cukrovým roztokom tak, aby na každý plást v plodisku pripadlo 1,5 až 1,75 kg. Ak teda včelstvo má napr. 5 kg zásob na 7 plástoch, dáme mu 6-7 kg cukru. (jš)

ZBIERAME BYLINY

Dnešnou bylinou, ktorú chceme bližšie predstaviť, bude MÁTA PIEPORNÁ (lat. *Mentha piperita* L., poľ. mięta pieprzna). Je to trváca bylina s 30 - 100 cm vysokou štvorhrannou stonkou, špicatými pŕklovitými listami, fialovými alebo karmínovými kvetmi, ktorú často pestujeme v našich záhradkách. Ako liečivú bylinu poznali ju už v staroveku o.i. v Egypte. Dnes patrí k najpoužívanejším liečivým bylinam.

Predmetom zberu je list, prípadne vñat'. Zber sa robí viackrát do roka, tesne pred kvitnutím (jún až september), za sucha a vtedy, keď vñat' dorastie do výšky 25-30 cm. Suší sa v tieni na dobre vetraných miestach, v tenkých vrstvách.

Máta obsahuje značné množstvo silice, ktorej hlavnými zložkami je najmä mentol, menton, piperiton a mentofuran, ďalej triesloviny, flavonidy a horčina. Liečebný účinok máty spočíva predovšetkým v silici a v nej obsiahnutom mentole, ktorý pôsobí zvonka ako prostrie-

dok potlačujúci citlivosť nervových zakončení (vyvoláva pocit chladu). Osobitne dôležitý je účinok máty na tvorbu a vylučovanie tráviacich štiav, najmä žlče. Okrem toho tlmi a odstraňuje krče, najmä v tráviacom trakte, pôsobí tiež protizápalovo a zvieravo.

Mátu možno užívať zvonka alebo vnútorme. Zvonka sa používa napr. do kúpeľov pri reumatizme a kožných výražkach (2 lyžice rezanej máty na 1 liter vody). Vnútorme sa máta užíva najmä v záparoch (denne 2 čajové lyžičky - 4,5 g rezaných listov na 2 šálky vody, nesladit) pri spomínaných bolestných krčoch tráviaceho ústrojenstva, pri nadúvaní, kolikách, nedostatočnom vylučovaní žlče, žlčových kameňoch a iných poruchách, pri žalúdočných ťažkostiach vyvolaných napr. požitím mierne znehodnotenej stravy a pri iných žalúdočných ochoreniamach nervového pôvodu, ba užíva sa i ako prostriedok na povzbudenie chuti do jedenia. Pre príjemnú chuť sa často pije ako čaj. Priažnivo pôsobia aj mätové inhalácie pri nádche a zápaloch hrtana a priedušiek. Priemysel široko využíva mátu napr. pri výrobe zubných pásť, žuvačiek a pod. (jš)

LAKOMÝ HAVIAR

Kedysi dávno kutili pod samým vrcholom Kriváňa haviari, čo prišli do Tatier až od Banskej Bystrice. Kutili rok, kutili druhý, trápili sa celých sedem rokov, ale nenašli kúska drahého kovu. A tak sa jedného dňa z Tatier načisto stratili.

Ostal tam len jeden jediný haviar. Nepridal veriť, že hory mu raz vydajú bohatstvo, ktoré skrývajú a urobia ho šťastným. Ďalej živoril v biednom dome postavenom z kameňa a machu, ďalej dennodenne zápasil s tvrdou žulou. Prešlo dvanásť rokov i polovica trinásťeho, nastal deň letného slnovratu. Už sa stmievalo, keď sa pred haviarom zjavil pikulík v červenej čiapočke s dlhou čierrou bradou. Haviar sa zlakol, ale pikulík ho upokojil:

- Neľakaj sa, dobrý človeče, chcem ti pomôcť! Už dlho sledujem, že sa trápiš. Zaslúžiš si odmenu! Prichádza noc, keď sa pred spravodlivými otvárajú tatranské poklady. Zjaví sa ti sedem svätojanských mušiek - jedna väčšia ako druhá. Najväčšia muška ťa dovedie k najväčšiemu pokladu, najmenšia k najmenšemu. Vyber si jednu a kráčaj za ňou!

Len čo to pikulík dopovedal, zmizol. Darmo haviar za ním volal, zbytočne ho prosil o vysvetlenie. Pikulík sa neukázal.

Toho večera sa haviar už nevracal do svojho domku. Čakal pri štôlnej. A naozaj! Presne o polnoci sa zjavil roj svätojanských mušiek.

Keď ma už stretlo také šťastie, využíjem ho čo najlepšie, pomyslel si haviar. Natrápil som sa vyše miery, zaslúžim si takú najväčšiu odmenu! Budem kráčať za najväčšou muškou!

Ako si zaumienil, tak urobil.

Čím ďalej kráčal, tým menší bol roj, až ostala iba muška, čovydávala najjasnejšie svetlo. A tá pred haviarovými očami ďalej rástla, zväčšovala sa, až svietila ako mesiac v splne. Haviar za ňou kráčal ako urieknutý. Nedbal na skaliská, na pichlavú kosodrevinu, ani na studenú vodu tatranských potokov. Už videl len jedno, len za jediným túžil: za pokladmi, ktoré sa pred ním zviaja, a ktoré ho urobia najbohatším človekom v krajinе!

Svitalo, keď sa ocitol v obrovskej jaskyni. Kam pozrel, všade samé zlato. Až oči boleli z jeho lesku. Zrazu pred neho spod zeme vyskočilo trinásť pikulíkov. Spomedzi nich vystúpil ten, čo sa haviarovi zjavil v štôlnej a povedal:

Sklamal si ma, haviar! Túžba po bohatstve ti zatemnila rozum a ty si zabudol, odkiaľ si prišiel a kam patríš! Nechceš z tatranských pokladov toľko, čo stačí k statčnému životu. Zatúžil si stať sa stať najbohatším človekom v krajinе! Chceš poklady najväčšej jaskyne - a tá patrí mne, vládcovi pikulíkov! Za to musíš byť potrestaný!

Po tých slovách pikulíci zmizli, ako sa boli zjavili. Hneď na to sa otvor do jaskyne s veľkým hukotom a lomozom zatvoril, z jeho stien zmizlo všetko zlato a nastala tma. Pod nohami zdeseného haviara čosi zašplachotalo. Voda! A bolo jej stále viac. Už mu siahalo po kolená, potom vyše pása, stále stúpala. darmo haviar volal o pomoc, darmo prosil pikulíka o odpustenie. Ponáral sa hlbšie a hlbšie....

ANTON MAREC

K V E T Y

Známou rečou kvetín sa človek prihovára po stáročia človeku. Od skromnej nezábusky, ktoré akoby modré kvietky boli očami, čo upomínajú na vernosť, po pyšné tulipány, roztomilé gerbery, kráľovnú všetkých kvetín ružu, ktorá neodradila darcov ani obdarovaných svojimi tŕiami.

Kvety nás oblažujú svojou prítomnosťou, krásou. Výjst' medzi kvetmi, hoc i na lúku, je st'a výjst' do iného sveta. Po okriat' sa, kde niet miesta pre nenávist', zlobu. Lebo človek medzi kvety vchádza akoby na špičkách, aby ich nepošliapal a neublížil im.

Ludská múdrost hovorí: - Iba ľudia s dobrým srdcom majú radi kvety. A kvety sa im rovnakou mierou odplácajú, tým, že kvitnú do krásy.

Ktovie, kol'ko kvetín by bolo zapotreby, aby sa dalo nimi prekryť všetky bezprávia života?

VIKTOR MAJERIK

FERKO ŠELINGER

VO VODE A PRI NEJ

RAK

Chcete si doma šaty šiť?
Za jedinú zlatku
predám ihly, zipsy, nite
a postrihám látku.

VÁŽKA

Som ľahučká, možno ľahšia
ako kvapky rosy.
Bývam tam, kde aj pred rokom,
nájdete ma nad potokom,
alebo na rákosí.

ŽABKY

Boli malé žabky v lese,
našli štyri huby.
Natvrdio ich uvarili,
zlámali si zuby.

PAVÚK

Pletiem, pletiem siet',
upletiem ju hned'.
Na konári planej hrušky
budem do nej chytat' mušky.

KRTKO

Moje podzemné metro
nepotrebuje svetlo,
ani stanice, ani schody,
ani dáždnik do nepohody.
O cestujúcich nestojím,
tak sa mi lepšie drieme,
preto každý vchod prikryjem
malým kopčekom zeme.

ŠUÁ ANIČKA DO HÁJIČKA

[Larghetto]

O. Ralbovský, [1880, ok. Kútov, Nitrianska]

Šua A-nič-ka do há-jič-ka, do ze-le-né - ho, postretua tam
 mys-li - več-ka čer-no - jo-ké - ho, čer-no - jo-ké - ho.

1. 2.

Šua Anička do hájička,
do zeleného,
[: postretua tam myslivečka
černojokého.:]

Šeu myslivec do hájička,
hájek zavíra,
[: a Anička s búym šátkem
očka ucíra.:]

VESELO SO ŽIVOTOM

- Miško, povedz nám, akú večne zelenú zelinu poznáš?
- Prosím, večne zelená zelenina je mrazený špenát.

V Spišskej Magure sa sptytuje učiteľ chlapca:

- Ako sa voláš?
- Neviem.
- A ako t'a doma mama volá?
- Janko, pod' jest!

- Čo vám to prišlo na um, vlámať sa do obchodu za bieleho dňa?!

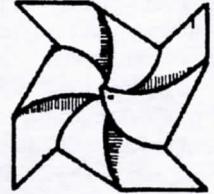
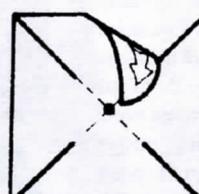
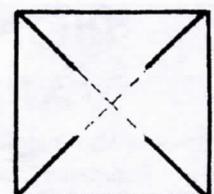
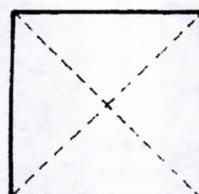
- Večer nás nechce mamička nikam pustiť...

Tibor sa vrátil z prvého výletu vlastným autom.

- Veľa si prešiel! - pýtali sa ho.
- Šest sliepok a dve kačice...

NA TEPLÉ DNÍ

Leto máme v plnom prúde. Často je nám veľmi teplo. Najlepším prostriedkom na teplo je studená voda. My však máme iný nápad. Pohľadajte tvrdý a ľahko spracovateľný papier. K tomu budú vám potrebné nožničky a neveľký kúsok drôtu. Papier zložte a vystríhnite podľa nášho návodu. Papierový veterník vám isto pri teple pomože.

ČO JE TO?

Do vrát ide bez kože a z vrát idec s kožou.
(ccecp z beilhC)

Sedí pán na vfšku, má peknú podušku.
Často sa šmykne, a ani neskvíkne.
(kúbolK)

Má kopyta a nie je zviera.
(kínvubO)

Čo sa najviac podobá kačici?
(rečák)

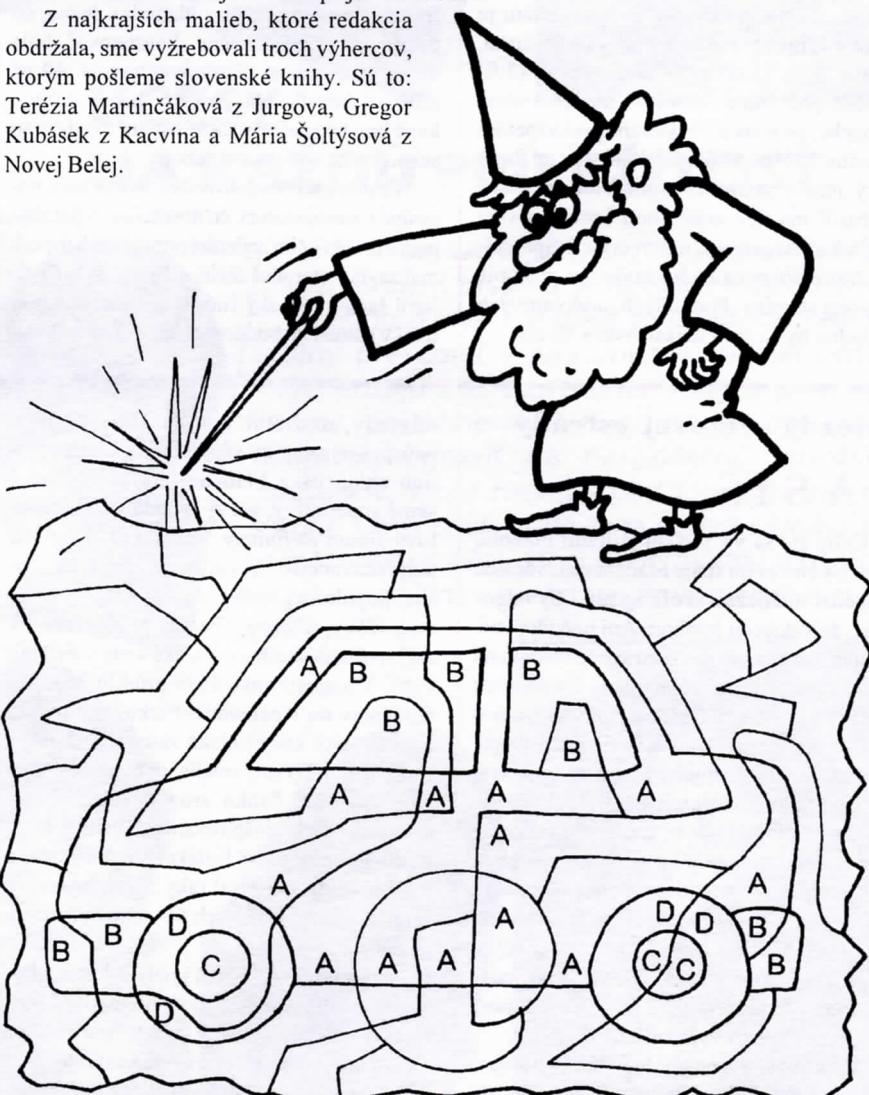
Kožu aj dušu má, ale človek to nie je.
Čo je to?
(atpol ávolabtuF)

Čo môže byť aj v prázdnom vrecku?
(arcíd)

MALBA PRE VÁS

Viete, čo pre vás vykúzlil v dnešnom Živote tento čarodej? Nie? Dozviete sa to, keď farbičkami vymaľujete nasledujúce polička. Polička A pomalujte na červeno, B - na modro, C - na žltô a D na čierno. Prajeme vám príjemnú zábavu.

Z najkrajších malieb, ktoré redakcia obdržala, sme vyžrebovali troch výhercov, ktorým pošleme slovenské knihy. Sú to: Terézia Martinčáková z Jurgova, Gregor Kubásek z Kacvína a Mária Šoltýsová z Novej Belej.

JÁN ANDEL

VEČER

Slnko zašlo. Vtáčky stíchlí,
zobáčky pod krídla pichli.
Vetrik šumí - haju-haju!
Kvetky sladko usínajú.

Svrčkovi sa nechce spať,
že si bude ešte hrať.
A tak celý večer hral,
skoro struny potrhal.

Mesiačik len podriemkával.
Hviezdičky si žmurmkali.
Vtáčikom sa v celej stráni
sladké sníčky snívali.

ŠAMPIONÁT PREKVAPENÍ

Hoci od XVI. futbalových majstrovstiev sveta vo Francúzsku už uplynul celý mesiac, medzi milovníkmi športu, najmä futbalu, sa ešte stále komentuje toto nepochybne najväčšie športové podujatie tohto roka. Spomína sa im pozantnú otváraciu slávnosť, viaceré nečakané výsledky, nové hviezdy a pod. Svedčí to jednak o veľkej popularite tohto športu na svete, ktorému vraj „fandi“ skoro polovica ľudstva, ako aj o dosť neobvyklom priebehu tohto podujatia. Pripomeňme, že majstrom sveta sa po prvý raz stali futbalisti Francúzska, ktorí vo finále porazili hladko (3:0) obhajcu titulu - Brazíliu, kym bronzovú medailu vybojovalo nečakané Chorvátsko, ktoré v boji o tretiu priečku zdolalo Holand'anov 2:1.

Podľa zhodnej mienky znalcov tohto športu, bol to šampionát mnohých prekvapení. Možno až tak veľkým prekvapením nie je sám triumf Francúzov, zaslúžený, ako skôr štýl, akým ho dosiahli, a najmä slabá hra Brazílie, ktorá dokonca skôr, v kvalifikáciach - keď už sice mala zaistený postup - dokázala prehrať s priemerným tímom Nórska. Podľa mňa najväčším prekvapením šampionátu je však tretie miesto nováčika MS - Chorvátska, ktoré o.i. vo štvrtfinále presvedčivo (3:0) vylúčilo jedného z favoritov majstrovstiev, Nemecko, čo je na druhej strane prekvapením in minus. Možno však očakávať viac od tímu, ktorý mal v zostave najstarších hráčov? Rozčarili ma tiež neúčinnou hrou mužstva Anglicka a Argentíny, nehovoriač o Španielsku, ktoré dokonca nedokázalo ani postúpiť zo svojej skupiny. Podobných, prekvapivých príkladov by sa dalo uviesť oveľa viacej.

Najlepší francúzsky hráč Z. Zidane (zľava) v akcii

Ťažko povedať, či finalisti tohoročného šampionátu sú skutočne najlepší na svete. Oba timy sa len s najväčšou námahou prebojovali do finále. Nezriedka o postupujúcim rozhodovali posledné minuty zápasov, prípadne jedenástky. Tak či onak sú to nepochybne úplne iné mužstva, aké sme vídavali hrať v minulosti. Mne osobne sa viac páčila hra Brazílie z čias Pelého a tak isto francúzskeho tímu z čias Platiniho. Jedno, čo dnes možno jednoznačne skonstatovať, bola veľká výrovnosť účastníkov turnaja. Až na mužstvá Jamajky, Japonska či Južnej Afriky, ktoré boli badateľne slabšie, ostatné zvádzali so sebou veľmi výrovné súboje.

Francúzske majstrovstvá sveta boli posledné v tomto storočí, čo hostiteľov dodatočne podnecovalo k čím najlepšej príprave. Ich úspech mal zavŕšiť storočné dielo, čiže mal to byť najlepší šampionát, aký ľudstvo videlo, aby pretrval v pamäti do budúceho, 21. storočia. Poda-

rilo sa to? Zdá sa, že áno, aj keď nie vo všetkom. Nehovoriac o veľkolepej otváracej slávnosti, znameniej organizácii a peknej úrovni zápasov treba podotknúť fakt, že Francúzi vybudovali jeden z najkrajších štadiónov na svete - parížsky Stade de France, na ktorom sa hralo finále, ktoré podľa odhadov sledovalo, až sa nechce veriť, vyše dve miliardy divákov. Navyše šampionát priniesol organizátorom - popri majstrovskom titule - aj veľký ekonomický úspech.

Jedno však v budúcnosti bude treba nepochybne zmeniť, a sice dĺžku podujatia. Majstrovstvá trvajúce vyše mesiac (od 10. júna do 12. júla) boli rozhodne pridlhé a tým aj pre mnohých záujemcov únavné. Podľa prvých návrhov by stačilo zmeniť len systém hier a šampionát, aj pri účasti 32 tímov, by sa dal skrátiť do 3 týždňov, čo by už bolo priateľné. UEFA má o tom rokovat'.
J.Š.

Hviezdy svetovej estrády

OASIS

Keby ste sa vo Veľkej Británii niekoho spýtali, s čím sa im spája Manchester, väčšina - a medzi mládežou skoro každý - by odpovedal, že s dobrou hľubou. Ani nečudo, ved' v šestdesiatych rokoch sa práve tu dostala na výslnie jedna z najslávnejších hudobných skupín na svete The Beatles. A dnes? Dnes v tomto meste pôsobí ďalšia vynikajúca skupina, o ktorej znalci hudby hovoria, že je vraj ešte lepšia ako The Beatles. Je to rocková kapela OASIS, ktorej šéfom, gitaristom a súčasne jediným autorom skladieb je Noel Gallagher. O popularite skupiny, a to nielen v Británii, svedčí hoci aj fakt, že keď im vlni vyšiel najnovší album *Be Here Now*, pred londýnskymi obchodmi s hudobinami stáli rady záujemcov celé štyri dni a noci. Len za prvý týždeň sa predalo vyše milión výliskov.

Veľkú zásluhu na tomto úspechu má spomínaný Noel Gallagher. Dá sa povedať, že

odvtedy, ako stal v roku 1991 členom neúspejnej skupiny svojho brata Liam, piatich chlapcov z Manchesteru sprevádzajú samé superlatívky, ale aj škandály. Ich debutový album *Definitely Maybe* (1994) sa stal najpredávanejšou prvotinou v dejinách britskej populárnej hudby. Aj nasledujúci *Morning Glory (What's The Story)* sa zaradil k najúspešnejším albumom, aké kedy v Británii vyšli. V auguste roku 1996 prúdilo 250 tisíc fanúšikov do Knebworth-Parku na najväčší koncert, aký kedy nejaká skupina v Európe usporiadala. Bývalý roadie, dnes už 30-ročný Noel, svojimi ľahko zrozumiteľnými pesničkami o láske, inšpirovanými Beatles, vrátil už dlhšie chradnúcej britskej popmusic vieru v seba samú a vyvolal taký boom britských skupín, aký od šťastných 60. rokov nezaznamenali.

Dnes vo svojej vlasti požíva skupina Oasis takú účtu, aká sa zvykne prejavovať božstvu. A hviezdy skupiny, bratia Noel a Liam Gallagherovi sú si toho aj vedomí! Obaja sú len zriedka mimo centra záujmu verejnosti.

Ich časté vzájomné spory končiace sa niekedy aj bitkou, demolované hotelové izby, ktoré skupina po sebe zanecháva, im zaistili stále miesto a titulky v masmédiách. Ale najväčšiu popularitu majú predsa len za dobrú hudbu.
(jš)

ÚČESY NA KAŽDÚ PRÍLEŽITOSŤ

Pekne upravené vlasy sú, podobne ako oblek, významným prvkom skrášľujúcim každú ženu. Nejedno dievča i dospelá žena dokážu celé hodiny presedieť v kaderníctve, odkaľ potom vychádzajú ako vymenené. Vlasy a presnejšie účesy, podobne ako úbory, podliehajú móde. Dajú sa upraviť na nespočetné množstvo spôsobov, ktoré niekedy oku lahodia, inokedy šokujú. Tak či onak každá žena si podľa svojho vku su môže vybrať účes, ktorý bude módny a najlepšie jej pristane. Dnes predstavujeme niekoľko typov účesov.

ZAPALENIE STRZYKÓW U KROWY

Zapalenie to zdarza się stosunkowo często i jest zawsze prawdziwą przeszkodą w należytym zdajaniu krowy. Najczęściej chodzi o urazy mechaniczne, jak zgniecenie strzyka własną racią krowy przy pokładaniu się czy wstawianiu, dalej wskutek leżenia, kiedy to strzyk zostaje zgnieciony wyrostkiem skokowym, a także przez przystąpienie strzyka racicami sasiadek. Niektóre strzyki zgniata lub nawet kaleczy cielę przy ssaniu i czasami sama krowa, gdy ssie własne wymię. Do zapalenia strzyków przyczynia się także nieumiejętne dojenie, np. przez zbyt mocne ściskanie alebo silne pociąganie. Zapalenie strzyków bywa też następstwem zakażenia po wszelkiego rodzaju skałczeniach. Skaleczyć można strzyk paznokciami przy dojeniu, lub przy zdarciu istniejącej brodawki, czy też przez zdarcie strupów będących następstwem wyprysku. Dalej strzyki kaleczą się na drutach kolczastych, przez ukąszenie psów itp.

Jednak najniebezpieczniejsze zakażenia strzyków i wymienia widzi się z reguły po wszelkich próbach przebicia zatkanego strzyka czy zwężonego kanału szpilkami, drutami, trzonkami piór gęsich itd. Wypryski, otarcia i naklucia od twardej, ostrej ściółki mogą być także punktem wyjścia dla zakażenia prowadzącego do zapalenia strzyków. Zapalenie takie objawia się opuchnięciem, zgubieniem, znaczną niekiedy wrażliwością, tak że krowy można wówczas dojść tylko pod przymusem. W przypadkach przewlekłych ból nie jest tak dotkliwy, ale strzyk jest twarty, napięty i zupełnie niedrożny, albo też kanał jest wybitnie zwężony. Kanał strzykowy wyczuwa się w palcach jak twardego postronka na skutek nacieku i nagromadzenia się w nim wysiąku włóknikowego, który kanał zatyna. W ostrych przypadkach zapalenie strzyków krowy nawet kuleją lub zupełnie się nie kładą. Wskutek niedrożności kanału, mleko gromadzi się w zbiorniku, rozpiera go tak, że nie tylko strzyk, ale i odnośna ćwiartka wymienia może być znacznie powiększona.

Rozpoznanie opiera się na powiększeniu strzyka, czy to wskutek stwardnienia, jak w przypadkach dłużej trwających, czy też wskutek obrzmienia przy ostrym procesie, czy też w końcu wskutek rozszerzenia się kanału i zbiornika pod naporem nagromadzo-

nego mleka. Dodatkowo zwraca się uwagę na zachowanie się kanału strzykowego i jego ujścia, zwłaszcza gdy kanał jest stwardniały a jego ujście jest zasklepione zaschlym wysiąkiem. Jeśli na strzyku znajdują się równocześnie podbiegi krwawe, zranienia i pęknięcia, to objawy te potwierdzają rozpoznanie.

Zapalenie wywołane urazami mechanicznymi kończy się zazwyczaj w ten sposób, że obrzmienie znika, bolesność ustępuje, przez kanał strzykowy mleko przechodzi swobodnie, a ćwiartka wymienia przyjmuje swój zwyczajny wygląd. Nie zawsze jednak kończy się tak szczęśliwie, bo nie rzadko do pierwotnego urazu dołącza się zakażenie, które doprowadza do zrostu kanału strzykowego a w następstwie do zaniku odnośnej ćwiartki, albo też zapalenie przenosi się ze strzyka na miąższ gruczołowy wywołując w nim zmiany i następstwa jak każde inne zapalenie wymienia.

Bardzo skutecznym środkiem na zapalenie strzyków są letnie kąpeli z naparom rumianku. Działają one nie tylko jako środek usmierzający ból, ale też wraz z częstym zdaniami zapobiegają zlepianiu się i zamknięciu kanału strzykowego. W ten sposób można obejść się bez kateterów (cewników) mlecznych, które niekiedy mogą być powodem ciezkiego zakażenia. Można też robić kąpeli z kwaśnej wody, która jako środek ściągający i

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

ZAPEKANÝ KARFIOL S KLOBÁSOU. Stredne veľký karfiol, 1 väčšia pikantná klobáska, 200 g strúhaného syra, 1 vajce, 1 téglík sladkej smotany, rastlinné maslo, strúhanka, sol'.

Karfiol rozdelíme na ružičky, obvaríme v slanej vode a necháme odkvapkať. Jenskú misu alebo menší pekák vymastíme maslom a posypeme strúhankou. Položíme jednu vrstvu karfiolu, vrstvu klobásy, nasypeme syr a znova položíme karfiol atď. Vrchnú vrstvu karfiolu zasypeme syrom. Vajce rozšľaháme v smotane a karfiol zalejeme. Pečieme dovtedy, kým sa nevytvorí zlatistá kôrka. Podávame so zemiakovou kašou, kyslou uhorkou alebo šalátom.

BARANÍ PILAV. 400 g baranieho mäsa, 60 g masti, 180 g ryže, 40 g cibule, 40 g rajčiakov, 30 g žltého syra, červená paprika, čierne korenie, sol', zelený petržlen, voda.

Na masti zapeníme pokrájanú cibuľu, pridáme mäso pokrájané na kocky, červenú papriku, tlčené čierne korenie, sol', podlejeme vodou a dusíme. K polomäkkému mäsu pridáme ryžu sparenú horúcou vodou, všetko

zalejeme vodou a prikryté dusíme do mäkkia. Hotové rizoto natlačíme do naberačky, vylíklopíme, posypeme postrúhaným syrom, ozdobíme zeleným petržlenom a rajčiakmi pokrájanými na kolieska alebo krížalky. Podávame so šalátom alebo uhorkou.

HUBOVÁ POLIEVKА. 160 g čerstvých alebo 10 g sušených húb, 40 g masti alebo oleja, 20 g hladkej múky, 20 g cibule, 20 g postrúhaného cesta, voda, sol', čierne korenie, zelený petržlen.

Cisté huby pokrájame, vložíme do vody a varíme. Z masti a múky pripravíme červenú zápražku, pridáme do nej postrúhanú cibuľu, popräzíme, zalejeme vodou, osolíme, pridáme k uvareným hubám a spolu ešte povaríme. Nakoniec zavaríme cesto, pridáme posekaný zelený petržlen a okoreníme. Do hubovej polievky môžeme pridať aj koreňovú zeleninu, zemiaky, krúpy a pod.

ŠALÁTY

ŠALÁT Z MAKARÓNU A BROKOLICE. 250 g uvarených makarónov (kolienka, mušličky a pod.), 1 lyžica oleja, 1 cibuľa, 1 mrkva, 150 g uvarenej brokolice, 1 vajce, 1 lyžica majonézy, 1 lyžica jogurtu, 100 g údeného syra.

Vychladnuté makaróny premiešame s olejom, potom postupne pridávame pokrájanú cibuľu a brokolicu, postrúhanú mrkvu, na-

hrubo postrúhaný syr a posekané, na tvrdou uvarené vajce. Všetko zalejeme majonézou, rozmiešanou s jogurtom, posypeme oreganom, prípadne na dochutenie sol'ou a dobre vymiešame.

MÚČNIKY

TORTA PRE MUŽOV. 3 balíčky det-ských piškót, 300 ml bieleho vína, zavárané marhule. **P l n k a:** 200 ml mlieka, 2 žltky, 40 g kakaa, 2 lyžice hladkej múky, 200 g masla, 150 g práškového cukru, vanilkový cukor. Okrem toho čokoládová poleva a šľahačka na zdobenie.

Najprv uvaríme plnku: v mlieku rozmiešame žltky, kakao a múku a uvaríme hustejšiu kašu. Maslo vymiešame s cukrom a pridáme ho do vychladnutej kaše. Tortovú formu vložíme mastným papierom alebo alobalom. Piškóty namáčame do vína a ukladáme ich tesne vedľa seba na dno formy. Na piškóty navrstvime plnku a posypeme ju posekanými marhuľami. Postup opakujeme, navrch dáme piškóty. Natrieme ich tenkou vrstvou plnky a polejeme polevou. Tortu dáme aspoň na 2 hod. do chladu. Pred podávaním ju vyberieme z formy a ozdobíme šľahačkou a kúskami marhuľ.

KOKOSOVÉ TYČINKY. 200 g cukru, 200 g kokosovej múčky, 100 g medu, voda, čokoláda.

odkazujący jest szczególnie wskazana w przypadkach, gdy istnieje już zakażenie. Kąpiel taką powtarza się 4 - 6 razy dziennie, a w międzyczasie zdaje się mleko. Do kąpieli strzyków krowa powinna stać a naczynie powinno być podtrzymywane przez 10 - 15 minut tak, aby strzyki były w płynie zupełnie zanurzone. Przed zdajaniem smaruje się strzyki maścią możliwie obojętną i bezwonną, jak np. maścią cynkową, gliceryną itp.

WCIAĞANIE MLEKA U KROWY

Mimowolne wciąganie lub nieprzepuszczanie mleka w ciągu dojenia widzi się niekiedy u krów nerwowych, bojaźliwych lub podrażnionych. Wciążanie mleka nie jest aktem zależnym od woli zwierzęcia, lecz dokonuje się nieświadomie. Mięśnie strzyka padają w rodzaj skurczu i nie tylko nie przepuszczają mleka na zewnątrz, ale nagromadzone mleko w zbiorniku strzyka wtrąca ku górze. To odchylenie może być wywołane np. po transportach kolejowych lub w ogóle podczas brutalnego obchodzenia się z krową przy udaju.

W leczeniu usuwa się przypuszczalną przyczynę, jak bolesne stany wymienia i strzyków, stany chorobowe itp.

HENRYK MĄCZKA

Cukor zalejeme trochu vody, pridáme med a spolu uvaríme na niť. Potom ho odstavíme, primiešame kokosovú múčku, masu vyklopíme na lopár posypaný práškovým cukrom a rozval'káme na hrúbku prsta. Z rozval'kaného cesta krájame 7-8 cm dlhé tyčinky, ktoré necháme na lopári vychladnúť. Potom ich potrieme rozpustenou čokoládou a obalíme v kokosovej múčke.

MLADÝM GAZDINÁM

- Uvarenú zeleninu nenechávame v horúcej vode dlho stáť, lebo za hodinu stráca viac ako tretinu vitamínu C.
- Hroznienka a kandizované ovocie do múčnikov pridávame vždy premiešané s múkom, aby zostali v ceste rovnomerne rozložené.
- Hustejšiu záprážku zalievame studenou vodou, aby nezhrčkavela, zase riedku horúcu záprážku pridávame do vriaceho pokrmu priamo.
- Strukoviny nesolíme na začiatku varenia, ale iba na konci. Rýchlejšie sa uvaria.
- Kysnuté pečené múčniky po upečení ihned prikryjeme, aby zostali mäkké.
- Aby sklená nádoba, keď do nej lejeme horúcu tekutinu, nepukla, musíme ju najprv zohriať malým množstvom horúcej vody.
- Mandle ľahko olúpeme tak, keď ich na site alebo v dierkované naberačke ponoríme na niekol'ko minút do vriacej vody. (jš)

PRAWNIK

PUNKTY DLA KIEROWCÓW

Od 28 maja br. zmieniły się przepisy dotyczące punktów karnych dla kierowców, którzy naruszają przepisy drogowe. Każde naruszenie „kosztuje” odpowiednią liczbę punktów. Gdy od dnia popełnienia pierwszego naruszenia upłynął rok, punkty usuwa się z ewidencji. Jeśli kierowca otrzyma 24 punkty za przekroczenia, wtedy komendant wojewódzki występuje o kontrolne sprawdzenie jego kwalifikacji. Kierowca, który w ciągu roku od dnia otrzymania po raz pierwszy prawa jazdy przekroczył 20 pkt. za naruszenie przepisów drogowych, może mieć nawet cofnięte uprawnienia do kierowania pojazdami. Przykład punktacji: za kierowanie pojazdem w stanie nietrzeźwym otrzymuje się 10 pkt., natomiast za przekroczenie prędkości - od 1 do 10 pkt.

ADOPCJA

Możemy adoptować (przysposobić) dziecko, które nie ukończyło jeszcze 13 lat, czyli tzw. małoletnie. Załatwiania formalności dokonuje się w wydziale rodzinnym i opiekuńczym sądu rejonowego, w okręgu, w którym dziecko ma swój stałego adres. Na adopcję dziecka muszą przed sądem wyrazić zgodę jego biologiczni rodzice. Jeśli dziecko nie ma rodziców lub zostali oni pozbawieni władzy rodzicielskiej, na adopcję dziecka wyraża zgodę jego opiekun. W wyjątkowych wypadkach o adopcji orzeka sąd. I jeszcze jedno - dziecko po skończeniu 13 lat też musi wyrazić zgodę.

KARA ZA OGNIŠKO

Wystarczy, że zaistniał fakt nieostrożnego obchodzenia się z ogniem (np. palenia ogniska w lesie w czasie suszy, i nie tylko), które nie spowodowało bezpośredniego zagrożenia pożarem lub nie spowodowało pożaru - to już taki czyn stanowi wykroczenie.

Zgodnie z art. 82 & 1 Kodeksu wykroczeń: kto nieostrożnie obchodzi się z ogniem lub wykracza przeciwko przepisom dotyczącym zapobiegania i zwalczania pożarów, a w szczególności w lesie lub na terenie śródlądowym albo w odległości mniejszej niż 100 m od granicy lasu:
a/ roznieca ogień poza miejscami wyznaczonymi do tego celu,
b/ pozostawia rozniecony ogień,
c/ korzysta z otwartego płomienia,

- d/ wypala wierzchnią warstwę gleby lub pozostałości roślinne,
- e/ porzuca nie ugaszone zapałki lub niedopałki papierosów,
- f/ dopuszcza się innych czynności mogących wywołać niebezpieczeństwo pożaru - podlega karze aresztu, grzywny do 5000 zł lub karze nagany.

NAGRODY KONKURSOWE

Jeśli braliśmy udział w jakimś konkursie i otrzymaliśmy nagrodę, to w pewnych wypadkach nie musimy od niej płacić podatku dochodowego. I tak: jeżeli wartość wygranej nie przekracza trzykrotnego najbliższego wynagrodzenia z grudnia poprzedniego roku, wówczas wygrana z konkursu lub gry organizowanej przez środki masowego przekazu oraz nagroda związana ze sprzedażą premiową zwolnione są od podatku. W 1998 r. kwota uprawniająca do zwolnień wynosi 1350 zł. Od podatku zwolnione są również wygrane z gier losowych, np. gier liczbowych, gier w karty lub loterii pieniężnych.

ULEPSZANIE MIESZKANIA

Gdy chcemy dokonać ulepszeń w swoim mieszkaniu (np. doprowadzić gaz), powinniśmy to zrobić za zgodą wynajmującego, czyli właściciela budynku. Zgoda musi być wyrażona na piśmie, a w dodatku lokator i właściciel powinni zawrzeć pisemną umowę, w której zostanie określony sposób rozliczenia się między nimi z tytułu tych ulepszeń. Wynajmujący (właściciel) nie ma obowiązku wyrazić takiej zgody, bo np. nie stać go na zwrot takich kosztów, które poniesie nabywca. Jeżeli więc lokator wprowadzi ulepszenia bez uzyskania takiej zgody i sporządzenia umowy, robi to na swoje ryzyko. Dokonywanie przeróbek bez zgody wynajmującego, może niekiedy przyczynić się do rozwiązania umowy najmu z lokatorem.

SANATORIUM A PODATEK

Jeżeli pobyt w sanatorium chcemy odpiąć od podatku, musimy spełnić pewne wymogi. Powinniśmy uzyskać zaświadczenie o niepełnosprawności, wydane przez właściwy organ. Z tej ulgi możemy też skorzystać, gdy wysyłamy do sanatorium niepełnosprawne dziecko. Korzystamy z ulgi, gdy do sanatorium jedzie jedna osoba niepełnosprawna, będąca na naszym utrzymaniu, a jej dochód w 1998 r. nie przekroczył 5400 zł. Od dochodu przed opodatkowaniem odliczamy wydatki do wysokości faktycznie poniesionych kosztów: np. opłaty za pobyt w sanatorium, przejazdy na turnus oraz leczenie itp. (jš)

HVIEZDY O NÁS

PANNA (24.8.-23.9.)

Čaká ťa veľká radosť. Síce na ceste k týmto radostným chvíľam sa ešte môžu vyskytnúť viaceré prekážky, ale ich úspešne prekonáš. Všetko sa začne zaujímavou cestou, ktorá splní tvoje očakávania. Veľký význam budú mať najmä kontakty s novými ľuďmi. V rodinnom kruhu prejavíš dobrú vôľu, za čo budeš odmenený teplom, po ktorom tak túžiš.

VÁHY (24.9.-23.10.)

Tvoji spolupracovníci majú k debe veľkú dôveru, preto snaž sa urobiť všetko, aby si ich nesklamal. Vec, na ktorej práve pracuješ, ti prinesie veľa spokojnosti. Medzi priateľmi zažiješ isté prekvapenie, ale snaž sa to navonok neprejavovať. Viac pozornosti venuj vlastnému zdraviu, preto najbližšie obdobie využi na dovolenkou.

ŠKORPIÓN (24.10.-22.11.)

V najbližšom čase dostaneš dobrú správu, ktorá ťa veľmi poteší. Tvoj cieľ, ku ktorému tak vytrvale speješ, sa čoraz viac blíži. Nežiadaj však naraz príliš veľa, lebo, ako sa hovorí, pomaly ďalej zajdeš. Zíde sa ti trochu disciplíny vo finančných výdavkoch, rozlož ich na dlhšiu dobu, čo bude v aktuálnej situácii najvhodnejšie.

STRELEC (23.11.-21.12.)

Taká situácia, v akej si, nemôže dlhšie trvať. Musíš sa rozhodnúť, lebo ináč sa nepohneš ani o krok. Nemôžeš žiť večne zo dňa na deň. Vyber si to najdôležitejšie a zanechaj konečne druhoradé veci. Ináč bude to pre teba mesiac vytrvalej práce, ale aj čas dobrej zábavy v milej spoločnosti.

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

Dobré obdobie v práci. Už na jar si predstavil niekol'ko dobrých nápadov, ktoré si získali súhlas tvojich spolupracovníkov a priateľov. Ich úspešná realizácia nepochybne zvýši tvoju prestíž a otvorí pred tebou ďalšie sľubné perspektívy. Vo finančnej oblasti to bude pre teba taktiež priaznivé obdobie. Presvedčíš sa totiž, že úspech nesie so sebou ďalší úspech a peniaze rodia ďalšie peniaze.

VODNÁR (21.1.-18.2.)

V poslednom období si sa stal stredobodom pozornosti, čo dokazujú o.i. viaceré pozvánky na rôzne podujatia. Nevyhýbaj sa im, ale ani nezabúdaj, že liekom na pocit osamotenia nebude účasť na hlučných podujatiach, ale skôr teplo a príazeň jednej osoby. Šťastie si treba vážiť a chrániť si ho. Presvedčíš sa, že si ho dokážeš nielen uchrániť, ale sa ním aj s inými podeliť.

RYBY (19.2.-20.3.)

Cítis sa unavený, všetko ťa pomaly začína otravovať. Občas sa ti zdá, že to už dlhšie nevydržíš. A jednako nepoznáš hranice svojej trpezností. Práve vďaka nej a odstupu, s akým sa dokážeš pozeráť na tú búrku v pohári vody, zachováš pokoj a dobré vzťahy s oboma stranami sporu, ktorý je - tak povediac - úplne zbytočný a neopodstatnený.

BAREN (21.3.-20.4.)

Je skoro isté, že sa nevyhneš rozhodnutiu, v ktorom musíš zohľadniť argumenty vyplývajúce z tvojej citovej angažovanosti a reálneho ocenenia výhod i nevýhod, ktoré sa stým spájajú. Spočiatku ťa to bude trochu znepokojovať, ale čoskoro vysvitne, že celá vec bude mať šťastný koniec. Pravdepodobne niekto blízky ťa onedlho prekvapí, čo ti spôsobí úprimnú radosť.

BÝK (21.4.-20.5.)

Si v značnej miere váhavý, čo spôsobí, že v poslednej chvíli zmeníš rozhodnutie, čím sa vystavíš výčitkám svojho okolia a všeobecnej nespokojnosti. Nič si z toho nerob, aj tak vyjde najavo, že si mal pravdu. Ked' máš nejaké problémy, je len na tebe, ako sa ich zbavíš. Máš pred sebou lákavé výhliadky na dobrú dodatočnú prácu, ale rozmysli si to, či ju zvládneš bez zanedbania doterajších povinností.

BLÍŽENCI (21.5.-21.6.)

Tvoja tvrdohlavosť spôsobuje, že sa stále vraciaš k starým plánom, aj keď vieš, že sú nereálne. Čas neúprosne beží, prejav trochu iniciatívy a hľadaj nové ciele. Vyjde ti to na prospech. Ostatne to, čo sa ti doteraz zdalo zložité a neriešiteľné, sa samo vyrieši a ty zabudneš na svoje problémy. Vyhýbaj sa prílišnej citovej angažovanosti.

RAK (22.6.-22.7.)

Skrot' svoju vrtošivosť a náladovosť, lebo ti to neprinesie nič dobré. Škodiť to najmä tebe samému. Ľudia ti majú za zlé nesolidnosť', preto snaž sa najprv vyriešiť svoje osobné problémy a splniť staré záväzky. Máš vysokú mienku o sebe, že všetko vieš najlepšie. Je to nebezpečné. Nechovaj sa k iným sebecky, pochop, že konáš nesprávne a snaž sa napraviť svoje chyby.

LEV (23.7.-23.8.)

Snaž sa riešiť problémy zmierivo a nestavať všetko na ostrí noža. Neboj sa kompromisu, lebo nikto z tvojho okolia nemá voči tebe zjavne nepriateľský vzťah. Môže sa ukázať, že v skutočnosti neexistujú žiadne dôvody k vzájomným roztržkám a sporom. To isté platí aj v tvojom osobnom živote. Nerob sa horší, ako v skutočnosti si. Trochu úsmevu by ti iste vyšlo na osoh. (js)

NÁŠ TEST

Ste rodinný typ?

1. Najlepší spôsob, ako sa zabezpečiť na starobu, je:

a/ Pravidelne hrať „lotto“ - 0; b/ Starať sa o potomstvo - 9; c/ Rozmýšľať nad pokojnou starobou - 6; d/ Zhŕňať peniaze a potom cestovať po svete - 3.

2. Koľko času potrebujete na raňajšiu hygienu?

a/ Asi päť minút - 6; b/ Maximálne štvrt'hodinku - 9; c/ Polhodinu - 3; d/ Dost' veľa - 0.

3. Potrebujete si čosi vybaviť v banke. Šéf banky sa vám ponáhlia oproti, lebo:

a/ Na vašom konte nabehlí úroky - 9; b/ Vzhľadom na zlý stav vášho

konta sa obáva, že ho zrušíte - 0; c/ Pravidelnými vkladmi „živíte“ banku - 3; d/ Roky ste ich dobrým zákazníkom - 6.

4. V práci prežívate stres. Namiesto vytúženého odpočinku vás však doma zasypú problémami. Ako reagujete?

a/ Niekom odidem - 0; b/ Zmobilizujem sa a vypočujem si ich problémy - 9; c/ Utiahnem sa do najtichšieho kúta v byte a poviem, nech ma nerušia - 6; d/ Začнем byť agresívny - 3.

5. Máte súrodencov? Aký je váš vzťah k nim?

a/ Priateľský - 9; b/ Celkom sa znášame - 6; c/ Sme si ľahostajní, občas zavádzame medzi nami napätie - 0; d/ Som jedináčik - 3.

6. Ked' rozmýšľate nad budúcnosťou, ktorý problém vám spôsobuje najviac starostí?

a/ Choroba - 6; b/ Osamelosť - 9; c/ Monotónnosť života, pocit, že som niečo zmeškal - 0; d/ Staroba - 3.

Prišiel Náco na žandársku stanicu a hlási, že sa pred dvoma týždňami stratila žena. Komisár sa sputuje, prečo ide tak neskoro.

„Vedia, ona zmizla v noci. A ja som som si furt mysleu, že to mám taký krásny sen.“

Náca zastavil príslušník VB, lebo mu nameral privysokú rýchlosť.

„Vaše doklady, prosím!“

Nácko s počudovaním hovorí:

„A oni si vari, pán esenbé, myslia, že ich mám bohviekolko. Čak mi včera taký istý chlap ako oni jedon-jediny zobrau.“

Náckovi sa podarilo naraziť autom do telegrafného stĺpa. Vyjde von, obzerá škodu a šomre si:

„Gdo to kedy slýchau! Šade inde už majú bezdrozovú telegrafiu.“

- Ako sa ti podarilo postaviť takú vilu? - pýta sa riaditeľ riadiťa.

- Jednoducho som si poctivo odsedel dva roky.

Zákazník k sobášnej sprostredkovateľke:

- Vy mi nútka stále iba dámy z dobrých domov. Lenže ja potrebujem dámú s dobrým domom!

Skupinka turistov z Texasu sa zastavila na vyhliadkovej plošine pri Niagarských vodopádoch. Sprivedca vystrel ruku k peniacim a víriacim sa prúdom vody. Vznešeným hlasom sa spýtal:

- No, máte také niečo aj u vás v Texase?

- Nie, - odvetil jeden z turistov, - ale zato máme jedného povestného vodoinštalátera. Ten by sa s vami stavil, že toto veľké pretekanie vody za dajakú tú pol hodinku zastaví.

VYHODNOTENIE

37 až 54 bodov: Ste rodený rodinný typ. Váš zmysel pre rodinu je tak silne vyvinutý, že jemu prispôsobujete svoj život. Jednoducho potrebujete mať pocit spolupatričnosti, ktorý vzniká vytvorením úzkych rodinných pút. Preberáte zodpovednosť najmä za tých ľudí, ktorých máte radi.

18 až 36 bodov: Túžite po naplnenom rodinnom živote, ktorý je akýmsi protipôlom vášho stresu v zamestnaní. Nepotrebujete nijakú veľkú rodinu, jedno-dve deti vám stačia. Okrem toho kladiete dôraz na osobnú slobodu. Ak ste ešte slobodný, pravdepodobne je to preto, že ste dosiaľ nestrelili tú pravú, ktorá by splňala vaše vysoké nároky.

0 až 17 bodov: O rodine ani len neuvažujete. Ste presvedčený samotár a cítite sa tak najlepšie. Už len pri spomienke na rodinu máte pocit obmedzenia a straty slobody. Uprednostňujete voľnejšie zväzky a veľa priateľov. Príčinou tohto stavu by mohli byť obavy z pevných rodinných zväzkov či nevyriešené konflikty s rodičmi. (jš)

MENO VEŠTÍ

EUDOVÍT - tmavý alebo svetlý blondín, trochu nízky alebo stredne vysoký, štíhly, s podlhovastou tvárou a výdatným nosom, šedími alebo aj modrými očami. Pochádza najčastejšie z mnohotetnej rodiny s veľkou spoločensko-pedagogickou kultúrou. Od malička veľmi rozumný, rozvážny, zvedavý na svet a zvyknutý pracovať doslova od najmladších rokov. Schopný a v škole veľmi usilovný, ale pre ľahkú hmotnú situáciu rodiny iba s veľkým sebazaprením končí strednú školu. Vysokú sa mu len zriedkakedy podarí ukončiť. Od malička rád vykonáva každú prácu, manuálnu i duševnú. Veľa číta, ale má aj veľké manuálne schopnosti. Nikoho preto neprekvapí keď povie, že vie znamenite varíť, piecť, šíti, prať i upratovať. Ani práca na poli nie je mu cudzia. Dá sa povedať, že je prečo charakteristický kult každej pocitovej a solídnej práce.

Ludovít neznáša akúkoľvek mŕnootratnosť, ľahkomyselnosť a lajdáctvo. Triezvo pozera na svet, ale napriek tomu má zmysel pre romantiku, umenie, estetiku, hudbu, literatúru a krásu prírody. Má až prehnany zmysel pre spravodlivosť. Dokáže dobre spolunažívať s ľuďmi, ktorým je veľmi naklonený a žičlivý. Preto ho rodina, susedia, priatelia a známi často prosia o radu, prípadne o pomoc pri zmierovani sporov, konfliktov a nedorozumení. Ludovít sa najčastejšie uplatňuje ako poštový zamestnanec, zámočník, ťelezničiar, učiteľ, záhradník, účtovník, a keď žije na vidieku, je z neho znamenitý roľník. Okrem toho verejný činiteľ, vždy pohyblivý a veľmi aktívny, skrátka človek, ktorý nikdy nesklame dôveru ľudi.

Ludovít sa žení pomerne neskoro s veľmi peknou a dobrou ženou, obvykle oveľa mladšou od neho, ktorá je prečo aj manželkou, aj „dcérrou“. Jeho manželstvo je šťastné, ale niekedy trvá pomerne krátko a Ludovít sa stáva vdovcom. Opäť sa žení a zase si berie značne mladšiu ženu. Mávajú niekoľko detí, ktorým je dobrým otcom. Príkladne sa stará o ich výchovu a vzdelanie. Všeobecne povedané, je to typ človeka veľmi dobrého a šťachetného, ktorý sa teší všeobecnej úcte. (jš)

SNÁR

Veríte snom? Nie? Ani my neveríme, ale predsa každý z nás sa niekedy pozrie do snára, aj keď to pokladá za predsudok našich babičiek. Je to predsa zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda, keď sa vám snívalo:

Pustatinu vidieť - tvoj život sa onedlho zlepší; byť na nej - pred tebou veľké starosti a problémy.

Puška - márné veriš, že vyhráš; vystreliť z nej - budeš okradnutý; niest' ju - nájdeš ochranu a pomoc; krásna - zamiluješ sa; ist' s ňou na pol'ovačku - nevera, zrada. (jš)

Rad dostať - čaká t'a vysoké uznanie; nosiť ho - čest' a sláva.

Rádio mať, počuť - máš sklonky k mŕnootratnosti.

Radost' veľku pocitovať - úspech v povolaní.

Raky vidieť - pozor, máš falosoňových priateľov; chytiať - šťastný sňatok; jest' - šťastie vo všetkom.

Rebarbora - po krátkom utrpení príde radosť.

Rebrík, vystupovať po ňom - si ctižiadostivý; schádzat' z neho - čaká t'a nevd'ak; opretý o oblok - niekto ľa okradne; opierať ho o obločný rám - milá schôdzka; niest' ho - poskytnieš komusi pomoc; padat' vidieť - si neopatrny.

Red'kovka, vidieť ju - získaš veľkú telesnú silu; jest' - budeš sa hneváť; vytrhávať - čaká t'a výsmech.

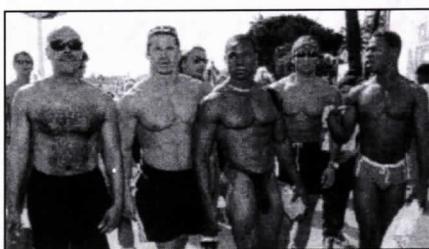
Restaurácia - čaká t'a dobrá, ale drahá zábava.

Reumatizmus - máš nepríjemných príbuzných.

Réva, vidieť ju - dosiahneš svoj ciel'; pestovať ju - buduješ si svoje šťastie; rezať - vyhneš sa nepríjemnej, rozpačitej situácii.

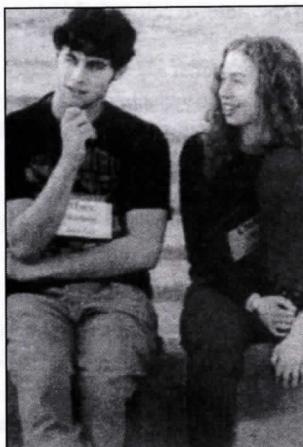
Rezeda - šťastie v láske.

Riaditeľ, vidieť ho - tvoje prianie sa splní; hovoriť s ním - dostaneš vedúce postavenie. (jš)

FUTBALOVÉ MAJSTROVSTVÁ SVETA vo Francúzsku spôsobili, že kvôli futbalu väčšina mužov zabudla na celý boží svet. Čo mali v takejto situácii robiť ženy? Vari donášať mužom zahľadeným na televízne obrazovky ďalšie a ďalšie fľaše piva? Pravdaže nemuseli. Mohli sa v tom čase trochu zabaviť. Tak napr. skoro všetky Parížanky masovo navštievovali známy kabaret Folies Bergères, v ktorom počas celého šampionátu vystupovala skupina striptizerov California Dream Boys. Kalifornská skupina sa neobmedzuje len na obyčajne vypliekanie na estráde. Svalnatí mladenci totiž vynikajúco spievajú a súčasne predvádzajú rôzne zaujímavé ukážky magického umenia. Navyše všetci znamenite tancujú. Ani nečudo, veď ich zaškôľoval slávny choreograf Wolfgang Beikosch, ktorý pracoval na Brodwayi pri príprave známych muzikálov *Hair a West Side Story*. Na snímke: kalifornskí striptéri.

POZNÁ CLINTONOVO ČÍSLO. Devätnásťročný marc Mezvinsky, študent Stanfordovej univerzity v Kalifornii, poznádá sa povedať - jedno z väčších amerických tajomstiev: súkromné telefónne číslo Clintonovcov v Bielom dome, a presnejšie ich dcéry Chelsea. Naposlasy, keď volal, slúchadlo zdvíhol sám ocko. „Haló, pán prezident, je Chelsea doma?“ - spýtal sa Marc bez akéhokoľvek náznaku prekvapenia. „Nie, nie je tu“ - odvetil Clinton. - „Neviem, kde trčí“. Marc nato: „Nič si z toho nerobte!“ On si môže dovoliť takéto poznámky, vedľa čoskoro bude možno zaťažom pána prezidenta. Chelsea ho spoznala pred štyrmi rokmi. Teraz aj ona študuje v Stanforde medicinu, preto telefonovanie je už zriedkavajšie. „Celkom milý párik“, vravia o nich priatelia. Na snímke: Marc a Chelsea.

NAJMLADŠIA REPREZENTANTKA. V Monaku sa nedávno konali 4. medzinárodné jazdecké preteky. Nebolo by na tom níč zvláštne nebyť toho, že toto kniežatstvo pri iných jazdcach reprezentovala aj mladučká, sotva 11-ročná princezná Charlotte, dcéra princeznej Karolíny a vnučka kniežaťa Rainiera. Dievčatko štartovalo na 6-ročnej kobyle v skokoch cez prekážky. Síce spôsiala malá princezná isté ľažnosti so skrotením rozehranej kobyly, ale vcelku si počínala veľmi odvážne. Aj keď sa nedostala na stupienok víťazov, bola - ako písala celá športová tlač - veľkou oporou monackého družstva a získala azda najväčší aplauz. Šport pestujú a

dvaja bratia princeznej - 13-ročný Andrea, ktorý si oblúbil najmä vindsurfing, boby, rýchlokorečiarstvo a lyžiarstvo, ako aj 10-ročný Pierre, ktorý uprednostňuje jachtárstvo a jazdu na kolieskových korčuliach. Na snímke: princezná počas nástupu jazdcov.

RÝCHLOSTNÝ REKORD. K najväčším úspechom leteckej patrí nesporne zdolanie rýchlosťi zvuku, čiže ok. 1200 km/hod., čo sa po prvý raz podarilo americkému lietadlu Bell X-1 v roku 1947. Azda nie všetci vedia, že dnes sa sa k tejto rýchlosťi približujú už aj automobily. Tak napr. britský tím sa vlni v Nevadskej púšti pokusil prekonať rýchlosť rekord. Jeho vozidlo Thrust SCC na ideálne rovnom suchom dne jazera dosiahlo rýchlosť - až sa nechce veriť - 1107,103 km/hod., čo je nový rýchlosťný rekord na súši. Za svetový rekord však nemôže byť uznaný, lebo podľa pravidiel sa jazda musí uskutočniť v oboch smeroch do 50 minút. Thrust SCC bol schopný druhú jazdu absolvovať až po 1 hodine 20 minútach. Rekordné vozidlo má dĺžku 16,5 m, hmotnosť 6,8 tony a poháňajú ho prúdové motory Rolls-Royce. Spotreba paliva pri plnom zaťažení je 18 litrov za sekundu. Poznamenajme ešte, že vozidlo dosiahne tisícikilometrovú rýchlosť za 16 sek. a jeho hraničná rýchlosť by mala byť 1400 km/h.

POSLEDNÁ VÔĽA. Slávny americký spevák, herec a režisér Frank Sinatra vo svojom závete pred smrťou zapísal až 50 miliónov dolárov stredisku pre chudobné deti v Los Angeles, ktoré založila jeho manželka Barbara. Je to jedna z najväčších súm darovaných na dobročinné ciele. Zvyšok spevákovho majetku, ktorý sa odhaduje na okolo

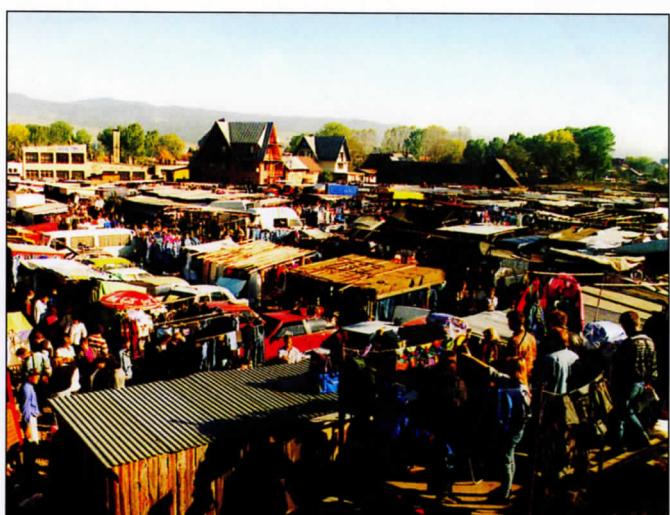
250 miliónov dolárov, dostala Barbara a ich tri deti: 57-ročná Nancy, 52-ročný Frank jr. a 49-ročná Tina. Všetky Sinatrove deti sa pokúšali urobiť spevácku kariéru, ale nikomu sa ani čiastočne nepodarilo zopakovať otcov úspech. Najväčšiu popularitu si získala Nancy, ktorá sa v sedemdesiatych rokoch zaskvela radom hitov. Frank Sinatra zanechal nielen majetok a dobré spomienky. Maj aj veľa odporcov. Niekoľki prišli na jeho pohreb s transparentom: Hurá, Frank sa praží v pekle! Na snímke: Sinatrová manželka Barbara.

DRAHOKAMY SÚ VEČNÉ. Marilyn Monroeová kedysi vo svojom hite spievala, že najlepšími priateľmi dievčaťa sú diamanty. Veru rôzne ozdobné predmety zo zlata, striebra, platiny a drahokamov dokážu rozbúsiť nejedno ženské srdce možno viac ako najdriečnejší muži, a to už od predhistorických čias. Tejto záľube nemôžu odolať ani dnešné veľké hviezdy. Tak napr. veľkú kolekciu bižutérie má kanadská modelka Dayle Haddonová a jej najväčšou hrdosťou je diadém, ktorý sa volá Papeete a je zložený z 287 diamantov (každý s hmotnosťou 24,94 karátov). Francúzska herečka Julie Delpyová je presvedčená, že nič tak nezdobí šíju ako efektívny náhrdelník. Jej najkrajší náhrdelník je naozaj efektný - je zložený až z 1450 diamentov, samozrejme menších ako v diadéme D. Haddonovej. Herečka Kelly Prestonová si zo svojej bižutérie najviac cení náhrdelník so 198 diamentami a rubínnimi, ktorý dostala od svojho muža Johna Travolta. Kúpil ho za 1,7 milióna dolárov. Winona Ryderová má sice skromnejšie záľuby, ale aj tak jej najdrahší komplet, zložený z náhrdelníka a náušnic, má hodnotu 300 tis. dolárov. Medzi najväčšie a najhodnotnejšie patrí tiež kolekcia bižutérie Liz Taylorovej. Na snímke: D. Haddonová so svojím diadémom. (jš)

Obchod zbližuje národy

V labyrinte stánkov, búdok, šiatrov...

NA JARMOKU V NOVOM TARGU

Foto: J. Pivovarčík

Reťaze a iný železiarsky tovar

Motorové pily rovno z auta

O konika akosi nikto nemal záujem

Čačky-mačky na výber...

Malebný pohľad na dolinu Lapšanky. Foto: J. Pivovarčík

DRUKARNIA TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW W POLSCE

WYKONUJE:

jedno- i wielobarwne druki wysokiej jakości
w formatach A2 i B3
(prospekty, etykiety, ulotki, akcydensy, książki itp.)

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJE:

Biuro Zarządu Głównego TSP
ul. św. Filipa 7, 31-150 Kraków
tel.: 632-66-04, 633-09-41, tel./fax: 634-11-27
nr konta: BDK w Lublinie II/O Kraków 10701193 -2017-2221-0100

WYDAWNICTWO TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW

poleca do nabycia następujące publikacje:

Almanach, <i>Słowacy w Polsce cz.I</i> , (rocznik), Kraków 1993	6,00 zł
Almanach, <i>Słowacy w Polsce cz.III</i> , (rocznik), Kraków 1995	7,00 zł
J. Ciągwa, J. Szpernoga, <i>Słowacy w Powstaniu Warszawskim</i> , Kraków 1994	5,00 zł
Zbigniew Tobijański, <i>Czesi w Polsce</i> , Kraków 1994	7,00 zł
J. Ciągwa, <i>Dzieje i współczesność Jurgowa</i> , Kraków 1996	7,00 zł
M. Homza, St. A. Sroka, <i>Štúdie z dejín stredovekého Spiša</i> , Kraków 1998	8,00 zł
<i>Miejsce w zdarzeniu - antologia współczesnych opowiadań słowackich</i> , Kraków 1998	9,00 zł